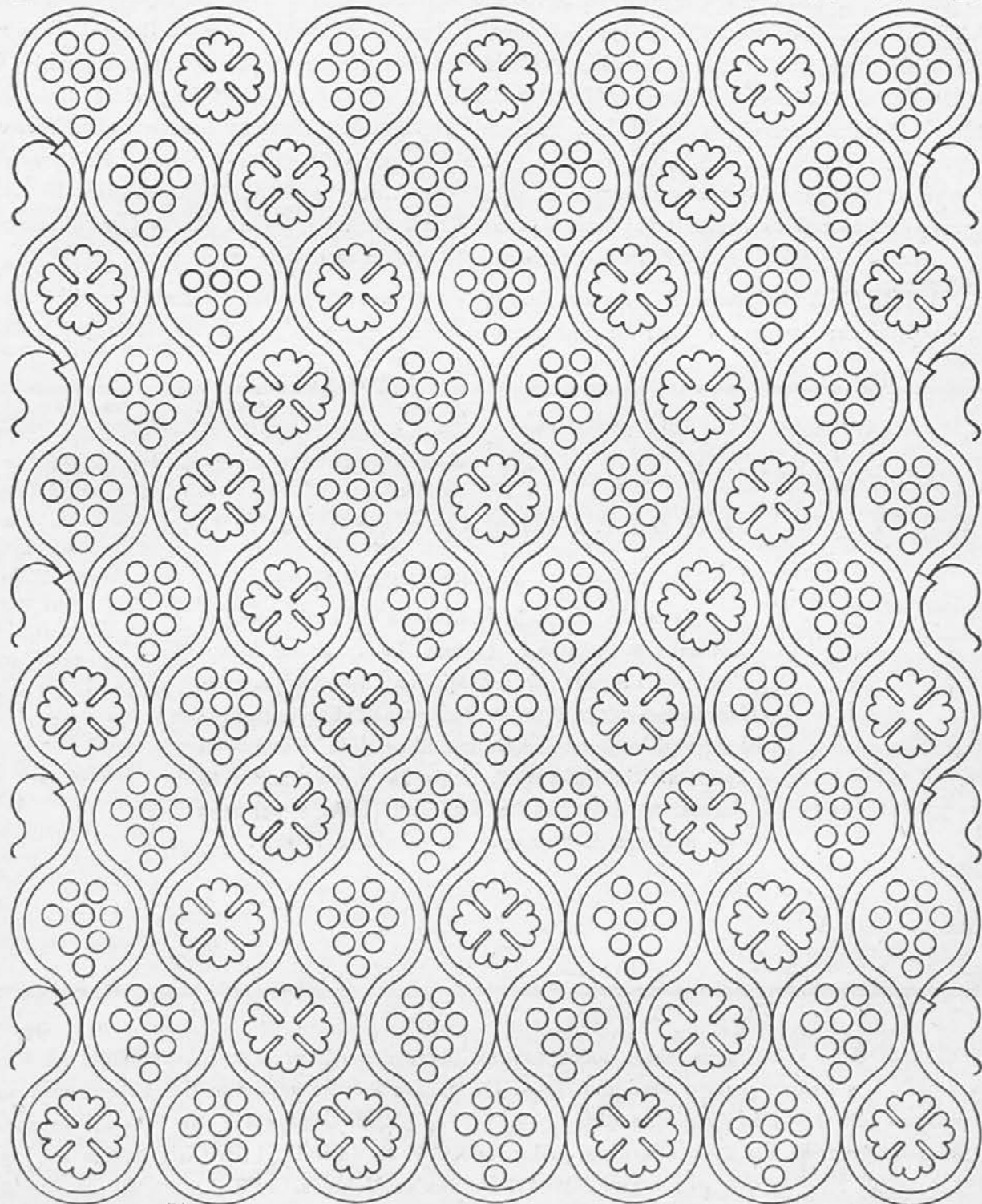


M · L · A · D · I · K · A



DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI
SEPTEMBER • 1938 • LETO XIX



VSEBINA SEPTEMBRSKE ŠTEVILKE

LEPA POLJANA Zbegano gnezdo (Cveta Stojanova) // Svetinje se obiskujejo (Joža Likovič) Drejc iz Ograde (Venceslav Winkler) // V nove zarje (Ivan Zorec) // Štirinajst dni po Bolgariji (Silvo Kranjec) // Na Švajca visoke gore (Lojze Grzetič) ★ PESMI Zdaj se osipa življenje (Venceslav Winkler) PISANO POLJE Anton Umek Okiški (Josip Wester) // Temelji fotografije (Francè Bajd) // Fata morgana in tečajni sij (Marija Ahačič) // Naše slike ★ DOM IN DRUŽINA Sadna jed (Štefanija Humek) // Okrasje za obleke (Eliza Skalický) // Kuharica (M.R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Izdelki iz papirja // Anekdote in smešnice // Uganke in mreže ★ SLIKE Maksim Sedej: Pri zajtrku; Počitek; Na sprehodu; Portret žene; V otroški sobi; V ateljeju; Južina na travniku // K članku Štirinajst dni po Bolgariji: Kristusova podoba v bojanski cerkvi; Stara cerkev v Bojani; Planinska kočja Aleko na Vitoši // Fotografije (Fr. Krašovec): Na spreved čakajo; Delo v strugi; Pri žetvi // Anton Umek Okiški // Sedem skic k članku Temelji fotografije // Tečajni sij // Okrasje za obleke

KROJNA PRILOGA Pripombe k ročnemu delu // Nekaj modnih jesenskih vzorcev v sliki // Članki: Po počitnicah; Prvikrat v šolo; Gospodinjstvo v jeseni; Jesenska megla; O rezljanju; Nasveti

DOBILI SMO V OCENO

Legenda o Mariji in pastirici Urški. Joža Lovrenčič. Ljubljana 1938. Tiskala Misijonska tiskarna Groblje-Domžale. ★ **Puščava bo cvetela.** Roman. Spisal Albert Bessières. Prevedel dr. J. Ž. Misijonska knjižnica, zv. 9. Domžale-Groblje 1938. ★ **Podkóren.** Črtice iz preteklosti vasi in gorenjske Doline. Zbral Jožef Vole, stolni kanonik. Ljubljana 1938. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. ★ **Salezijanske knjižice: Roža z zelenega Štajerja, List sv. apostola Jakoba, Sv. Hema.**

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2:40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 31-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

ZBEGANO GNEZDO

Cveta Stojanova

19.

Počitnice so šle h koncu in Agata je pripravljala Pavla za šolo; imel je sedem let. Matej je pričakoval prijetne spremembe. Zdaj ni vedel le on, da ga čaka mesto ravnatelja; to so že govorili tudi njegovi tovariši. In Mateju se je zdelo, ko jih je srečaval, da so bolj prijateljski z njim kakor so bili. To spoznanje je Mateja kar pohujšalo, da je bil bolj zapovedujoč, kar so opazili brž tudi doma. Agata je opazila, da je bila celó njegova hoja bolj pokončna in trda. Nekoč je prišel domov in uradno dostojanstveno dejal: »Dobil sem imenovanje. Jutri nastopim ravnateljsko mesto.«

»Čestitam!« je vzkliknila Agata preprosto in veselo. Matej pa se je uradno priklonil: »Hvala.«

Hladno in visoko ji je povedal, da bo potreboval nekaj več obleke in več pozornosti zase. Pogledala ga je, ali govori zares ali se le šali. Ko je videla resnost, se ji je zazdel kakor Bernardek, kadar si opaše leseni meč, si dá čelado na glavo in je ves ponosen vojak.

Počasi se je Agata navadila novega Mateja z novimi zahtevami. Poslušala ga je, ustreči pa mu ni mogla, ker se njeni dohodki niso zvišali, kakor so se njegovi, o katerih pa je Matej molčal. Molčala je zato tudi ona. Da bi ga prosila denarja za njegove nove zahteve, tega ni mogla. On pa je hotel doseči prav to. To jo je mučilo.

Ko so praznovali s tovariši njegovo imenovanje, ga dva dni ni bilo domov. Tretji večer je prišel kakor prejšnje čase.

»Uklonila se boš tudi ti, kakor so se uklonili pod menoj tisti, ki so me prezirali, ko je bila tista stavka na šoli!« Govoril je pijano, dišal po pijači in se izzivalno zasmel: »Tudi ti se boš ponižala in prosila, če boš hotela biti to, kar sem jaz,« je zahroplo iz njega. Odkašljal je hripavico in nadaljeval: »In tudi, če boste lačni, bo moje veselje prvo, šele potem vaš kruh,« je zavpil in nenadoma udaril po mizi. Agata se je stresla. Matej se je zakrohotal in odšel. Legel je oblečen in zasmrčal.

Odslej se je Agata izogibala, da bi bila sama z njim. Ni marala, da bi se ji razodeval tako golo in grdo. Tudi odvrčala je vse, kar jo je spominjalo nanj. Tako so živeli mirno, pa vsak zase.

*

Megle so se plazile iz dneva v dan v brezsončen dan. Okrog božiča je začelo snežiti in obležal je debel sneg. Otroka nista ostala v sobi; vriskala sta na vrtu v snežnem metežu, se kepala in delala sneženega moža. Popoldne sta bila kar prezaposlena s snegom. Agata pa je mislila na božič in v tem lepem predbožičnem času pozabila na vse hude ure, ki jih je to leto prebila. Potem so bili zaposleni vsi pri jaslicah. Tudi Matej se jim je pridružil in napravil nov hlevček in ograjico k podstavku. Otroka sta tiščala vanj in mu prinašala, kar je potreboval. Obesili so podstavek v kot družinske sobe, pod križ in visečo lučko. In je prišel v hlevček Jezušček z Marijo in Jožefom. Oslička, volička in kravico je Bernardek dolgo tiščal v rokah in jih ni hotel postaviti. Pavel se je razjezil, pogledal mater, ki se je nasmehnila, da se je pomiril, in dejal Bernardku: »Kaj ne veš, da je živinica grela Jezuščka? Ti pa pustiš, da ga zebe v hlevčku, ko ne daš živinice.«

»Pa bom sam dal!«

»Seveda boš dal sam,« se je dobrohotno nasmejala Agata in dejala Pavlu: »Ti boš pa ovčke in pastirčke uredil.« Ko je končal Bernardek, ki se je že preveč dolgo mudil v hlevčku in je nepočakani Pavel razpostavil še čredico, je Agata obesila na lučko še zvezdo in nad hlevček dejala dva pojoča angelčka.

»Naše so vedno najlepše,« je dejal Pavel, ko so končali.

»Najlepše,« je dejala Agata, »če je tudi v naših dušicah najlepše pospravljeno in pripravljeno, če je naše srce dovolj dobro in toplo, da leže vanj Jezušček!« Otroka sta se zamislila, Agata ju je objela in, ko se je ozrla v Mateja, je opazila, da ga je ganilo.

Drugi dan je pisala voščila in tudi otroka sta hotela pisati. Izrezala jima je risarski papir v obliko razglednic in dejala: »Na eno stran narišita, na drugo pa napišita!«

»In kaj bom napisal?« je vprašal Bernardek.

»To se boš domislil, ko boš risal,« mu je odgovorila Agata.

»In kaj naj rišem?«

»To, kar rišeš vsak dan: jaslice, smrečice, zvonove.« Pavel je že prinesel barvna pisala in risal. Bernardek je pogledal, kaj riše Pavel. Agata je pisala.

»Poglej, mama, ali se ne sliši, kako pojejo „Sveto noč“,« je pokazal Pavel skupino angelov krog jaslic.

»Tudi moje se sliši, poglej, mama,« je pokazal Bernardek svojo risbo.

»Lepo,« se je Agata začudila otroški domišljiji.

»In kaj naj napišem?« je vprašal Pavel.

»To, kar si narisal,« je odgovorila mati.

»Pomagaj,« je prosil in mu je bilo hudo, da sam ni vedel.

Agata je dejala: »Komu boš poslal?«

»Gospodu učitelju, ali smem?«

»Potem napiši: da bi prišel tudi k vam Jezušček in bi mu tudi pri vas zapeli angelci in bi bilo tako veselo pri vas o božiču — to vam želi vaš učenec Pavel.«

Pavel je tiskal črke in črkoval, da ga je utrujalo. Bernardek pa je dolgo čakal in gledal mamo. Kako bo on napisal, ko še ne zna vseh črk! Zajokal je.

»Zakaj?« ga je pogledala Agata.

»Pisati ne zna!«

»Jaz ti natiskam na list in ti boš prepisoval črke. Komu boš pa pisal?«

»Nežici,« se je ves v solzah nasmejal Bernardek.

In Agata je napisala in tako so pisali, tiskali in risali kar do večerje.

Minil je božič, kar najlepše, in poslovilo se je staro leto. Agata je živela v pričakovanju otroka.

To pomlad je iskala sonca, pa so spet megle zastirale dan in sonca kar ni bilo. Agata ga je čakala kakor svojega otroka. Na nedeljo pa je posijalo na vso moč že zgodaj zjutraj, toda Agata ga je zapazila šele tedaj, ko so zazvonili zvonovi k maši in je v to zvonjenje in sonce zakričal na svet njen tretji sin.

»Nedeljski je in v soncu in zvonjenju,« je pomislila Agata; srečna je bila.

V Mateju se je dvignil ponos ob tretjem sinu, da ni vzdržal doma. Treba je bilo oznaniti svetu. Vrnil se je pozno v noč, dotaknil se Agatine roke v pozdrav in jo zbudil. Prisedel je k njej na posteljo: »Kako ti je?«

»Vroč,« je dejala. Bila je rdeča in bolela jo je glava. Svojo roko ji je položil na čelo in mrzloti ji je dela dobro. Obenem jo je stresel mraz.

»Toplomer mi daj,« je rekla. Matej je pogledal; bilo je devet in trideset stopinj.

»Prehladila sem se, bilo mi je vroče in sem želela, da mi odpro okno. Najbrž me je prepihal.« Več ni mislila o tej vročini ne ona ne on.

»Saj nisi huda, da sem izostal? Niso me izpustili. Pa tudi sam sem bil vesel. Kdo je mislil na uro! Videl sem samo svoje tri fante, velike, močne in zdrave! In sem se širil v ponosu, tudi mami sem sporočil in pozdravlja te! Jutri pride.«

Agata ga je gledala brez misli.

»Žejna sem,« je stegnila roko po čaju in si le težko nastavila kozarec k ustnicam; čutila je, da so razsušene. Matej ji je vzel kozarec. Agata je zaprla oči.

»Ali naj grem, ali boš spala? Danes me je skrbelo, ker vem, da si brez denarja. Tudi jaz sem brez njega. Pa sem tako mislil, da bi vzela večje posojilo in si opomoreva oba — ti in jaz. Ali boš podpisala?«

Agata je gledala njegov veseli obraz in poslušala otroško lahkoverne besede. Rekla je: »Jutri se pomeniva, zdaj bom zaspala.« Zaprla je oči. Njemu pa se je stemnil obraz, rekel je: »Tvoja trma!«

»Vroč je,« je rekla in ga pogledala ter spet zaprla oči. Odšel je iz sobe.

Zjutraj je vročina padla. Mara je poslala po zdravnika. Besede, ki so se pletle med babico in zdravnikom, so Agato pomirile.

»Ne bojte se, gospod doktor; prehladila sem se.«

Matej je čez noč že pozabil, da bi moglo biti Agati zaradi vročine kaj napak in jo je vprašal spet glede posojila. »Saj ni tako nujno?« je odvrnila in tako odložila tisti »ne«, ki je bil v njej že sklenjen.

»Zame je nujno, če ni zate,« jo je hotel Matej prisiliti k naglemu odgovoru.

»Čez nekaj dni že vstanem in tedaj uredimo, ali ne?«

Skomizgnil je z rameni in nejevoljen odšel.

Tudi to noč je prišel pozno in pričel o posojilu. Agata mu ni dala odgovora. Mara pa, ki je čula pri njej, je šla iz sobe in Mateja poklicala za seboj. Spremila ga je v njegovo sobo in mu ostro dejala: »Agati je potreben mir!« in se vrnila. Slišala je še za seboj Mateja: »Meni pa denar.«

Osmi dan je Agata kljub vročini vstala. Še nekaj dni je poležkovala. Potem se je razjezila in je šla navzlic vročini z Nežko na vrt, da sta sadili fižol. Potem je delala na vrtu vsak dan siloma in težko. Pa je hotela izsiliti zdravje vase. In res je počasi pozabila na vročino.

Matej jo je skušal s posojilom. Pa ga je Agata krepko in kratko zavrnila: »Ne.«

Otrok je bil zdrav in živahen. Bratca sta venomer silila vanj, da so ju morali odganjati, da mu nista za šalo storila kaj hudega. Bil je že razvajan,



Maksim Sedej: Pri zajtrku.

zato je bil po kraljevsko zahteven. Ker je bil tako nasilen pri jedi in tako močan, mu je Agata še pred krstom dala ime »Burovžek« in tako so ga klicali.

20.

Že nekaj dni je deževalo in Matej je prihajal h kosilu ves potrť, molčeč in je le kratko odgovarjal. Pozdravil je Agato in ona je čutila, da ji hoče nekaj reči. Za večerjo so ga čakali, potem pa so večerjali sami. Pa je prišel prav kmalu, ko so šli otroci spat in je Agata sedla brat. Stal je nekaj časa in jo gledal, njegov pogled je bil dober in trpeč. Agata je čakala.

»Mati je v bolnišnici,« je dejal in počakal. »In France je brez službe in ni še končal študijev. Slabo je oblečen in nima niti za cigarete.« — Umolknil je.

»Mati v bolnišnici? Zakaj?« je počasi rekla Agata in ni razumela, zakaj ji je to skrival.

»Vse je tako obupno,« je iztisnil iz sebe in obraz se mu je skremžil; šlo mu je na jok.

»Kaj je obupno — bolezen?«

»Ne... vse...«

»Kaj je to: ‚Vse‘? Na katerem oddelku leži mati? Ali si bil že pri njej?«

»Bil vsak dan in prosim, lepo prosim, da jo obišeš tudi ti in kaj urediš! Leži v tretjem razredu in France nima niti za cigarete.«

Govoril ji je očitažoč, kakor da je ona kriva nečesa, kar ga grize in boli.

V Agati je vzkipel. »Tako!« je zavpila. »Toliko vas je otrok in mati, vaša mati leži v tretjem razredu, kakor da je sama na svetu! In zdaj skri-vaš in ne poveš!«

Matej je planil iz sobe, pograbil klobuk in zbežal v noč. Agata ga je čakala še preko polnoči, a ga ni dočakala, tudi zjutraj ga ni bilo. Pomenila se je z Maro in je šla k Dušanu, da izve, kaj je

z materjo. Dobila je le njegovo taščo, ki ji je razložila po svoje. Tedaj je prišel še Dušan.

»Kako je z materjo?« ga je Agata ogovorila.

»Nič hudega, operacijo je prestala in ostane v bolnišnici še teden dni,« in je šel mimo Agate v sobo. Agata je šla za njim.

»Matej je prišel domov tako čuden in obupan in ni dosti povedal. Povej, kaj je vendar. Pa bi prišla mati, toliko da se pozdravi, k nam?«

»Materi ni nič hudega,« je odgovoril malomarno Dušan in se ni zmenil za Agato. Imel je opravka z risbami. Vtem je stopila še tašča za njima in Agata je slišala za seboj smeh in besede:

»Mama? Mama bi ne šla k tebi. Pravi, da je kar zadovoljna s tretjim razredom, zdravniki so tako isti kakor v drugih razredih!«

»In vendar ni prav, da leži v tretjem. Saj ima pokojnino,« je še rekla Agata, čeprav se ji je zdelo, da je vsiljiva in odveč.

»Pojnina je še za Franceta premajhna, njej ne ostane nikoli nič,« je dejal Dušan.

In njegova tašča je dodala: »Če bi ji Dušan ne pomagal, bi ji bilo težko.«

Agata je čutila, da je prezirana in da ne spada v družino, temveč jim je le v napoto. Pa je še rekla: »Potem bi ji lahko pomagal še Matej; saj ima zdaj več dohodkov.«

»Zate,« jo je presekal Dušan.

»Zame?« se je začudila užaljeno Agata.

»Vse njegovo mora biti zate in zdaj si ga omrežila še pri zadnjih volitvah, da je volil klerikalce in nas je tega sram,« je grenko dejal Dušan, šel k oknu in gledal na cesto. S tem je Agati pokazal hrbet.

»Če tako mislite, je odveč, da sem prišla,« mu je še rekla, segla njegovi tašči v roko in odšla potrta in osramočena.

★

Ko je doma pravila Mari vse to, nista razumeli, kaj naj pomeni tako Matejevo in Dušanovo ravnanje. Opoldne po kosilu se je odpravila v bolnišnico.

Ko je zvedela za oddelek, kjer leži mati, je šla preko dvorane z bolniškimi posteljami in jo iskala. Zrak je bil nasičen, gost, čeprav so bila okna odprta. Na zadnji postelji je zapazila mater, ki se ji je smejala. Agata jo je poljubila in pozdravila še dve starejši gospe, ki sta bili pri njej.

»Kako vam je? In kako, da ste tukaj?« je dejala Agata. »Matej želi, da pridete vsaj za nekaj časa k nam!«

»Samo, da sem dobro prestala. Tu mi je kar dobro. Prišlo je nenadoma in ni bilo časa pre-mišljati; kar peljali so me,« je govorila živahno in veselo, kakor ljudje, ki so po hudem trpljenju srečni ob majhnem ugodju.

»Pa bi vas vendar prepeljali k nam,« je rekla Agata.

»Saj veš, da sem vajena sama gospodariti in mi je najbolje na svojem. In tudi France je spet tukaj.« Ob tem je materi zginil smeh z obraza, zavzdihnila je. Agata je razumela na mah, da mati zase nima ne zahtev ne potreb, na njej je ležala le skrb in ljubezen do sina. Tudi Agati je bilo tesno ob misli na Franceta.

»Rada bi še živela; France me bo še potreboval,« je spet prešla mati na svoje bolečine in se ozrla proti vhodu. Tudi Agata se je ozrla. Prihajala sta pač dva moška, a ustavila sta se na nasprotni strani. Ko se je čas obiskov bližal koncu, je bila mati otožna. Ozirala se je in nekoga pričakovala. Rekla ni nič, tudi po Mateju ni vprašala. In ko se je Agata odpravljala, sta se poslovili kar veselo, vendar je ostalo v obeh nekaj, kar se ne bo nikoli zblížalo.

★

Matej je ta čas kosil s Francetom pri Kržišnikovi; bila sta zadaj za hišo na majhnem razkopanem dvorišču, kjer sta bili dve gostilniški mizi.

»Ali ti ne dado doma jesti, ali si že kosil?« je France pozdravil Mateja, ko ga je zagledal. Sedel je sam že vse dopoldne in pil. Matej je naročil zanj kosilo in večerjo na svoj račun za ves čas, dokler mati ne ozdravi. France pa je pritaknil k temu računu še pijačo in tako je bilo Francetu kar udobno in domače v tej krčmi. Potreboval je omotice, da je skozi megle gledal svet, in ni mislil nase. Vedel je le eno: ker hočem, moram imeti! Če je potreboval nasilje, je ljubil; če je potreboval maščevanje, ga je oznanjal kot ljubezen. Bil je kakor Judež Iškarijot.

Bil je lep, širokopleč in visok, z modrimi očmi in črnimi lasmi. Podolgovati obraz je bil koščen, možat, le okrog ust sta bili zarisani dve črti, ki sta razganjali dušo in pričali osladno ljubeznivost. Tako sta se krutost čela in ta izraz zaeno izživljala. Njegove male in nežne roke je dopolnjeval očarljiv smehlaj. Kdor ga je spoznal, ga ni pozabil; kdor ga je kdaj ljubil, je bil zvest tej ljubezni;

in kdor je slišal o njem, ga je želel poznati. Bil je kakor magnet.

Ko je Matej sedel, je izpil iz njegovega kozarca. France pa mu je dejal: »Kaj bom še zate plačeval?«

»Jaz plačam,« je odgovoril Matej. Potem sta molčala. Matej je kosil.

»Ali si kaj uredil doma za mater?« je France spet začel pogovor.

»Bo kar Agata uredila.«

»Agata!« se je zakrohotal France. Mateja je bilo sram.

»Agata ji še kozarca vode ne bo priskrbela.«

»Jaz ne grem več domov!« je dejal počasi Matej. »Tudi k materi ne grem več; uredite, kakor hočete!«

V Francetu se je zabliskalo pa je dejal dolgočasno: »Tisto bi bilo moško in pametno, da ne greš več domov. Potem jo uženeš; krotka bo in zobala bo iz tvojih rok, zdaj pa zoblješ ti iz njenih!«

»Ne poznaš Agate! Ona ne zoblje, kar ji prineseš na roki, če ni ta roka tudi umita in čista!«

»Ženske!« se je prešerno zasmel France.

»Poznam jih, vse. Pritekla bo za teboj in ti bo prinesla hišo, denar in sebe. Seveda ti boš vzela hišo in denar, njo pa zapodiš!«

»Kaj?« ga je s širokim pogledom ustavil Matej in se nekam zamislil.

»No? Zapodiš jo, da pride prosit mater in mene in druge pomoči, da se vrneš! No, in mi? Mi je ne pogledamo in jo ponižamo tako, da bo zobala tudi snetljivo zrnje in bo srečna bolj kakor zdaj, ko si ga izbira sama. Tako jo osrečiš, tako ji daš moža! Kaj misliš, da je ona srečna pri tebi? Nikoli!«

Matej ga je gledal kakor čudo, ki se razkriva pred njim. Kakor da se mu je v glavi razjasnila tema, ga je prijazno in hvaležno pogledal: »Kaj misliš, da bi bilo to res in bi bilo dobro tudi zanj?«

»Tepec! Za oba!« je ognjevitost dejal France in pogledal vstran, da Matej ni videl, kako se je škodoželjno nasmehnil.

K njima je prišel Francetov tovariš Drejče, odvetniški pripravnik.

»Prisedi in poslušaj!« ga je povabil France.

»Kaj bi pri praznem kozarcu! Steklenica je prazna,« je zabrundal in zazdehal. Poklicali so pijačo kar vsi trije hkrati. In France je povedal načrt. Mateja je bilo sram.

»Tožili bomo,« je začel kar poslovno Drejče. Matej je poskočil, France se je zagledal, Drejče pa je ostal miren. Potlačil je Mateja nazaj na stol in govoril dalje: »Tožili za ločitev.« Spet je hotel Matej vstati, spet ga je pridržal Drejče in Matej je dejal: »Govori, kar hočeš, meni nič mar!«



Maksim Sedej: Počitek.

In odvetnik je bil že kar v tožbah: »Ločitvena tožba za hišo, za razžaljenje časti; ali je še kaj?«

»Še za tisti vrednostni papir, ki bo moj, ki sem si stvar izmislil,« je pristavil France.

»Kar delajta, pa meni ni nič mar,« je temno pogledal Matej po obeh in pil.

»Pa te je vendar kdaj žalila in perila nisi imel v redu in obleke ne zlikane. Poglej se, kakšen si! Saj še obrit nisi, ko ti ne dá mila in porabi vse zase,« je blebetal Drejče.

Matej je pogledal po sebi in se pogladil po bradi in mislil: »Saj res nisem obrit. Tudi zlikan nisem, tudi srajce so že preperete in stare. Treba bo novih. In žalila, o, kolikokrat me je, in mater. Franceta, vse, vse nas zaničuje!«

»In hiša? Kdo jo plačuje?« je vprašal Drejče in prebudil Mateja iz misli.

»Kdo? Jaz!« je odgovoril Matej, ki ni niti slutil, da pada v zanko, ki ga bo zadrnila.

»Ti, seveda, ti! In ona si jo je lepo prilastila. In tisti vrednostni papir? Čigav je?«

»Moj, podaril sem ji ga,« je odgovarjal Matej na vprašanja, kakor otrok pred učiteljem.

»Dobro, ker te je žalila in je nehvaležna, terjaš nazaj!«

»Nič ne terjam, dal sem,« je zagodrnjal Matej.

»Tepec! Potem ti ne more zobati iz rok,« je dejal s posmehom France. Matej se je udaril z roko po čelu, zamahnil z roko in spet pil. France ga je zaničljivo gledal. Pripravnik je pogledal na uro, vihravo odmaknil stol, pozdravil in že ga ni bilo.

Tudi Matej je pogledal na uro, spomnil se je matere v bolnišnici. »Prepozno je.«

»Kaj je prepozno? Nič ni prepozno!« mu je odgovoril France, ki je mislil na tožbe in ga je stvar razgrela.

»V šolo moram,« je rekel Matej in odšel.

Ni šel v šolo; šel je domov. Truden je bil. Zbit, uničen, težko je prestavljal noge. Kar niso hotele hoditi. V svoji sobi doma je legel na posteljo. Bilo mu je, kakor da je v nezavesti. In ko je Agata odprla vrata, da mu pove o materi, ga je prestrašila.

»Pri materi sem bila.«

»To me nič ne briga. Pusti me, da spim!«

Agata je brez besede odšla.



Matej je hodil doma mimo otrok, Agate in Mare, kakor da jih ni. Otroci so ga ogovarjali, sčasoma pa so se mu začeli umikati. Tudi Agata je začela pri kosilu večkrat pogovor, tudi vprašala

ga je kaj, pa Matej je odgovarjal vedno isto: »To me nič ne briga.«

Agata je prišla počasi v topo žalost, potem pa si je dejala: »Treba je živeti.« Vzpostavila si je življenje s silo, kakor da je vse prav, kar dela Matej, da je prav zato, ker spremeniti ne more. Mislila je, da tudi to uredi čas. Niti slutila ni, da visi meč prav nad to poslednjo vezjo, ki jih še družijo, kako neki: zakon je bil zanjo zakrament.

21.

Čas je tekel. Nekoč je Agata spet delala na vrtu. Čutila je, da jo gleda Matej, naslonjen na okno svoje sobe. To je trajalo dolgo, da je že Agata pozabila nanj, bila je zaverovana v delo. Potem pa ga je zagledala nenadoma tik sebe, ko ji je dejal: »Pomagam ti.« Pogledala ga je le s strani. In na pol in videla je, da je strt; žalost in ranjenost sta se mu zrcalili na obrazu. Dala mu je lopato in rekla: »Če hočeš! Treba je zrahljati zemljo okoli sadnih dreves. Jaz moram tako zdaj v mesto.«

»Dobro,« je dejal in začel. Agata je odšla. Smilil se ji je, ker se je bil ponižal. Pa je bila sama tako strta, da ni imela moči, prositi ga odpuščanja. Tudi v mesto ni šla. Zaprla se je v spalnico, se zgrudila na kolena in se zarila z glavo v posteljnino. Vsega tega, kar ji je dajalo zdaj življenje, ni mogla doumeti; vedela je, da je njeno trpljenje strašno v tem neizrečenem molku, v tej neprodinosti Mateja. Ko ga je bila vprašala, kaj hoče, ji je dejal: »To tebe nič ne briga. Zdaj boš živela po moje in ne po svoje.« In to življenje naj bi bilo po njegovem!

Ko se je umirila, je stopila k oknu in se zagledala v nebo. »Bog,« je pomislila, »ti veliki in dobri, ki veš vse, blagoslovi to trpljenje v dobro mojim otrokom!« Agati se je v srcu nasmejalo ob misli na Burovžka, na Bernardka in na že velikega Pavla. Agati prihaja moč ob mislih na otroke in nenadoma zavzdihne: »In naloži, Gospod, še tiste križe trpljenja meni, ki so namenjeni mojim otrokom!« Po obrazu, ki je bil miren, so se ji udrle solze. Iz tega so jo zmotili glasovi in prisluhnila je: »Matej in še nekdo.« Narejeno vesela je šla v družinsko sobo in presenetila Mateja in Mino in bila sama presenečena:

»Ti Mina, kaj si tukaj?«

»Ti Agata, kaj si doma?« se je začudil Matej. Spet jo je gledal z občudovanjem, kakor vselej, ko sta bila skupaj. Presenetilo ga je tudi to pot, da je sestra narejeno prikupna, Agata pa draži s svojo ponosno preprostostjo. Agata je začutila, da sta oba v zadregi in da ju je zmotila pri po-

govoru, ki ga nista več nadaljevala. Obema se je beseda zatikala. Zato je šla, da postreže moževi sestri. Matej je kmalu odšel in ju pustil sami. Pogovarjala sta se o znancih, ki jih je Mina to pot že obiskala, in Agata je vprašala:

»In kako je z mamo? Zdaj, ko imam Burovžka, ne pridem nič z doma.«

»Mama? Tako mislimo vsi, da bi bilo najbolje zate in za Mateja, da se ločita.«

»Ločiva?« se je Agata preprosto in odkrito zasmejala, kakor da je Mina izrekla nekaj zelo smešnega. »Za take stvari nisem ne jaz ne Matej!«

»Mama pravi, da jo je sram, in nas vse je sram, da hodi Matej v cerkev in tudi zaradi volitev. Da si ga spravila tako daleč, da je zatajil svoje prepričanje, ki je naše že iz roda v rod. Cerkev je le za preproste in neizobražene ljudi.«

Agata je nalivala čaj in roka se ji je tresla, ko je rekla: »Zdi se mi, da je za Mateja rešitev, če je res našel Boga. Pa to so stvari, ki jih mi ne moremo izpovedati za druge. Tudi glede na Mateja ne vem, kako je. Povej rajši, kaj počneš ti in kako je s teboj? Bila si zelo bolna?«

Matej se je vrnil, da bi se poslovil, pa je še Mina vstala, da pojdeta skupaj. In Agata je ostala sama.

*

Ko je šla Mara med zadnjimi iz cerkve od zgodnje maše, se je zagledala v zadnji klopi v moža, ki je sklepal roke, jih polagal na obraz, spet sklenjene prožil predse in vzdihoval s pogledom navzgor. »Obup,« je pomislila Mara in se ob tem prestrašila: spoznala je Mateja!

Ko je še pravila Agati, kako ga je videla v cerkvi, je Matej prišel domov. Že tri dni ga ni bilo. Agata se je temu že kar privadila.

»Pojdi in razgovorita se, saj to je strašno,« je dejala Mara Agati, ki ni premišljevala, temveč kar odšla za njim v sobo. Dobila ga je, ko je sedel na zofi s komolci na kolenih in z glavo v dlaneh. Ko je vstopila, jo je pogledal kakor slepec, ki sliši in hoče videti. Agata se je prestrašila; imel je vdrta lica in bil ves prečut.

»Kaj je s teboj, Matej?«

»Z menoj?« je vprašal brezizrazno in je prav tako mrtvo dodal: »Tvoj mir me spravi še do zločina.«

Potem je šel do mize in predejal nekaj knjig. »Bolan sem in želim tebe,« je iztisnil zamolklo iz sebe, jo pograbil, stisnil k sebi, nato pa odprl vrata, jo pahnil iz sobe in trdo zaprl vrata za njo.

To noč je spal doma, pa k večerji ni prišel, tudi v sobo ni maral, da mu prineso. Agata je šla

z otroki spat. Brala je dolgo v noč. Potem pa je poskočila iz postelje, kakor da jo je kdo poklical, se oblekla in stekla v Matejevo sobo. Prižgala je luč. Ležal je na postelji in jo gledal. Ona je obstala pri vratih.

»Matej, jaz ne morem tako nič več, saj to ni življenje; povej, kaj je?«

Zganil se je, se dvignil in naslonil na komolec. Zdaj je bil njegov pogled škodoželjen in premeril jo je s pogledom.

»Odločil sem se, da pojdem; tako bo boljše zate in zame; čez leto se vrnem. Do takrat postaneš tako majhna,« pokazal je z roko, »in mi prineseš hišo in tisti vrednostni papir, ki ga potrebujem, da se izkopljem iz dolgov, da ne bom prosjačil jaz pri tebi, ampak boš ti na kolenih prosila mene kruha! Pustila boš službo, da boš odvisna le od mene.«

Agata ga je poslušala in gledala: njegov izzivalni pogled je bil podoben Francetovemu. Vendar je hotela za vsako ceno ohraniti dom. Rekla je omotična: »In kam pojdeš?«

»K materi, saj sem tudi zdaj večinoma pri njej. Lika in pere mi že zdaj; tudi perilo mi je zakrpala, ko si ti rekla, da ne drži več krpe.«

»Matej, tega ne smeš,« je rekla očitajoče in v grlu jo je stisnila srčna bolečina. »Ne razdiraj doma in otroke imava; rajši ti dam vse, da otroci ne izgubé očeta!«

Zakrohotal se je in iztegnil je roko po njej: »Sem pojdi!«



Na sprevid čakajo. (Fot. Fr. Krašovec.)



Delo v strugi. (Fot. Fr. Krašovec.)

Agata se ni zganila. V tem krohotu se ji je zastudil.

»Potem boš pa prosta, kakor bom prost tudi jaz! Dovolim ti, da se spajdašiš s prvim in drugim in tretjim in vsemi, ki ti pridejo nasproti; tudi jaz se ne bom branil žensk,« je govoril poln strasti.

Ta strast je odzvala v Agati odpor, da ji je srce kričalo: »Prekleti, prekleti vsi tisti, ki meni jemljejo moža in otrokom očeta!« Zbežala je od njega.

Agata pa je po tistem večeru pisala Goršetu in ga prosila, naj govori z Matejem, ki hoče zapustiti družino. Dobila je odgovor, da je govoril z njim, a da je trpko možu ob ženi, ki ne izpolnjuje tistih svojih majhnih dolžnosti, kakor so gumbi, perilo, obleka, ki tudi velikega človeka spravijo s tira in mu jemljejo živce; sicer pa, da ni nič hudega, da je dejal Matej, da gre k materi, da si odpočije živce in preneha s pijačo, ki se ji je zadnji čas vdal prav zaradi tistih malih kamenčkov, ob katerih se spotikamo dnevno; potem se vrne. Agata je prebrala in odložila pismo tako,

kakor odložimo brez misli klobuk. Njeno srce je bilo zaprto za vsak občutek.

Drugi dan in vse naslednje dni je začel Matej sam odnašati svoje stvari. Vsak dan, nekaj in vedno tako, da ga je Agata videla.

Nek večer je slednjič prišel Matej še s postreščkom in dejal: »Otroka naj mi pomagata odnašati.« Bili so prav pri večerji. Burovžek je ležal, bil je bolan. »Ko se vrneš, ti bodo pomagali prinašati,« je rekla Agata brez življenja.

Potem je stopil Matej še v družinsko sobo in pobiral knjige s police, ki jih je bil daroval nekoč Agati. Burovžek ga je poklical, ko ga je zagledal. Oče ga ni slišal. Rekel je: »Lahko noč!« in nikogar ni bilo, ki bi mu bil zastavil pot. (V drugo naprej.)

SVETINJE SE OBISKUJEJO

Joža Likovič

Šmarne maše, zlate maše! Poznopoletna zarja nemirno plamti nad barsko širjavo, ljubeče osvetljuje zrelo brinje in sive kraške brežuljke ter mineva za Ljubljanskim vrhom. Kobilice z rdečimi životki so se poskrile po dehtečem razstelniku. Gad povodnik je prhnil v šumnik in se zvil pod črno koračo. Kos se prijetno pozibava na bogatem bezgu in požvižgava: Vse sem pozobal, vse sem pozabil, ali sem pisan ali sem zlat... Za zapuščenimi jaški se krivijo dolgočasne jelše; tam so našle priljubljeno zatišje neznatne skrivnosti, zelene oči mrakov in blede plamenčki, ki bojazljivo jezljajo, se tulijo in pregorevajo v kimavčevih nočeh brez sledu.

Nad Menešijo se kradejo prve zvezde, za Vihrovco se zaznavajo gostoživčki. Slemena hiš so zakrita s skrivnostnim sojem, okna so priprta. V tesnem dolcu se oglašča skovir, zategli piski se utrinjajo daleč preko Ljublanice. Zgodbe oživljajo, z njimi oživljajo na nebu svetla telesca, podobna majhnim, ognjenim stvarem. To so čudežne svetinje, ki se porajajo v nočeh med veliko in malo šmarno mašo. Sprva so drobne in plahe, pozneje postanejo ognjene in velike. Od Pokojišča do Kurena, od naročja sv. Marjete do božje žlahte pod Krimom se tihoma vrstijo ter obiskujejo pred božjimi vežami in na posvečenih samotah. Skozi pretrgane vrste zvezd plamti jarka svetloba, sega nekam v večnost ter se dotika barskih tal in strmeh domačij.

Ko zletijo prve svetinje iznad velikih rakit in Prezida mimo Smrekovca, pravijo, da gre sveta Marjeta v vas k Mariji na Žalostno goro. Te svetinje so bele ter pomenijo čistost sv. Marjete, ki

se je v mučeništvu zatekla na begu pred hudobnim cesarjem Dioklecianom in neusmiljenim očetom Edezijem tudi v naše kraje. Tako je našla na rakiškem Prezidu zavetje pri revnem cestinarju, ki je nadzoroval trgovce na stari rimski cesti. Tu je živela vsa tiha in ponižna, četudi je slovela njena lepota kot biserna jagoda vsepovsod. Kratkočasovni marala, zavračala je sleherno posvetnost. Cestinarju je zaupala zlat zaklad, da postavi svetišče v zahvalo za rešitev. Toda nesrečnež se je polakomnil bogastva, izdal plemenito svetnico in postavil sebi ponosen grad. Iz Rima so prišli rablji, ki jih ni prevzela niti mehka toskanska pesem niti rjojenje morja pri Trstu. Ugrabili so sveto Marjeto ter jo vnovič odvedli pred krivične sodnike, da bi zatajila pravega Boga. Zaradi svoje stanovitnosti je bila svetnica mučena in vržena na raženj, toda razbeljeno železo je ostalo brez kvarne moči, strahotni raženj se je vdal pod čistim telesom kakor mehka pernica. Svetnica je bila nato potopljena; toda vezi so se razvezale in odnehale, mladenka je živa in zdrava splavala na površje. Šele meč je končal njeno življenje. Tedaj se je stresla zemlja daleč naokoli; grad krivičnega cestinarja pri Prezidu se je pogreznil, bela svetinja je splavala v nebo... Še danes se zaznavajo ob deželni cesti iz Rakitne proti Otavam na senožetih sledovi nekega zidovja, ki ga preraščata mah in trdoživi zvinjek. Iz brezdanjih globin se čujejo pritajeni glasovi, podobni pesmi zvonov. Ljudje pripovedujejo, da se čujejo zvonovi svete Marjete. V nočeh med šmarnimi mašami pa se zatrinjajo tod bele in nežne svetinje, ki lete v gostih rojih preko gorá in strmcev na žalostno goro, kjer obiščejo ljubo Marijo. Te svetinje so zveste vodnice mladenk, ki so čiste in poštene.

Druge svetinje so rdeče in pekoče! To so solze ubogih mater, ki so jim okamenele prsi in ne morejo hraniti svojih drobljančkov. Te svetinje letijo s hriba sv. Ane, h kateri so se zatele nesrečnice v težavah in skrbeh. Ona jih pošilja pred prestol čudodelne Marije, da preloži pokoro. Marsikatera mati se z zaupanjem ozira za svetlo zvezdo, ki se kot ognjena sled zgublja za žalostno goro.

Nekatere svetinje žarijo kot razpihani ogorki. To so ognjene solze sv. Lovrenca pri Jezeru, znamenje čvrste in neomajne vere. Njim se pridružujejo žive svetinje sv. Miklavža na Kurenu. To so dobra dela in usmiljenje do ubogih. Blagor tistemu, ki ga osreči ta svetinja! Lepe so svetinje sv. Jožefa, ki pomenijo zaobljube podpeških čolnarjev in brodnikov. Preden odrinejo s čolni in ladjami, izročijo njemu svoje duše in vesla, da jih obvaruje pogubne krnice in valov.



Pri žetvi. (Fot. Fr. Krašovec.)

Tisočere svetinje se obiskujejo in povečujejo nočno stvarstvo, zemljana pa spodbujajo k spodobnim mislim. To so večne neveste, ki koprne po svetlih samotah in svetosti. Ljudje pravijo, da so med njimi tudi verne duše, ki jih kličeta nazaj neizpolnjena prošlost in spomin; pred božjimi vežami se sredi tihih mračin in molka očiščujejo, noč za nočjo, dokler se ne vrnejo častitljive in spokorjene pred božji prestol. To je dih onostranstva!

Zapoznili gost Mrkunove krčme pa morda sreča ob pozni in negotovi uri modrikast plamenček, ki repí neprestano za njim ter ga spravlja v grozničavost. To je zločesta svetinja zavrženih angelov, ki ne smejo v svetlo višavo, ampak se morajo plaziti po puščobnih rakitah in stranskih potih v zmoti in temi.

Proti polnoči se svetinje razidejo. Nebo je polno zlatih stopinj, gostoživčki pregorevajo sredi veličastnega vesoljstva. Poznopoletna noč mineva v drhtenju in utripljajih, Bog zapušča svoj prestol ter ustvarja nova sonca in svetinje za jutro in večer drugega dne.

DREJC IZ OGRADE

Venceslav Winkler

Vse popoldne je lazil od okna do postelje. Temačna soba mu je tlačila prikrito misel. Črne oči so plašno iskale v bledem obrazu v kotu:

»Mati, kaj bi radi?«

»Danes je pustni torek,« je bledla bolnica, »gnjati za vse tri, kruha, mesa! Kdo nam bo vsega prinesel?«

Šestletna Rezika je ždela na tleh in enolično ponavljala:

»Mesa, kruha!«

Tudi Drejc je godel sam zase, kdo naj bi kaj prinesel. V omari ni bilo nič več, miza je bila prazna. Meril je skozi okno pot do doline in molčal. Zdajci je zaropotalo po vratih. Zganil se je. Mati ni razločila šuma. Pomolel je skozi vrata razkuštrano glavo. Rad bi videl, kdo tako razbija.

»Ali ne pojdeš?« je kričal zunaj kozavi pastir Lipe.

Drejc je previdno zaprl za seboj vrata, kot da se ne more prav odločiti. Seveda, to je lahko reči! Ozrl se je po nebu in odkimal. Sivo nebo je molčalo, tam spodaj na rebri se je dotikalo zemlje, lahka megla je polzela z njega in se zlivala po bregu v dolino. Mrazilo ni več, le veter se je sunkoma zaganjal v golo drevje. Tu in tam so pozabile skopneti krpe snega.

»Letos nas bo strašno dosti,« je drsal pastir s čevlji, obutimi na bose noge.

»Mati leži,« je prežeče pravil Drejc, kot bi se davil, in se oziral po vratih. »Rezika pa ni za nobeno rabo. Kaj bo tako otroče!«

»Prinesel jima boš kruha in mesa!« je vabil pastir.

Drejc je mlasknil z jezikom. Morebiti celó gnjat. Lani se je zgodilo, da so nekemu odrinili kos gnjati, velik kos. Tistemu staremu Andražu. Nekateri so menili, da jo je ukradel. Vsekakor pa je bila dobra gnjat.

»Morebiti pridem,« je zamrmral.

»V mraku za mrtvašnico!« je opomnil pastir.

Drejc je gledal za njim, kako se je lovil po bregu. Kobalil je čez ograje, zdaj pa zdaj omahnil pred kako koč in loputnil s palico po oknu ter nekaj nerazločno kričal. Po hribu je slonela vrsta koč, vsaka s svojo skrbjo. Tu in tam je pogledala skozi okno glava, uvela roka je pritrjujoče pomahala in pastir je odhitel.

Drejc se je potopil v koč in ni vedel, čemu je prav za prav obljubil. Lani je snežilo, nabral je nekaj cvrtja, a so ga povsod odrivali. Tudi so se prezkodaj vrnili. Ni bilo toliko, kakor je sa-

njal. Letos je pa mati bolna. Hodil je okoli postelje, opazoval Reziko in vzdihoval. Gnjat, lep kos gnjati, Bog vé, koliko stane. Zunaj je nastal mrak, naglo so vstajale sence iz mraka in stegovale roke po hribu. Začenjalo ga je jeziti. V ušesih mu je zvenela harmonika, zaprl je oči in videl zibajoče se postave, vmes se je smejalo nešteto obrazov in vreča se mu je polnila z mesom, kruhom, cvrtjem. Požrl je slino, ozrl se odločno po materinem bledem obrazu in po temačni sobi ter zamrmral:

»Grem. Kar skriváj. Ne bom dolgo postajal. In ko se vrnem, se mi bosta obe smejali. Že dolgo nista videli takšnega kruha, kakor ga bosta nočoj.«

Poiskal je vrečo, previdno zaprl škripajoče duri in se izgubil po hribu. Zdelo se mu je, da ga nekdo kliče. Potisnil je klobuk čez ušesa in še bolj hitel.

Bil je prvi pri mrtvašnici. Pač, na pokopališkem zidu je jahal pastir Lipe, se hahljal in tolkel s palico po železnih križih. Vegasta mrtvašnica je molčala. Samotne hruške ob zidu so se zibale v vetru. Drejc je stisnil vrečo pod suknjo, zavihal ovratnik in se umikal vetru. Zobje so mu šklepetali. S tresočim se glasom je vprašal:

»Ali bodo kmalu prišli?«

»Saj gredo!« je dejal zasmehljivo Lipe in pokazal s palico po hribu. Po vseh stezah so se pomikali ljudje. Nekateri so hiteli, kot bi jih gnal veter, drugi so se pomikali počasi, lagodno. Pa preden se je Drejc ovedel, so stali poleg njega. Prišel je Jernač brez nog, to se pravi otroci so ga pripeljali na vozičku. Ustavil se je pod zidom in ječal, da je vetrovno. Privlekel se je Cevta s harmoniko. Oprtal si jo je, mahedrala mu je okrog telesa kot bi ne bila njegova. Bil je slabe volje, ves čas je mrmral. Prisopel je Gajžlar, starec z belimi lasmi in raztrgano suknjo. Bilo mu je vroče in strahoma je pogledoval po ljudeh.

»Koliko jih še bo!« se je jezil. »Nobeno leto nas ni bilo toliko. Saj nas je pol fare.«

Pol fare jih ni bilo, toda letos so prišle tudi ženske. Rute so potegnile globoko čez obraze in skrivale roke pod predpasnike. Po poti ob mrtvašnici se je svetlikala voda, vsi so se držali zidu in strmeli v rastoči mrak. Niti med sabo niso govorili. Kdaj pa kdaj je zinil kdo katero, a je bilo, kot da jo je povedal samemu sebi, nihče mu ni odgovoril. Zdelo se je, da ima vsakdo posla s svojimi mislimi.

»Letina ni bila kaj prida,« je vzdihnil Jernač.

Pogledali so ga nekako sovražno. Kdo ga je vprašal po letini? Saj so zadosti pretrpeli vso

zimo. Na Poljani so delili koruzo, njim pa nič. Nocoj bi radi jedli in pili, nič več, nič manj.

Drejc je sanjal po svoje. Toliko pojde pač z njimi, da bo nabral nekaj cvrtja. Morebiti do župana. Potem se bo pa izmuznil. Noč bo temna, Rezika bo jokala, celó mater bo strah. Vsekakor mora kmalu domov.

»Ali gremo?« je dejal nekdo. Razložilo se je, kot da se je oglasil Cevta.

»Smo vsi?« je zapiskal Jernač.

»Saj vedó, da je ura,« je robantil Gajžlar.

»Potem pa naprej!« se je zadril Cevta in raztegnil harmoniko. Pesem je premaknila noge in pognala kri po žilah. Starejši so zadihali ko kovaški mehovi. Prav tisti hip se je iz vasi utrgalo zvonjenje in pljusnilo po polju. Z zategnjenimi glasovi se je zamajalo tudi po oddaljenih podružnicah.

»Avemarija! Molite!« je vzkliknil Gajžlar ter sunil godca s pestjo pod rebra.

»Začni, hudič!« je škripnil Cevta ter stisnil harmoniko.

Gajžlar se je pognal z molitvijo po poti. Razvrstili so se za njim kot procesija. Ob Gajžlarju je stopal godec Cevta in hropel s pljuči, kolikor sta mu jih pustila fabrika in pijača. Drejc je bil v trenutku med dvema dolgima fantoma. Trudil

se je, da bi ju spoznal. Potem je videl, da je tako vseeno. Držala sta čudno smešno roke v žepih tesnih suknjičev in sta ves čas molčala. Le kadar je Cevta kar med molitvijo zarezal kosmato šalo, sta se nasmehnila. Nekje zadaj je škripal voziček z Jernačem. Otroci so ga vrešče porivali po razdrti poti.

»Češčena si, Marija...« je molil Gajžlar po starem. Prednji so nekoliko odgovarjali, zadaj so se smejali in kleli. Pastir Lipe je celó žvižgal.

»Dajte no!« je zarenčal Gajžlar.

Prav takrat je zvonjenje v cerkvah ugasnilo in ne da bi čakal, kdaj bodo umrli zadnji odmevi, je naglo zaključil molitev in se pokrižal z lopastimi rokami. Nato je pljunil po njivah in dejal:

»Vi bi nam še vraga priklicali na pot!«

»Daj, Cevta, zaigraj!« so vpili mlajši.

Tudi Cevta se je moral odkašljati. Od južne strani je tako strupeno zavijalo, da si je moral drgniti ušesa. Nato je poprijel harmoniko. Z njenim glasom je prišlo v ljudi novo življenje, razgibali so se, korak jim je postal trdnejši, močnejši.

»Ramtata, ramtata, dideldom!« je vzdigoval roke Jernač. »Kam rinete, otročaji! Pustite ubogega reveža, kjer je. Tri sto zelenih, ne gnetite se ko kak zajčji maršbataljon!«

Tudi ženske tam zadaj so začele peti neko zategnjeno popevko, kot da je sivi mrak napolnil vse s strahom, ki so ga hotele prikriti. Močan možki je dvignil pesti:

»Babe, mir!«

Drejc se je prerival nekje v sredini. Zdelo se mu je, da zaostaja. Ona dva dolgina sta že nekje spredaj. Zdaj sta celó oživela. Vzdigujeta klobuk in nekaj kričita, razkuštrana ko češminov grm. Drejc je potipal po vreči. Ljudje so mu stopali po nogah, da je odskakoval in se umikal. Včasih je skušal zakričati, a se je pravočasno spomnil, da bi ga potem kar zapodili v polje. Toda zdaj si je zaželel kruha, belega kruha in gnjati, stisnil je zobe in premagal bolečine.

Iz mraka so se zableščale luči. Svetloba je legla čez pot. Ugledali so svetla okna.

»Vas,« je olajšano vzdihnil Drejc. Trdno je tiščal za suknjo, kjer je imel vrečo.

Zavili so med hiše. Zadišalo je po cvrtju. Cevta je resno nagubančil obraz in raztegoval harmoniko. Ljudje so nehali peti. Ropotali so s palicami po tleh in skušali pridržati kašelj. Iz gruče je presunljivo raslo škripanje Jernačevega vozička. Nek otrok se je drl, da mu bodo zmečkali noge. Drejc je širil nosnice, stopal kot v omami in čakal, kdaj se bodo ustavili.



Maksim Sedej: Na sprehodu.

»Maškare, maškare!« je zakričalo nekaj otrok izza ogla.

Cevta je nerodno ugasnil s harmoniko in se sklonil, da bi pobral kamen. Potem se je nečesa domislil. Raztegnil je meh v najhujši krik in začel sopihaje peti:

»Oj zdaj gremo, oj zdaj gremo...«

Tu in tam so se hoteli ustaviti. Razsvetljena okna velikih hiš so toplo vabila. Pa pred njimi je prhnila tropa otrok, zaleteli so se v vežo in nekdo je zapahnil vrata. Gajžlar je trkal s palico po njih, a ni bilo odgovora.

»Maškare, maškare!« je odmevalo po vseh kotih.

Stali so nekaj časa neodločeno pred vrati, nato je Cevta skomizgnil z rameni:

»Kakor hočejo!«

Zgodilo se je še drugič in tretjič, da so našli zaprta vrata. Gajžlar je začel premišljevat. Takega reda ni bil vajen. Umaknil se je med ljudi in pustil, da je stopal Cevta prvi. Godec se ni več ustavljal. Vodil je naravnost skozi vas proti županovi krčmi.

Krčmar in župan Tilen se je smehljajal. Bolj ko se je harmonika bližala, bolj se je krohotal. Ne, takega sprevoda še ni videl! Toda Cevta je zavil proti vratom, odrinil župana in zaropotal v vežo.

»Kam pa mislite?« je kriknil Tilen.

Cevta se je zrinil v veliko sobo. Tam je že igrala harmonika, ki pa je ob prihodu novih gostov nenadoma umolknila. Od miz so se dvigali ljudje, širokopleči fantje, nekaj deklet in poljanskih gruntarjev. Pol radovedno pol s strahom so strmeli v Cevto. Vrata so se odprla prav do kraja, v sobo so prihajali ljudje, mežikali ob močni luči in se ozirali po mizah. Širili so nosnice in bleda lica so počasi zardevala. Drug za drugim so rinili v sobo, beli Gajžlar s palico v trepetajočih rokah, dolgina s tesnima suknjičema in nerodnimi rokami, kozavi pastir Lipe z zasmehljivimi očmi, vrsta nepoznanih raztrganih fantov s hribov in grap daleč naokoli, trije kašljajoči starci, piskajoči Jernač na vozičku, ki so ga rinili otroci, Drejc z boječim obrazom, ženske z razmršenimi lasmi in razpaljenimi lici, tesno so se nagnetli in napolnili prazen prostor med mizami. Gostje so se umikali v kote, vlačili za seboj pijačo ter gledali oprezno izpod čela ko gad izpod skale. Cevta je nehal igrati, široko je sedel na klop in si otrl pot s čela.

»Kaj bi pa radi?« je dejal župan, ki je prišel iz veže. Obhajala ga je tesnoba. Oči so mu nemirno plesale od človeka do človeka.

»Plesali bomo!« je zavriskal Cevta in znova zasukal harmoniko.

Res so se zavrteli, a to ni bil nikak ples. Ženske so se zibale kakor bi ne mogle premikati nog, moški so grozeče razbijali po tleh. Cevta je enolično vlekel harmoniko. Videl je, kako vsem plesalcem uhajajo oči po mizah, zlobno se je smehljajal, še bolj se je napenjal in ni hotel nehati. Zdelo se mu je, da se sploh ne bo mogel več ustaviti. Po telesu mu je polzela utrujenost, ko da se je napil težkega vina. Še nikoli mu ni bilo tako. Zdaj pa zdaj ga je prijelo, da bi treščil harmoniko na veliko mizo v kotu in nekaj zakričal, nekaj, samo da ne bi molčal.

Župan je stal pri vratih. Neprijetno mu je bilo, kremžil je obraz, ko je videl, da nekateri gostje vstajajo in se skušajo izmuzniti. Čemu je prišla ta beraška golazen prav k njemu? Vso sobo je napolnilo pričakovanje nečesa posebnega. Čutil je, da se mu krčijo pesti. Ustnice so se mu tresle. Ozrl se je in ugledal poleg vrat Drejca. Bled in od mraza se tresoč je strmел proti veliki mizi.

»Čigav si, fant?«

»Iz Ograde.«

»Pa se potepaš tako pozno! Kaj te oče pusti?«

»Saj je umrl,« je zajecjljal Drejc.

»Aha! Kaj bo iz tebe? Poberi se domov!«

Drejc je začuden pogledal v županov obraz. Zdelo se mu je, da ni razumel. Potem je povetil glavo. Čutil se je prešibkega, da bi mogel odgovoriti. Prav takrat je Cevta nehal igrati in eden izmed fantov je položil Drejcu roko na ramo ter dejal, gledajoč v župana:

»Kar ostani! Nocoj ni ne birača ne hudiča!«

Drejcu je zaigralo v očeh. Ozrl se je po mizah. Pijača in kruh sta ga vabila. Požrl je slin in vzdihnil. Župan je zaškripal z zobmi in temno gledal predse.

Jernač se je porinil z vozom prav do gruntarja Hacina, da so mu moleli štrclji odrezanih nog prav v naročje.

»Teško piješ?« mu je dejal prežeče. »Viš, mi pa ne moremo. Mi, ki smo crkavali na fronti, ko si ti kupčeval z vso faro in se redil.«

»Molči, vrag!« mu je pljusnil Hacin kozarec vina v obraz. »Naj te redi, komur si dal nogel!«

»Hoho,« si je Jernač krohotaje brisal lice, »to bomo pa še videli!«

Župan je postajal nemiren. Sukal se je sem in tja.

»Sedite vendar! Ali boste pili?«

Ljudje so se spogledovali. Pili, seveda bi pili. Le kdo bo plačal? Tudi posedli niso. Prerivali so

se med mizami in gnetli, zadevali ob stole, ropotali s praznimi kozarci. Tudi Drejc se je sukali med njimi. Ko je bilo konec plesa, se je umaknil od vrat. Ne, njemu ni bilo do pijače. Na veliki mizi v kotu je ležala gnjat, lepo okrašena gnjat, veliki kosi belega kruha in skleda cvrtja. Oči so se mu zameglile, lice se mu je širilo v nasmeh. Ne samo njemu. Lačni obrazi so podrhtevali, roke so trepetale. Toda pri mizi je sedel Hacin in kadi iz dolge pipe. S komolci se je dotikal skled, kakor bi žugal: Mir! To je moje!

»Torej ne boste pili?« je sitnaril župan. Izogibal se je Jernačevega obraza in se umikal k veliki mizi.

»Jedli bi pa, jedli,« se je nenadoma oglasil Cevta. »Že dolgo nismo jedli. Kaj praviš, Tilen?«

»O, že dolgo ne!« je zastokal Jernač, se uprl z rokami ob voziček in ga premaknil.

»Jedli pa!« so zašepetale ženske. Tiste, ki so že bile sedle, so se znova dvignile.

»Vsega je na razpolago!« se je zasmehljivo oglasil nekdo iz gneče.

»Vsega!« je ponovil Drejc. Oči so mu blazno zagorele. Nekaj časa je strmel v beli kruh in meso, nato je iztegnil roko in zgrabil za gnjat.

»Tat!« je zahrumel Hacin. Spustil je pipo na mizo in udaril fanta po roki. Drejc se je drhte umaknil, zardel je in se ozrl v kmeta. Hacin se je dvignil, pogledal s stisnjenimi ustnicami po ljudeh in sunil fanta s pestjo v obraz.

»Da boš vedel, kaj je moje, kaj je tvoje.«

»Kaj ga biješ?« je zaškripal Cevta in zabodel pogled v Hacin.

»Res, čemu?« so zamolklo hrumeli ostali.

Drejc se je povlekel do vrat in se naslonil na podboje. V glavi mu je šumelo. Rad bi legel. Noge so mu postajale težke. Niti razložil ni, kdaj se je sesedel na umazana tla.

»Tako so nas tolkli na fronti!« je hropel Jernač v vozičku.

Drejc je zaprl oči. Od vsepovsod je dišalo po gnjati. Truden smehljaj mu je prešinil lice. Po obrazu ga je oblivalo nekaj toplega. Gnjat, tako velika gnjat! Za ves teden je bo dovolj, za ves teden praznik, kakor ga ni bilo še nikoli.

Potem je uzrl obraze, same znane obraze, ki so vsi izražali zadovoljnost in se smehljali... Nekdo ga je vzdigoval.

»Čemu vlačite otroke s seboj?« je udaril župan po mizi. Kakor da hoče opozarjati na nepravilnost, je kril s tem bojazen.

Cevta je treščil harmoniko po sobi in stekel k vratom. Jernač se je skušal skobacati iz vozička. Ženske so ječale.

Drejc se je smehljaj. Skozi kri, solze in meglo je sijala topla luč. Gnjati in kruha, vsega bo dovolj. Le to ga je skrbelo, če bo mogel do doma. V glavi mu je brnelo, ko da pojo zvonovi od vseh štirih strani, kot da sili zvonjenje skozi okna, skozi vrata. Potem je spoznal Hacin. Kmet je stal nepremično ob mizi, eno roko je bil položil k skledi, drugo je držal pred seboj, stisnjeno v pest, gledal je izpod čela in čakal.

»Kruha, kruha,« se je blaženo nasmehnil Drejc in se znova sesedel...



Maksim Sedej: Portret žene.

V NOVE ZARJE

(NADALJEVANJE SPISA »IZ NIZAV IN TEŽAV«)

Ivan Zorec

24. Imenitna moža.

Teden, dva sem prebil pri materi. Dóma kar tako znemar pustiti res nisem mogel. Ali pisma, ki mi jih je pisal moj počitniški 'učenec', so klicala na pomagaj, matematika mu je nagajala. Tako sem naposled le moral z doma.

»Lepo se vedi, da ostane tam lep spomin za teboj,« me je mati po svoji navadi opominjala. »In skrbi na vso moč, da boš res kaj naučil tistega, ki ti ga mislijo zaupati; ne trd in siten, dober bodi z njim, revež je, če se težko uči.«

Rad bi se bil posmehtil, češ 'učenec' je samo len, ne pa zabit, pa sem se rajši pritajil, da ne bi sprožil še katerih hujših naukov.

Do Ljubljane sem se peljal z vlakom, potlej sem jo mahnil kar peš.

Prècej za Vičem se mi je razkazoval prav nov svet. Da te, všeč mi je bil: kmečke domačije čedne, polje lepo, umno obdelano, kolovozna pota ravna in gladka, da vprežna živina ne bi preveč trpela in da se vozovi ne bi kvarili. To sem spotoma opazoval po vseh vaseh. Tudi ljudje so bili prijazni in priljudni.

»Da, temu se pravi kmečka naprednost!« sem ves navdušen razumel in se grenko spomnil naših ubožnih vasi na Dolenjskem. Zakaj so naše bajte tako zanikrne in razkuzmane? In kako starinsko je polje udelano pri nas skoraj povsod! Ali ni le lenoba kriva, če so kolovozna pota med nami tako slabo oskrbovana? Kdo je kriv, da je skoraj ves litijski okraj tako nazadnjaški?

Take misli so mi vso pot blodile po mladi, neskušeni glavi, da me je srce kar bolelo.

Na Jankovem domu so me sprejeli prav lepo. Domačija je bila trdna, v hiši so imeli gostilno in pošto.

Janka sem že drugi dan začel jemati v precep. Po ves dan sem z njim v samotni vrtni senčnici pridno gonil algebro in geometrijo. Če prav pomnim, nisem bil slab učitelj, vedel sem, kako se taki stvari streže. In hudo sem se trudil, prebiti fant se mi je pa le nerad podajal.

»Saj razumem, kar mi dopoveduješ, znal pa le nikoli ne bom,« se mi je izmikal. »Matematika me ne veseli in ne veseli, zoprna mi je vsa, kolikor je je.«

Veselje do nje sem mu budil z dokazovanjem, kako čudovito logična je le matematika in kako

človeka veseli, ko po samem logičnem sklepanju naposled razmota še tako zavozlano matematično nalogo.

»Jaz sam sem dolgo mislil, da se še poštevanka nikoli dobro ne naučim, tako mi je bilo čez glavo, kar je kolikaj dišalo po računstvu,« sem se mu spovedoval. »Profesor Peterlin, vidiš, pa mi je dal drugo vero. Zdaj verujem, da je matematika, čeprav je nikoli ne bom mogel spoznati prav do kraja, res edina logična veda, ki je trdna v vseh svojih temeljih in ki je nobeno prazno čvekanje ne more spodnesti.«

Janko me je naveličan poslušal. Kar sem ga naučil, mu je ostalo le po sto in sto nalogah, ki sem mu jih dajal in jih z njim reševal.

Oče njegov je rad videl, da sva se toliko učila, materi pa se je sinček smilil; kadar je oče kam umaknil peté, je prècej prihitela do naju in nama velela, naj nekoliko prenehava in se spočijeva.

To je dalo, da se je fant zmerom očeta le bal, mater, ki mu je dajala dosti potuhe, pa je rad imel, a jo s svojo tresoritostjo skoraj tudi strahoval.

Tako sva se včasih tudi nekoliko potepala, pokala cigarete, se kopala ali pa pohajkovala po vasi.

Vaščani so mi bili kaj všeč. V vsaki hiši sem videl dosti knjig in kak časniki. Knjige se niso valjale po vseh kotih, da bi jih otroci trgali, zložene so bile lepo na policah in zavešene, da se niso prašile.

Spet sem se spomnil naših domačih bajt in mi je bilo res hudo.

Po vasi me je zanimalo vse, vendar sem vselej kmalu ustavil pohajkovanje in najino pot spet zaredal v senčnico. Pomnil sem materine besede, naj se počeno potrudim, da 'učenca', ki 'se težko uči', res kaj naučim.

Tu sta naju nekoč obiskala dva duhovna gospoda. Starejši je bil Anton Dolinar, župnik v Lučnah, zgovoren in dobrovoljen gospod; mlajši pa je bil pesnik Anton Hribar, kaplan menda na Vrhniku.

Strmolel sem vanju in nisem vedel, koga bi bolj občudoval. Ali Antona Dolinarja, ki grško neki zna, kakor vsak Grk nemara ni znal; ki pozna vsako zél in ji vé slovensko, nemško in latinsko ime in ki je homeopat — nekak domač zdravnik, da slovi kakor naš 'Primskovski gospod' v Temeniški dolini? Ali pa naj mi oči s svetim spoštovanjem obstanejo na črnolasem, močnem in lepem Antonu Hribarju, ki mu Dom in svet priobčuje presrčne pesmice?



Maksim Sedej: V otroški sobi.

Sprva, kakor sem bil zgovoren in jezičen, res kar nisem mogel do sape in besede. Le počasi sem si opomogel.

Imenitna moža, priljudna, zgovorna oba, sta me naposled le omajala, da sem se jima začel prikladati v besede.

Anton Dolinarju sem se tako prikupil, da me je ob slovesu povabil, naj ga drugo leto za gotovo obiščem v Lučnah.

»Nobene sile nama ne bo,« se je smehljaj, ko mi je segel v roko; »samega sebe se bova veselila in se po grško menila — le dobro se oprimate grščine.«

25. Domači učitelj.

Matematika mojemu učencu Janku kar nič ni dišala, rajši me je, če očeta ni bilo doma, vodil na vas in na kratke potepe po soseski. Sprva mi je to bilo kar všeč, saj sem rad gledal lepo udelano polje in čedne domačije.

Na vasi sem se seznanil z zanimivim domačim kovačem. Bil je kaj bister mož, po »prepričanju« čisto rdeč socialni demokrat, sicer pa ves mrtev na knjige in časnike. Oba bibliofila — knjigoljuba — kaj menite, prècej sva si bila v komolec, le glede socializma se nisva zmerom skladala. Socialistični nauki o »neusmiljenem« kapitalizmu

so mi po teoriji bili nekoliko znani, kolikor in kakor sem jih še pomnil iz vročih razprav na Kapiteljskem hribu v Novem mestu in na Pasjem brodu v Ljubljani. Rdeči kovač ni o »sivi teoriji« vedel skoraj nič, veroval je le, da je treba ukrotiti, če že ne kar zatreti vse farje, pa bo mir in vse dobro na svetu. Govoril je z držo govornika gromovnika v zanosu prepričanosti in nezmotnosti. Jaz pa, jezični vseznalec, sem mu jih ometal skoraj kar po vrsti in se učeno skliceval na učenjake, ki sem jih poznal komaj po imenu.

Učljivi kovač me je zaverovano poslušal in se mi ni kaj prida upiral. Videti je bilo, da mu prižigam neko svetlejšo lučco in da šele po meni nekoliko spoznava, kaj socializem prav za prav je.

Janko se ni mogel zadosti načuditi.

»Tale kovač«, je pravil, »si ne dá nič dopovedati, vsakogar užene s svojim hudim jezikom in z dobrim spominom, ná, zdaj pa prideš ti in ga ukriviš, da te sprašuje in posluša kakor priden učenček modrega učitelja!«

»In vendar je čudovit, cel mož,« sem poveljeval knjigoljuba kovača. »Če bi bil primerno izobražen, se mu tudi ta ali ona ideja ne bi sprevrčala v miselni spaček. O, koliko ti je šolanih ljudi, ki mu še do kolena ne sežejo po svojem umu! Če bi ga bili starši dali šolat, bi za njim že

danes bila široka sled, tako globoko bi bistri mož oral po njivah in lazih sveta!«

A Janko me je komaj poslušal, občudoval je le mene, ki sem ‚znal‘ besedičiti z nadarjenim in nepremagljivim možem.

»Kavelj si pa res,« je gonil svojo, »takih si vedel, da jih še nikoli nisem slišal, prav nič te nisem razumel.«

»Kovač, ki nikoli ni hlač trgal po mestnih šolah, me je pa,« sem ga začel pikati. »In veš, zakaj? Ker dosti bere in se uči! Stori tudi ti tako, sicer ostaneš praznoglavec. Tebe še nisem videl s knjigo v roki. Ali te ni res nič sram? Dijak, ki ni ves neumen na knjige, ni dijak, doma naj ostane, krave naj pase ali kamne tolče na cesti!«

Poniglavo in molče me je poslušal.

»Čemu sem tu?« sem mu še dalje kuril. »Da bi ti v glavo utrl nekaj preproste algebre. Ali ne? In ti? Izmikaš se mi kakor žabji menèk, ponavljalne skušnje ti še mar menda ni več.«

»Res je,« se me je slabično otepal, »ni mi do gimnazije, kar na učiteljsiše pojdem.«

»Kaj pa starši?« sem opominjal.

»Mama me imajo radi, vsemu prikimajo, kar uganem; omečijo tudi očeta, da me ne bodo še dalje mórali v gimnazijo.«

Ob taki ohlapni učenčevi ambiciji — častiteljnosti je tudi mene morala že minevati učiteljska gorečnost.

»Janko«, sem si mislil, »me potemtakem ne potrebuje več. Kaj bi še tu? Kar culo povežem in se spodobno umaknem.«

To sem mu prècej tudi povedal.

»Ne, tu ostani,« se je ustrašil, »saj vidiš, da nisi nikomur v napotje in da te imamo vsi radi.«

»No, že še premišlim,« sem godrnjavnil. Kaj menite — za malo se mi je zdelo, da mi učenec strahopetno omaga, uskoči, kakor da bi mu bil slab učitelj.

»O, tega pa res ne smete storiti,« me je mečila tudi mama, ki je po sinu zvedela, kaj sem sklenil; »vsa vas bi se zgledovala nad tem, očeta bi pa še bolj skrbelo, ali jo Janko izvozi brez inštruktorja.«

Tako sem še ostal, pa ne prav rad. Posihmal sem Janku bil bolj tovariš ob potepanju, inštruktor pa le, če sva očetu bila na očeh.

26. G o v o r n i k.

Neko soboto naju je obiskalo troje ljubljanskih višjegimnazijcev, ki so viaticirali — dijaško potovali od znanca do znanca, od župnišča do župnišča. Med šolskimi počitnicami so v tistih časih

bila župnišča zmerom vsa polna potujočih dijakov, pa tudi vsaka trdnejša kmečka hiša si je štela v veliko čast, če je v goste dobila dijaka. Tako mi ni treba še posebej razobešati, da so Jankovi starši najine znance takisto prav presrčno sprejeli, lepo pogostili in prenočili.

Drugi dan smo jo že prav zavred ucvrli do Svetih Treh kraljev, kjer so tisto nedeljo imeli novo mašo.

O, lepo je bilo. Vso pot sem oči pasel po lepota, ki so se mi razodevale v žaru poletnega sonca. Hribovje in gričevje mi je po svoji mehki valovitosti bilo skoraj domače, kar dolensko. Še lepše se mi je razkazoval prijazni svet, ko sem naposled, stoječ ob cerkvi svetih Treh kraljev, v širjavo in daljavo spuščal strmeče oči.

»Nisi lepa samo ti, ljuba Témeniška dolina, tudi drugi kraji po našem lepem svetu so te vredni,« sem domotožno vzdihoval in se presrčno spominjal matere, ki mi je včasih z Zaplaza, vsa navdušena od lepega razgleda, razkazovala mili dolenski svet. »Oh, tele prelepe kraje bi morala videti tudi ona.«

Mojim tovarišem ni bilo dosti do razgleda, prežejni so bili, pivo, ki ga je ‚pod vejo‘ točil podjeten mož, jih je poklicalo k sebi.

Tudi po maši smo zdrsnili tja, za nami pa vse črno žejnih ljudi, med njimi tudi neki učitelj s krdelom mladih pevcev, naposled je privpil še godec s harmoniko, češ da ima še čisto suh ‚gobec‘ in da ne razpotegne meha, dokler ne dobi prave primake.

Pivo se je kaj prileglo tudi nam. Mama so dali ljubemu sinčku Janku dosti dvojač za popotnico, prav nič nam ni bilo treba skopariti.

Veselo je postajalo. Godca, ki ni imel več ‚suhega gobca‘, ni bilo treba dosti prositi. Znal je takih, da je vse kar privzdigovalo, vmes pa je učitelj s pevci krožil same domače pesmi, kakršnih že dolgo nisem slišal. Šle so mi v mlado, idealno srce, da je od navdušenja vse kar gomazelo po meni.

Lepota kraja in družčina, godba, petje in nekaj piva, vse to mi je podkurilo, da sem šinil pokonci in spustil plamteč govor o plemeniti umetnosti petja in o presrčni lepoti naših domačih pesmi. Govor je bil čisto samoroden, nediscipliniran, a poln takega prepričevalnega zanosa, da je vse kar strmolelo vame in me pobožno poslušalo kakor prej v cerkvi še slovečega pridigarja nemara ni.

Ko sem nehal, je zagrmelo táko navdušeno ploskanje, táko pritrjevanje, da sem se kar ustrašil. Ne, nečimrnost me ni bila zapeljala, govoril

sem res iz čistega, idealnega srca in iz zgolj prekipelga navdušenja, ne pohvale ne slave nisem iskal, še manj pa pričakoval.

Tovariši dijaki so me prijateljsko obstopili in pohvalili, da sem 'imenitno' govoril.

»Tvoj govor si zapišem in ga porabim za šolsko nalogo,« se je veselo veril šestošolec. »Profesor mi jo bo prav gotovo redoval z redom 'izvrstno'.«

»Imeniten fant,« se mi je laskal njegov tovariš, »veseli me, da sva prijatelja.«

»In kako pogumen!« me je drug občudoval. »Na vsej gimnaziji ga ni, ki bi si upal nastopiti pred sto in sto ljudi.«

Janko pa je molčal in me goreče le gledal; zdelo se je, kakor da se me nekoliko boji.

Zdaj se je do nas pririnil učitelj, se mi spoštljivo priklonil, lepo povedal, kdo je, in se mi vljudno zahvalil v svojem in v imenu pevcev.

Sitno, res mi je bilo sitno, še odgovoriti menda nisem znal nič pravega, le nekaj praznih rečenic sem se znebil.

»Kdo neki je?« mi je iz ljudi ujelo uho. »Študent? O, ta pa, ta! Pridigati bo znal, še kamenje ga bo poslušalo.«

(V drugo naprej.)

ZDAJ SE OSIPA ŽIVLJENJE

Venceslav Sejavec

*Zdaj se osipa življenje
kakor zlato drevo,
ko med jesensko zorenje
mrzli vetrovi pojo.*

*Sredi dela, hitenja,
sredi njiv in polj,
poln sinjine, dehtenja
jemljem slovo od svetá.*

*Sonce, ki grozde zagrinjaš
v drag, razkošen sijaj,
zlate žarke utrinjaš:
meni to milost daj:*

*Zbudi na moji gomili
s svojim žarom cvetov,
da bodo čar svoj trosili
meni za blagoslov.*

*Sonce se je raziskrilo,
slišalo mojo prošnjo;
ko se bo v noč potopilo,
mirno ležem v zemljo...*

ŠTIRINAJST DNI PO BOLGARIJI

Silvo Kranjec

2. Na Vitošo.

Med lastnostmi, ki Bolgare približujejo Slovincem, je tudi njihovo zanimanje za planine in turistikó. Že drugi dan po mojem prihodu v Sofijo, ko je bila ravno nedelja, sem zvečer opazoval trume izletnikov, med njimi cele družine z otroki, ki so hodili s kolodvora ali se vračali z električno železnico v mesto. Večinoma so prihajali od južne strani, kjer imajo Sofijčani v komaj 10 km oddaljeni planini Vitoši najlepšo priliko za gorske izlete, pozimi pa seveda tudi za smučanje.

Vitoša je zibelka bolgarskega planinstva, ki je skoraj tako staro kot naše slovensko. Njegov oče je pisatelj Aleko Konstantinov, ki je leta 1895 na praznik sv. Bogorodice (naš Veliki Šmaren) povabil vse ljubitelje prirode na najvišji vrh Vitoše k ustanovitvi bolgarskega planinskega društva. Ta spomin obhajajo vsako leto in takrat se zbere na Vitoši do 10.000 ljudi. Vendar je prvo društvo kmalu zaspalo in šele po Alekovi smrti se je leta 1899 ustanovilo novo bolgarsko planinsko društvo, ki se je leta 1931 preosnovalo v Bolgarsko planinsko zvezo (»Blgarski turističeski sojuz«), ki je štela pred tremi leti 68 podružnic z nad 5000 udi. Od leta 1902 izdaja tudi svoje glasilo »Blgarski turist«. Planinskih koč in zavetišč ima nad 40. Leta 1908 se je ustanovila še posebna mladinska zveza (»Junošeski turistički sojuz«); ta obsega mladino pod 21. letom in ima 77 podružnic z okoli 9000 udi ter izdaja kar dva časopisa: »Mladi turist« in pa »Planinče«.*

Še veličastnejše gorske pokrajine ima Bolgarija na jugu od Vitoše. Tam je v Rilski planini njen najvišji vrh Mus-alá 2925 m z najvišjo vremensko opazovalnico na Balkanu; naprej proti jugu pa se dviga Pirin planina, proti jugozahodu pa Zahodni in Vzhodni Rodopi. Malo manj je razvita turistiká v Stari planini ali Balkanskem pogorju, kakor navadno pravimo, in v Srednji gori pred njim. Na Vitoši in v Strandži ob turški meji sta tudi dve obsežni, kot »narodna parka« zaščiteni ozemlji.

Izhodišča izletom na Vitošo so vasi v njenem vznožju; nekatere izmed njih so se zaradi rudninskih in toplih vrelcev razvile v udobna zdravilišča. Najbolj gosposko med njimi in sploh v Bolgariji je Bankja, ki leži že pod Ljulin planino, zahodnim podaljškom Vitoše. Pri vhodu v sotesko Vladajske reke, ki loči Ljulin od Vitoše, je Knja-

* Podatki po »Vodač na turista«. Izdanje na B. T. S. 1935.



Kristusova podoba v bojanski cerkvi.

ževo. Ker vozi do sèm sofijski tramvaj, ima Knjaževo zlasti ob nedeljah največ prometa. Zato razmišljajo že nekaj let, da bi kot podaljšek tramvaja zgradili gorsko železnico z zobatim tirom na vrh Vitoše. Ta bi šla od Vladaje, ki leži zadaj za Knjaževim 914 m visoko ravno na razvodju med Črnim in Egejskim morjem in je tudi postaja na progi Sofija—Čustendil. Železnico na Vitošo bi bilo vredno graditi ne le zaradi turistov in letoviščarjev — saj se na njenih pobočjih gradé vedno novi počitniški domovi, vile in hišice weekendi — ampak tudi zaradi kamnolomov, ki zalagajo Sofijo in sosednje kraje z materialom za tlakovanje cest, zlasti z granitom. Glavna ovira za uresničenje tega načrta je seveda pomanjkanje kapitala; potrebno bi bilo menda najmanj 40 milijonov levov. Sicer pa je še bolje, da ostanejo vsaj vrhovi Vitoše vzvišeni nad moderno »tujsko industrijo«.

Naslednja vas jugovzhodno od Knjaževa je Bojana, od koder je posebno lep razgled na Sofijo. Največja njena znamenitost je starodavna cerkva sv. Pantelejmona. V parku pred cerkvijo je pokopana carica Eleonora, druga žena prejšnjega bolgarskega carja Ferdinanda, ki je bila luteranka iz

nemške rodbine Reuß in si je že za življenja izbrala tu svoje zadnje počivališče. Sèm so neko popoldne povabile sofijske gospe manjšo družbo kongresnih gostov na izlet. Odpeljali smo se z udobnim avtobusom od sv. Nedelje po lepo tlakovani cesti in kmalu občudovali Sofijo pod seboj. Predvsem smo si ogledali že omenjeno cerkvico, ki je imela komaj za vse prostora. Njeno zgodovino in njen slikarski okras nam je razlagal neki podčastnik tako temeljito, da smo ga vsi občudovali, zlasti ker je govoril lepo in razločno, da smo ga razumeli tudi Nebolgari. Takrat sem prvič občudoval — kasneje sem imel zato še dosti prilike — s kakšno ljubeznijo govore tudi preprosti Bolgari o svoji zgodovini in kako dobro jo poznajo. Slavni časi prvega in drugega bolgarskega carstva, imena posameznih carjev pa tudi zadnji boji zoper Turke, vse to je ljudem dobro znano in jih navdaja z neko ponosno samozavestjo, kakršne n. pr. pri nas doma večkrat pogrešamo. Zdi se mi, da vtisne lastna državnost, ki smo jo mi prezgodaj izgubili, narodu neko neizbrisno znamenje »zgodovinskega« naroda, in to znamenje je pri Bolgarih zelo vidno, včasih še preveč.

Nad današnjo Bojano je stala že v 11. stoletju trdnjava, ki se omenja v bojih carja Samuela z Bizantinci. Livada pod njo se imenuje še danes »Carevo padalo«; tu je stal najbrž carski dvorec, h kateremu je spadala cerkev. Njen najstarejši del na vzhodni strani izvira še iz 11. stoletja in je posebno važen za zgodovino starobolgarske arhitekture. K tej prvotni cerkvici je bila na zahodni strani prizidana druga, in sicer jo je, kakor pove ohranjen napis na steni, zgradil leta 1259 za vlade carja Konstantina Asena »sevastokrator Kalojan, bratranec carjev, vnuk sv. Štefana, kralja srbskega«.

Ta cerkev ima dve nadstropji, v spodnjem je bila grobnica za ustanovitelja cerkve in njegovo ženo. Najvažnejše pri stari bojanski cerkvi so pa njene stenske slike, ki izvirajo iz treh dob: iz časa zidave obeh delov, to je iz 11. in 13. stoletja ter kasneje iz 16. in 17. stoletja. Prvotne slike v najstarejšem delu so vidne le na neklih mestih, kjer je odpadel kasnejši omet. Slikali so jih bizantinski umetniki, o čemer pričajo poleg sloga tudi grški napisi, in sicer v dobi 1018—1186, ko je bila Bolgarija pod bizantinsko oblastjo. Popolnoma drugačne so slike iz 13. stoletja, ki jih odlikuje nek realističen slog. Tako je za modele Kristusa in svetnikov uporabil slikar resnične osebe: Kristus je car Konstantin Asen, carica Irena predstavlja sv. Katarino itd. Tudi noša in druge podrobnosti, n. pr. posode in jedila na sliki zadnje večerje, so

veren posnetek takratnega življenja, kar je velike kulturnozgodovinske važnosti. Te slike so delo bolgarskih umetnikov tako imenovane »trnovske šole«, kakor jo imenujejo po slikah, ki so ohranjene v takratni prestolnici Trnovem. Manjše umetniške vrednosti so kasnejše slike iz 16. in 17. stoletja, ki so podobne istodobnemu cerkvenemu slikarstvu v Srbiji in Rusiji.

Najmlajši, sprednji del bojanske cerkve je bil sezidan leta 1882 kot nekako preddverje stari stavbi. Njegove stene pokrivajo danes suhi lovorjevi venci in trakovi vencev, ki so bili poklonjeni ob smrti carice Eleonore leta 1917. Razumljivo je, da so venci prišli takrat le iz Bolgarije in njej zaveznških držav, iz Avstro-Ogrske, Nemčije in Turčije. Na trakovih beremo imena raznih visokih darovalcev, nemškega in avstrijskega cesarja, turškega sultana, raznih njihovih ministrov in generalov, pruskih gardnih polkov itd. Z mešanimi občutki smo gledali te spomine minljivosti vsega posvetnega in želeli Bolgariji za naprej boljših zaveznikov.

Naša pot na Vitošo nas je pa vodila čez Dragalevce, ki leže nekaj kilometrov jugovzhodno od Bojane. Kakor že omenjeno, je bil en dan med kongresom določen za izlete. Ena skupina je obiskala sotesko reke Iskra; nekaj pogumnejših udeležencev, ki so bili prinesli s seboj gorske čevlje, se je povzpelo kar na Mus-alá, za dva avtobusa se nas je pa zbralo zmernejših turistov, ki smo se namenili na Črni vrh (2286 m), najvišjo točko Vitoše planine. Zgodaj zjutraj smo se naložili pred univerzo in odbrneli po cesti proti jugu, dvigajoč se po obrobni terasah Sofijske kotline, dokler se nismo ustavili v Dragalevcih, skoraj 200 m nad Sofijo, ki se je svetila iz megle pod nami. Sredi vasi stoji pred občinsko hišo in cerkvijo čeden spomenik v vojskah v letih 1912—1918 padlim domačinom; podoben spomenik sem videl kasneje v vsakem večjem kraju, kar me je tudi spominjalo na domovino. V bregu nad vasjo smo si ogledali samostansko cerkev sv. Bogorodice, najvažnejši spomin na bolgarsko »Sveto goro«. Tako so namreč imenovali v srednjem veku Vitošo zaradi mnogih samostanov, ki so se skrivali po njenih pobočjih in dolinah.

Dragalevski manastir je ustanovil v 14. stoletju bolgarski car Ivan Aleksander; kot priča še ohranjena listina njegovega naslednika Ivana Šišmana, je bil samostan res »carski«, to je neodvisen od sofijskega mitropolita; njegova zemljišča in podložniki so bili prosti davkov. Te milosti pa se ni dolgo veselil, kajti leta 1382 je padla Sofija Turkom v roke in kmalu nato je propadel tudi

Dragalevski samostan. Toda že leta 1476 ga je obnovil sofijski bogatin Radoslav Maver, popravil razrušeno staro cerkev in jo okrasil s freskami, kakor pripoveduje še ohranjen napis nad cerkvenimi vrati, kjer so v slikah ovekovečeni tudi dobrotnik in njegova družina. V naslednjih stoletjih je bil samostan važno prosvetno središče, kjer so se prepisovale in hranile bolgarske knjige. Današnje samostansko poslopje pa je čisto nova zgradba, ki je za sedanje število menihov dosti prevelika. Ob našem obisku je bila nastanjena v njem počitniška kolonija železničarskih otrok, ki so pod vodstvom svojih učiteljev in učiteljic korakali in telovadili po bližnjih bregovih.

Tudi samostanska cerkev je šele pred nekaj leti dobila svojo sedanjo zunanjo obliko. Vse stare dele so temeljito popravili in združili pod eno streho, na severni in južni strani pa prizidali odprto stebrišče. Zato je pa notranjščina Radoslavove cerkve dobro ohranjena, zlasti njene stenske slike. Glavni del teh slik predstavlja zgodovino razodetja po običajni ikonografski shemi tiste dobe brez posebne umetniške vrednosti. Pač pa so podobe štirih ustanoviteljev realistični portreti, ki spadajo poleg onih v bojanski cerkvi med najvažnejše spomenike starobolgarske umetnosti.

Od samostana naprej je cesta vedno slabša, vendar je napravljena za silo do višine kakih 1600 m. Naša voznika sta nas spretno prikrmarila prav do konca, nakar smo šele nastopili sami kot turisti. Ta turistika je bila precej lahka, kajti na Vitoši ni ostrorobega grušča, kakor v naših apnenskih gorah. Stopali smo po lepo uglajenih in z mahom poraslih sienitnih skalah, le da so bile včasih pregladke, včasih pa prevelike, da so se obilnejši komaj prekobalili čeznje. Nakovanih čevljev nismo pogrešali, prej — dežnika, kajti vreme se je kmalu skisalo in po vrhovih so se vlačile megle,



Stara cerkev v Bojani.



Maksim Sedej: V ateljeju.

prav tako, kakor poje Elizabeta Bagrjana v »Svoji pesmi«: »Vrh gore je Črn in večno srdit je in mračen...«

Naša prva postaja je bila bližnja »hiža« — tako pravijo Bolgari planinski koči — Aleko, imenovana po očetu bolgarskega planinstva. Ta je bila kot prva kočica na Vitoši — danes jih je že 10 — dograjena leta 1924, malo pred našim obiskom pa je bila razširjena, tako da lahko sprejme sedaj do dve sto turistov. Koča stoji na gornji gozdni meji, ima svoj vodovod, telefon in vremensko postajo; na verandi pred kočico pa visi precej velik zvon, ki v mraku in megli oznanja turistom pot. Po kratkem okrepčilu smo se dvigali više; pot je postajala težja pa tudi deževalo je po malem, tako da smo nekajkrat vedrili v zavetju skalnih orjakov. Zato smo bili prav zadovoljni, ko smo zagledali pred seboj lepo kamnitno stavbo »nabljudateljnice« ali vremenske opazovalnice na Črnem vrhu. Stavba je enonadstropna s teraso na strehi, od koder mora biti pri lepem vremenu kra-

sen razgled. Po ogledu najmodernejših instrumentov za opazovanje in beleženje raznih meteoroloških pojavov smo posedli v obednici na klopi in zasilne sedeže, oskrbnik pa nam je s pomočjo sofijskih študentov pripravil pristno bolgarsko planinsko kosilo.

Čeprav smo bili v vsakem oziru na tesnem — za toliko družbo tudi jedilnega pribora ni bilo na razpolago — se je kmalu razvilo najboljše razpoloženje in za bolgarskimi so se oglasile pesmi skoraj vseh slovanskih narodov. Kar prehitro je bilo treba misliti na odhod. Ker se je medtem nekoliko zvedrilo, se je del naše družbe podal na drugo stran v smeri proti Vladaji in Knjaževu. Večina pa nismo zaupali Črnemu vrhu, ki je svoje ime tudi pred nami opravičil, in smo šli po isti poti nazaj. Do Alekove kočice smo še prišli suhi, tam pa je začelo rositi in kmalu se je ulil pošten dež, tako da smo se že precej mokri zatekli pod streho naših avtobusov, ki sta nas v mraku srečno pripeljala nazaj v Sofijo. (V drugo naprej.)

NA ŠVAJCA VISOKE GORE

Lojze Grzetič

V Zermattu.

V soboto zjutraj sva se vrnila v Zermatt. Nisva slutila, da se nama bo tako priljubil. Saj sva vedno le s strahom mislila nanj, ko je pa tako drag. Menim, da je bilo najino življenje v Zermattu vredno, da ga opišem v nekaj stavkih.

Najin »hotel Matterhorn« je gledal naravnost v piramido svojega zaščitnika. Dvorišče je bilo obdano od drugih dveh strani z dvema enonadstropnima lesenima hišama, s četrte ga je zapiral »hotel«, podoben najinemu. Sredi dvorišča je betonirano korito s tekočo vodo, mrzlo, da te zazebe, če se le spomniš nanjo. Nekaj korakov niže je brezplačna kopel v potoku, samo mehkužen ne smeš biti. V najinem »hotelu« je prostora, kolikor ga hočeš, zdi se nama kar potratno.

Po vrnitvi sva se seveda najprej skopala, preoblekla, se najedla, napila čaja, potem pa prat! Med najino »žehto« so se odprla okna in brhka dekleta so se nama hudomušno smejala, a prositi jih nisva hotela za pomoč. Oprano sva razobesila kar na dvorišču.

Treba je bilo skuhati kosilo, saj že tretji dan nisva nič kuhanega zaužila. Toda kaj? Odločila sva se za guljaž. Sosedje so nama postregli z gorilnikom, lonec sva imela sama, še krožnik in žlici. »Mizo« sva si pogrnila kar po tleh. Zraven je seveda neizogibni čaj, ki sva ga popila neizmerne količine, zakaj žeja kar noče ponehati. Vesela sva bila, saj življenje v Zermattu naju ne stane skoraj nič, le kruh si kupujeva povsod sproti.

Po kosilu sva se zleknila v travo onkraj Vispe. Včeraj sva midva premagala Matterhorn, danes je on naju: v trenutku sva zaspala. — Prebudil me je grom. Nebo je bilo zastirto s črnimi oblaki in preden sem mogel zbuditi Mirka, so že padale debele kaplje. Komaj sva tekla, tako težke so bile noge. Perilo bo mokro. Toda perila ni bilo več. Naslednji hip ga je prineslo iz nasprotne hiše dekle, ki se nama je dopoldne smejala. Perilo je bilo suho in zlikano, zunaj pa je začelo liti kot iz škafa.

Nedelja, 1. avgusta. Pravkar je prenehalo deževati. Matterhorn sva že čisto prebolela. Šla sva k maši. Lepa, prostorna cerkev, čisto polna domačinov in tujcev. Tu vlada vzoren red. Takšne pobožnosti, kot je v Švici, zlepa ne najdeš.

Dopoldne pa sva doživela lepo presenečenje: srečala sva g. Hellerja, tovarnarja iz Kranja. Ponosno sva pripovedovala o Matterhornu. Ob pri srčnem slovesu mi je gospod stisnil deset frankov za priboljšek, ker je nedelja. Midva pa sva s tem denarjem osvojila Mont Blanc.

V nedeljo popoldne so se vsi zbrali k proslavi narodnega praznika. Zvečer je bilo vse mesto bogato razsvetljeno, množica je živahno valovila v dolgem sprevodu po mestu z godbo na čelu, rakete so švigale v najčudovitejših oblikah in barvah; bil je to pravi praznik veselja. Ko sva napasla radovednost, je zapihal mrzel sever. Oblaki so se dvigali. V najboljšem upanju na lepo vreme sva odšla k počitku. Sestavljala sva še načrt za naslednji dan: če se bo zvedrilo, naskočiva lahko zdaj, ko imava spet denar, še kak štiritisočak, najrajši Monte Rosso, ali pa se takoj odpeljeva v Chamonix in na Mont Blanc. Kar žal nama je bilo Zermatta, tako lepo je bilo tam!

V ponedeljek sva se pripravila za odhod in spet otovorila svoja konjička. Megla se je dvigala in mestoma se je pokazovalo nebo. Hitro sva izvlekla aparat, da bi slikala Matterhorn. Vrh se je prikazal, veličasten je bil, pokrit s svežo belo odejo. Slikala sva še pokopališče, mesto in še posebej najino četrt. Proti poldnevu sva odšla, vesela, ponosna. Še zadnji pozdrav Matterhornu in odvozila sva.

Proti Franciji.

Pri Vispu sva se znašla spet na glavni cesti in zavila levo v dolnji Wallis. Cesta in železnica tečeta ob Rodanu. Dolina je dosti široka, da se razprostirajo v njej široka polja in sadovnjaki.



Planinska koča Aleko na Vitoši.

Onkraj Rodana raste na pobočju vinska trta. Tem bujnejše je vse, čim bolj se bližajš Sionu. Cesta je ravna, večinoma pelje nalahno navzdol, kakor pač pada reka, deloma jo senčijo visoki topoli. Z obeh strani spremljajo dolino gore, visoke še vedno čez 3000 m. Wallis se odlikuje tudi po lepih gradovih.

Onkraj Siona sva se ustavila. Tu govoré že samo francoski. Nekje so naju vzeli pod streho, nama postregli z večerjo in s sadjem ter prenočiščem.

V torek zjutraj sva vozila mimo krasnih sadovnjakov. Ljudje so obirali marelice. V Martignyju krene reka Rodan in ob njej cesta na desno proti Lausanni in Ženevi, proti jugu pa k prelazu Velikega Sv. Bernarda in proti Chamonixu. V mestu sva si nakupila še konserv, zlasti ribjih, ki so v Švici izvrstne in poceni, zamenjala sva dinarje in preostale švicarske franke s francoskimi in z vsoto 65 francoskih frankov odrinila proti Chatellardu na francosko-švicarski meji, 18 km od tod. Hitro sva se dvigala v serpentinah. Strmina je zelo huda. Avtomobili se neprestano ustavljajo, ker ne morejo dalje. Naju strmina ni motila, brez počitka sva potiskala kolesi do vrha prelaza Col de la Forclaz (1528 m), kamor sva prišla opoldne. Na drugi strani je cesta navzdol še težja in kljub vsem »zavoram« sva si komaj upala voziti. Ljubka gorska vas Trient. Nato malo desno okrog hriba skozi romantično sotesko nekaj sto metrov skoraj navpično pod cesto šumi hudournik do meje.

Tu so nama prekrižali vse načrte glede Francije. Francoski cariniki niso pustili iti s kolesi v Francijo.

V Chamonix.

Vsa potrta sva legla v travo in premišljevala usodo. Le še 18 km je do Chamonixa in Mont Blanca. Tedaj se opogumi Mirko in predlaga, da bi šla peš. Mirku nisem mogel odbiti prošnje. Vzela sva najpotrebnejše, kolo in vse drugo pa sva spravila pri bližnjih ljudeh.

Zdaj je šlo gladko. Koj onstran meje pa sem vrgel vrv in cepin pod drevo in legel v senco. Prežala sva na primeren avto. Prva dva avtomobila, ki sta privozila od meje sem, sta naju odpeljala, vsakega eden, proti Chamonixu. Vprašanj nič koliko. Uboga moja francoščina! Niso se mogli načuditi pogumu, da sva prišla s kolesi tako daleč in da misliva na Mont Blanc sama brez vodnika. Ko sem jim omenil Matterhorn, sva se jim zdela junaka. Onkraj sedla Col des Monts se odpre krasen pogled na velikanske ledenike. Ta tu je Mer de Glace, oni koničasti je Aiguille du Druz itd.

Avto se je ustavil in pokazali so mi Mont Blanc. Velikanska ledena gmota. Pod njim sega skoraj v dolino ledenik Bossons. Nato smo zdrknili navzdol in brzeli skozi slikovito dolino ob reki Arvi.

Chamonix nam je vsem dobro poznan kot zimsko-športno središče Francije, a prav tako je slaven kot letovišče. Tu srečaš turiste iz vseh krajev Evrope, pa tudi od drugod. Kar je Zermatt za Matterhorn, to je Chamonix za Mont Blanc. Seveda ga večina gleda od spodaj gor, ali pa jih popelje žična železnica na Brevent, od koder se baje nudi edinstven pogled na Mont Blanc in ostale zasnežene velikane, na ostre vrhove in ledenike onstran Chamonixa. Od vseh strani so veliki daljnogledi obrnjeni proti Mont Blancu. Midva si ga bova rajši ogledala s prostim očesom prav od blizu in mu pretipala kosti.

Noč sva prespala sijajno. Pozno dopoldne je že bilo, ko nama je gospodinja napolnila čutarici s čajem in obljubila, da naju bo opazovala z daljnogledom, ko bova na vrhu. Rekla sva ji, da ji bova mahala. Ko sva si potem kupovala kruha in preštevala v slovenščini franke in centime, naju je tudi prodajalka nagovorila slovenski. Osupla sva pogledala, od kdaj se tu govori slovenski; gospodična nama pove, da je Slovenka, da tu stanujejo in so veseli vsakega Slovenca, ki pride v Chamonix, zato prosi tudi naju, da jih obiščeva. To sva prav rada obljubila, toda šele po vrnitvi z Mont Blanca.

Mont Blanc.

Bilo je že poldne, ko sva jo mahala za reko Arvo k postaji Les Pélerins, od koder te popelje žična železnica v četrto ure do Les Glaciers v višino 2500 m. Nama tisto bingljanje med nebom in zemljo ni nič posebno ugajalo, varnejša sva se počutila na trdnih tleh in jo mahnila kar peš v smeri žične železnice. Hitro sva se dvigala in v treh urah dosegla zgornjo postajo žične železnice pod strmim Aiguille du Midi, potem desno na ledenik Les Bossons. Srečevala sva čudne skupine: vodnik v popolni plezalni opremi, gospod v svetlih čevljih in naličena dama z rdeče barvanimi nohti, skrbno pazeč na psička, da se mu kaj ne zgodi, so lezli počasi po ledeniku, navezani na vrv. Tu in tam morajo pohiteti, ker je baje tam nevarno za plazove. Zdi se jim strašno imenitno biti v »smrtni nevarnosti«. Čez pol ure te življenjsko nevarne hoje se vrnejo. Vodnik dobi težko prislužene franke, gospôda pa sede spet v vzpenjačo, ki jo odpelje v Chamonix. Radi dajo stotine frankov, da so le mogli enkrat s te višine gledati najvišjo goro Evrope in se izprehajati po njenih ledenikih.

Onstran ledenika se začne strmina. Navezala sva se na vrvi. Tu in tam se je treba ogniti razpoki, a kjer to ni mogoče, vodi čeznjo lestva. Na strmi, visoki skali sva zagledala kočo Grands Mulets, do katere vodijo klini in železne vrvi. Višina 3050 m, ura skoraj 5 popoldne. Razgled s tega kamnitnega otočka sredi večnega ledu je kar čaroben, zlasti ob zahajajočem soncu, ko dobé vsi ti velikani škrlatasto barvo in se prižigajo tisočere lučke 2000 m globoko v Chamonixu. — V koči sva danes edina gosta. Odštela sva za prenočišče 24 francoskih frankov, uničila nekaj konserv ob mrzli limonadi in odšla spat.

V četrtek 5. avgusta je zabrnela budilka že o pol dveh. Mislim, da sem spal kvečjemu dve uri. Kljub zaspanosti sva planila pokonci, se tiho oblekla, da ne bi zbudila oskrbnika in družine, pojedla pripravljeno konservo in popila namesto toplega čaja ledeno mrzlo limonado. Dereze in vrvi sva si navezala kar v koči, ker je zunaj preveč zeblo. Ura je bila že skoraj pol treh, ko sva odhajala.

Sneg je trdo škripal pod derezami, cepin se je ostro zadiral v zledenelo skorjo, baterija ob pasu nama je svetila, da sva pravočasno opazila razpoke. Smer sta nama kazali dve veliki čeri, ki sta moleli iz te bele gmote pod glavo Goûter, sicer pa so se še dobro poznali sledovi prejšnjega dne.

Nebo je bilo še vedno čisto, zvezde so čudovito migetale, zrak je ostro rezal nosnice. Čez razpoke sva se varovala, na strmejših mestih sekala stopinje, sicer se pa dvigala zelo hitro. Le tu in tam sva si za trenutek oddahnila, za dolgo nisva smela, ker je bilo prehladno, saj sva bila že blizu 4000 m; ura je bila komaj nekaj čez štiri. Na Grand Plateauju sva počivala. Ugasnila sva luči. Komaj sva videla obrise Dôme du Goûtera in Mont Blanca. Tedaj se je levo od naju začul šum, ki je prešel v močno bobnenje. Komaj sva opazila v temi širok bel pas, ki se je potegnil preko pobočja in izginil: ledena gora se je odtrgala, zgrmela in potegnila snežni plaz s seboj v prepad.

Tako prijetno nama je bilo samima v tej višini kljub mrazu, ki je šel do kosti. Za Aiguille du Midi se je začelo nalahno rdečiti. Mont Blanc je bil prvi ožarjen, a že žaré tudi drugi vrhovi. Zdanilo se je.

Ko sva prišla na Col du Dôme, sva zagledala, da prihaja čez vrh Goûter skupina petih ljudi. Hitro so hodili, spočiti so bili videti. Lahko bi naju dohiteli in prišli pred nama na vrh. Častihlepnost se nama je prebudila, nisva jih hotela pustiti naprej, čeprav sva bila že trudna in sva komaj lovila sapo. Midva sva se dvignila že 1200 m, oni komaj 400 m iz kočice Goûter. Preko strmine sva pilezla vsa zasopla do kočice Refuge



Maksim Sedej: Južina na travniku.

Vallot (4562 m). Sončni vzhod. Prvič sva ga gledala s take višine. Kdaj ga bova spet? Ko bi odšla iz kočice poldrugo uro prej, bi ga dočakala na vrhu kralja Alp.

Nekaj metrov pod zavetjem Vallot je observatorij, baje zelo lepo urejen; zdaj ne vrši službe nihče več. Prenaporna je. Iz kočice sva slišala govorjenje. Pogledala sva: pravkar vstajajo štirje junaki. Pravijo, da ne bodo nikoli več spali v taki višini. Vso noč jih je zeblo, ker je bilo premalo odej. Čevlji so čisto zledeneli in trdi ko kamen. Ne vem, kako so jih mogli obuti. Naju z Mirkom je koj minila vsaka želja, da bi prespala v tej kočici sredi večnega ledu.

Odpravila sva se dalje. Prvi one skupine za nama je bil že pri koči. Ostali so se še mučili na strmini spodaj. Tam daleč je že prihajala naslednja skupina: tri črne pike so se komaj pomikale po belini.

Čim bliže sva bila vrhu, tem bolj sva čutila upehanost, vsakih 20 ali 30 korakov sva morala počivati. Že sva bila na zadnjem grebenu. Lezla sva desno tik pod njim, ker je bril izza njega ledeni sever; sklanjala sva se, da naju ne bi dosegel. Počitki so postali pogostnejši, a trajali so le po nekaj sekund, ker se nama je zdelo, da bi mogla zmrzniti na snegu. Zaradi prevelikega napore sva čutila pomanjkanje kisika, težko sva sopla. Še trikrat bova počivala, še enkrat — na vrhu sva!

Ob sedmih in 10 minut zjutraj sva stala sama — danes prva — najvišje v Evropi. Navdušeno sva si stisnila roke. Občutki, ki jih imaš, ko prvič stojš v višini 4810 m, so neizrazni. Prvi te očara razgled, ki je s kralja Alp nepopisen, zlasti še v tako čistem jutru, kakor sva ga našla midva. Krog in krog niti enega oblačka. Italija je že vsa sončna, Francija se šele prebuja, zavita še v nejasno modrino; vsi ti štiritočaki naokrog se ti zdijo kot neskončno belo gričevje — vmes strašijo ostre čeri, tam od vzhoda nas izzivalno pozdravlja krasna piramida Matterhorna.

Poleg drugih lepih občutkov pa sva imela še občutek neizrečene utrujenosti in strupenega mraza. Da sva bila utrujena, je jasno. Za pot od kočice Grands Mulets, 1800 m višinske razlike v snegu, sva potrebovala štiri ure in tri četrti, dočim je redne hoje osem ur. Mislim tudi, da takega mraza še nisem doživel, obema je slabelo; bala sva se, da se bo zdaj kdaj zgrudil, zakaj drugi mu ne bo mogel pomagati, s seboj pa sva imela le malo mrzlega čaja, ki je zdaj gotovo že led.

Z vso težavo je pripravil Mirko aparat, da sva se slikala, in že sva hitela navzdol iz večne zime.

Skupino, ki je šla za nama, sva srečala precej niže in ko sva bila spet pri kočici, so se oni bližali vrhu. Še več skupin sva srečala, vsi so bili zaviti v gumijaste kapuce, da so jim gledale le oči in malo nosu iz njih.

Malo nad Grand Plateaujem sva odložila suk-njiče, jih razgrnila po snegu in na njih zaužila težko zasluženi zajtrk. Ob desetih sva bila že spet v koči Grands Mulets. Skoraj bi bila že pri kosilu v Chamonixu, pa sva rajši na ledeniku Bossons legla v sneg, se slekla in se sončila. Medtem sva gledala prizor, kako je osemletno dekletce, navezano med očetom in vodnikom, lezlo po ozkem razporku čez ledeniško razpoko, nenadoma omahnilo — presunljiv otroški vrisk — in obviselo na vrvi nad 40 m globoko razpoko. Deklica se je tako prestrašila, da jo je moral naprej nositi vodnik na ramah. Skrbno sva si zašila hlače, ki sva si jih zjutraj strgala z derezami.

Zvečer sva se vrnila v Chamonix, vsa počrnela od višinskega sonca, da drug drugega skoraj poznala nisva. Mimogrede sva si preskrbela za večerjo borovnic in malin, ki sva jih nabirala ob poti.

Proti domu.

Hotela sva že naslednji dan, v petek, iz Chamonixa, pa so naju novi znanci — družina g. Česnja iz Tacna — zadržali do nedelje. Ti trije dnevi oddiha so nama docela vrnili moč. Nič več nisva imela skrbi. Kar sva nameravala, sva srečno dokončala. Naskočila sva Matterhorn in Mont Blanc, enoletne sanje so se nama uresničile. Kako prijeten je bil počitek ob vznožju Mont Blanca! Gospod Česenj nama je ta čas neutrudno razkazoval znamenitosti mesta in okolice. Med drugim smo se povzpeli na Mer de Glace — ledeno morje — med ostrimi skalnatimi vrhovi.

Težko nama je bilo slovo, tako se nama je priljubil Chamonix. Toda pot do doma je bila še dolga. Morala sva na pot. V polni opremi sva strumno korakala spet skozi mesto. Zbogom, Chamonix, zbogom, lepa Francija! — Prvi avtomobil naju je potegnil prav do švicarske meje, kjer sta naju čakali kolesi.

Spet čez Col de la Forclaz in nato proti Grand St. Bernhardu. Ko naju je dohitela noč, sva se utaborila pod jablano, da ni bilo treba hoditi daleč po večerjo. Napravila sva ogenj in si skuhalo iz še zelenih jabolk kompot.

Drugo jutro sva bila že zgodaj na potu. Še v hladu sva vozila skoz ozke ulice Sembrancher in Orsières, dopoldne skozi St. Pierre, zadnje mesto, višina je že čez 1600 m. Gozdovi in travniki ponehajo, svet postaja skalnat. Cantine de Proz —

zadnja okrepčevalnica. Pripekajoče sonce naju je premagalo in legla sva v travo. Za kosilo sva pojedla zadnjo ljubljansko konservo. Čez dobro uro sva šla dalje. Ob vsaki vodi sva se hladila, tako nama je bilo vroče sredi tega razbeljenega skalovja. Više gori je postajalo že hladno, bila sva na vrhu prelaza (2472 m) in pred hospicem. Starodaven samostan je to, dobro znan iz zgodovine. Ena zgradba je zdaj spremenjena v hotel, seveda le v poletnih mesecih. Pozimi je tu več metrov snega, ki sega včasih do drugega nadstropja, in po cele tedne ni mogoče stopiti iz samostana. Na samostanskem dvorišču se leno sprehajajo v veliki kletki zadnji degenerirani potomci nekdanjih slavnih prednikov — psov bernardincev. V hospicu imaš pravico do brezplačne hrane za en dan in enkratnega prenočišča. Hotela sva samo povečerjati in iti dalje, toda na italijanski meji so naju ustavili. Dokumenti so sicer vsi v redu, a denarja imava — pravijo — premalo. Nič ne pomagajo vsi dokazi, da je za naju 100 lir za štiri dni do Trsta več ko preveč, ker imava vse potrebno s seboj: šotor, samovar, konzerve še prvič iz Švice, le svežega kruha si morava nakupiti vsak dan. — »Vsak mora pokazati 300 lir, prej ne more čez!« se je glasil trdi odgovor. Nič ni pomagalo, nazaj sva morala!

No, v hospicu ni bilo ravno napačno, toda za večno to ni moglo trajati. Kam? Nazaj skozi vso Švico in Avstrijo domov, čez vse prelaze? Voziti 20 dni namesto štirih? Na vsak način morava v Italijo!

Ko sva zjutraj vstala, je bil načrt narejen: jaz naprej, Mirko za menoj. Dopoldne sva si še ogledovala veliki promet na švicarski strani. Veliko število poštnih avtobusov je pripeljalo mnogo izletnikov, ki se bodo popoldne vrnili v dolino. Nekaj jih je prišlo tudi iz Italije. Povprašal sem šoferje, če imajo kaj lir. Nezaupno so me gledali. Končno mi je eden, ko sem mu razložil položaj, obljubil posoditi 200 lir, ki mu jih bom onstran meje vrnil. V zastavo bi bil vzel najrajši kolo z vso prtljago vred. Na meji sem moral pokazati denar, pa sem koj onstran počakal šoferja in mu ga dal nazaj. Zdelo se mi je, da je neki karabinjer to opazil. Stopil je takoj k šoferju in sedel zraven njega v avtobus. Toda jaz sem bil hitrejši: zasedel sem kolo in že sem bil daleč doli, še nekaj ovinkov in ni me bilo več. Sklenil sem, da me na meji ne vidijo več, vozil sem navzdol z divjo brzino, na ovinkih je samo zašumelo in kamenje je letelo izpod kolesa. Že sem prehitel drugi avtobus, niže doli še tretjega, skoraj brez moči sem privozil v Aosto. Ura bo šest. Takoj sem poiskal telefonski

urad in poprosil gospodično za zvezo s Sv. Bernardom. Telefonirala je karabinjerjem, kakor sem ji narekoval, naj takoj spusté Mirka čez mejo, ker ga čaka na pošti tisoč lir. Bilo je blizu desetih zvečer, ko sva si veselo stisnila roke.

Nekaj kilometrov zunaj mesta sva legla v travo ob cesti in sladko zaspala pod modrim italijanskim nebom — ura je bila že preko polnoči.

Nato se je začela divja vožnja po ravnih gladkih cestah pod vročim italijanskim soncem: Torino, Milano, Brescia, ob Lago di Garda, Padua. Tu sva bila priča nesreči; dva avtomobila sta trčila, si razbila motorje in zobe. Opravila sva samaritansko službo in poslala ponesrečenca s prvim avtom v mesto na kliniko. Midva pa naprej!

V »Chiesa del Santo« še na grobu sv. Antona nisva mogla pomoliti, ker je prišel strogi policijski nadzornik in naju spodil iz cerkve, ker imava »gambe nude« (nage noge).

V nedeljo zjutraj, na Veliki Šmaren, sva privozila v Benetke. Čez most sva tekmovala z ekspresom, kar je povzročilo med potniki na vlaku smeh, pa ni bilo nič čudnega: v tirolskih irharcah, na kolesu s polnim nahrbtnikom in še z vso plezalno opremo — pa v Benetke! — Kdo bi si mislil, da se vračava z Mont Blanca! Mesto sva si ogledala po svoje: ko je bil končan uradni ogled doževe palače — v kletí, kamor so metali uboge žrtve, se nama ni ljubilo — sva zavila v druge kleti, kjer sva si ogledovala razstavo Tintoretta in znamenitosti mesta kar iz prospektov ob sladkem passitu, močnem vermutu in omamljivi marsali. Ko sva se prepričala, da sva se znebila zadnjega centesima, sva odšla in tekmovala z avtomobili, toliko je zalegla marsala.

V soboto — ravno po petih tednih — sva se navdušena vračala skozi Ljubljano domov. Prvo razočaranje naju je čakalo v Ljubljani: pričakovala sva kot zmagovalca Matterhorna in Mont Blanca, da naju bo bela Ljubljana veličastno sprejela, pa nihče ni vedel, od kod prav za prav prihajava; drugo je bilo doma, kjer naju ni čakalo toliko zaželeno pitano tele: vrnila sva se namreč z Mont Blanca — prezgodaj.



PISANO POLJE

ANTON UMEK OKIŠKI

Josip Wester

Iz govora ob odkritju spominske plošče na pesnikovem rojstnem domu na Okiču pri Boštanju ob Savi ob stoletnici njegovega rojstva. Napis na marmorni plošči pravi: V tem kraju se je rodil 12. VI. 1858 Anton Umek Okiški, slovenski pesnik in pisatelj, gimn. profesor v Celovcu, umrl 15. VII. 1871 v Trušnjah na Koroškem. Slava njegovemu spominu! — 1958 — Boštanjski občani.

Pred sto leti, bilo je dne 12. junija 1858, se je rodil v prisojnem vinorodnem kraju na Okiču, v preprosti kmečki hiši, ki je stala prav na tistem mestu, kjer se sedaj dviga zidani dom okiškega gospodarja Megliča, pesnikovega nečaka, slovenski pesnik Anton Umek Okiški.

Zamislimo se nazaj v čase pred sto leti! Takrat še ni tekla ob Savi železna cesta, ki veže te kraje z Ljubljano in Celjem in Zagrebom, tam doli v Šmarju še niso stali tovarniški dimniki, po cesti tokraj in onkraj Save še niso brzeli avtomobili in po zraku še niso brneli jekleni ptiči. Po Savi, ki je tvorila mejo med avstrijskima deželama Kranjsko in Štajersko, se je vršil živahen promet s tovarnimi ladjami, ki so dovažale s Hrvaškega žito in vino tja do Zaloga pod Ljubljano, nasproti pa privožale od tam tržaško blago proti Zagrebu in Sisku. Tam doli pri Planincu na Brodu, kjer se gradi danes novi železniški most čez Savo, je bilo pristanišče za te ladje in postajališče za voznike in tovornike. V tisti dobi je gospodaril na tej domačiji preprost kmet, oče Janez Umek in njegova žena Jera. Imela sta petero otrok: štiri fante in eno deklico, Micko. Sin Tonček je hodil v domačo šolo v Boštanju, vsem učencem zaradi svoje marljivosti in brihtnosti v zgled in spodbudo. Kaplan Stanislav Šraneč je pogodil bistri um svojega učenčka in župnik Ignacij Kutnar je spravil nadarjenega dečka najprej v ljubljansko normalno, nato pa, že 17letnega fanta, v prvi razred ljubljanske gimnazije. V vsch razredih je bil; če ne prvi, vsaj med prvimi učenci in leta 1862 je napravil maturo z odličnim uspehom. Že kot sedmošolec je razmišljal o poklicu, ki naj si ga izbere. O tem je pisal staršem zanimivo pismo dne 20. junija 1861, v katerem med drugim pravi: »V srce me razveseli, kolikorokrat se spomnim na svoj rojstni kraj, na svoj tihi, mirni dom na Okiču. Tam sem preživel prva leta svoje mladosti v jasni zadovoljnosti; na lipovških in slemenških pašnikih sem bil veliko bolj srečen kakor zdaj, ko po ljubljanskih gradovih »ongavim.« Dalje omenja svoj prihodnji poklic: »Mladičem, meni enakim, so odprta mnoga pota, tedaj je tudi meni več vrat odprtih; jaz se ne branim nobenih, pa tudi čez nobena ne silim; kar bo, to bo; saj to pa sami veste, da posebno take reči se morajo premisliti do zrelega. Sicer bi pa tukaj še eno rad sročil, ker sem ravno pri tem. Škrici so kmečkim ljudem trn v peti, pa zakaj? Zato, ker so velikokrat kmete goljufali, preganjali, zatirali,

odirali, jih zaničevali in se obnašali proti njim, kakor bi bile gosposke riti bogovi, kmečka preprostost pa jim je bila zavržen angel. To so posebno delali tako imenovani »pijontarji«. Od tod izhaja, da vsak gosposki človek, ki ni duhoven, je »preklet škric in odrtnik«. Ali silno napačna misel bi bila, ako ima kdo vse neduhovske gosposke ljudi za take. Ali to ni tako. Med mnogimi nepoštenimi je veliko poštenih deželskih gospodov, kakor tudi med duhovščino, Bog se smili, ni vse zlató, kar se sveti... Jaz še nisem ne tega ne onega sklenil, zato sem prav radoveden, kaj bo iz mene... Sicer bo pa že Bog dal, da se bo vse dobro izšlo.«*

Župnik Kutnar je bil vsekakor razsoden mož, ki ni nikakor vplival ne na starše ne na fanta Umka samega, da bi se posvetil duhovskemu stanu. In res, pustili so mu prosto voljo in prosto izbiro in maturant Tone se je odločil, da pojde jeseni 1862 na Dunaj na univerzo študirat stare jezike, slovenščino in nemščino. Podpora od doma je bila gotovo le malenkostna, zato pa ga je podpiral tedanji bogati boštanjski graščak vitez Gutmannsthal Benvenuto. V štirih letih je Umek opravil svoje študije na univerzi ter je jeseni leta 1866, v vojnem letu, ko sta se avstrijska in italijanska vojska merili na bojišču pri Custozzi, nastopil učiteljsko službo na državni gimnaziji v Celovcu, glavnem mestu Koroške. V tisti dobi Celovec še ni bil povsem ponemčeno mesto, temveč je bil žarišče prebujajočega se slovenstva, ko so koroške rojake dramili za narodno stvar vneti možje kakor Matija Majar Ziljski, Andrej Einspieler in Anton Janežič. Prav v tem Celovcu so bili petnajst let prej na pobudo poznejšega lavantinskega škofa Antona Martina Slomška zasnovali Družbo sv. Mohorja. V Celovcu je marljivi Anton Janežič, profesor na tamošnji gimnaziji, izdajal »Slovenski Glasnik« (1858—1868), takrat edino pomembno leposlovno glasilo, poleg »Cvetja iz domačih in tujih logov«, zbirke leposlovnih del večjega obsega. Naravno, da je v teh glasilih sodeloval tudi mladi inteligent Umek, ki je že za svojih dunajskih let bil Glasnikov sotrudnik. In ko je moral 1868 Glasnik prenehati, je Janežič pridobil svojega mlajšega tovariša Umka, da je prevzel uredništvo novega leposlovnega glasila »Besednika« in ga vodil tri leta, dokler ga ni pljučna bolezen prisilila, da je odložil pero in izdihnil svojo blago dušo, bivajoč na zdravljenju zunaj Celovca, v vasi Trušnjah nad Velikovcem na skrajni meji slovenskega ozemlja, star komaj 33 let. Njegov list Besednik mu je dne 25. julija 1871 objavil posmrtnico, v kateri javlja, da so pesnikovo truplo prepeljali dne 16. julija na celovško pokopališče in ga »lovesno shranili v zemlji blizu groba prijatelja Antona Janežiča. Poslednjo čast mu je izkazala vsa šolska mladina, profesorji in mnogi prijatelji. »Ž njim je izgubil Besednik svojega vzgojitelja in vodnika, so izgubili učenci ljubeznivega učitelja, Slovenci vrlega pesnika in marljivega delavca na slovstvenem polju.« S temi besedami se je Besednik poslovil od svojega urednika...

Da, Umek je bil zares marljiv slovstveni delavec od zgodnjih gimnazijskih let do svoje prerane smrti. Že kot tretješolec je bil v Zgodnji Danici objavil

* Pismo je v celoti objavil Jos. Marn v svojem Jezičniku, letn. XIII, str. 2 in 3. V marsičem spominja na pismo, ki ga je pisal Prešeren kot dunajski študent svojim staršem dne 24. maja 1824.



Anton Umek Okiški.

svojo prvo pesem »V spomin nove farne cerkve v Boštanju, posvečene 5. malega srpana 1857«, katere prva kitica pravi:

»Za Savo, kjer v nji Mirna bistra mine,
planjava lepega poljá leži;
pri kraju trat zelenih te doline
prijazna majhna vas Boštanj stoji.
Tam roža je čez tri sto let cvetela,
premagovala časov sile vse;
al zadnjič vendar tudi obledela,
bila zgubila cvetje svoje že.«

Poslej se je Umek še kot dijak redno oglašal v Jeranovi Zgodnji Danici in v Bleiweisovih Novicah kot pesnik, zdaj s prigodnicami ob proslavah veljavnih rojakov zdaj z daljšimi ali krajšimi liričnimi pesmimi razmišljujočega značaja. Kot šestošolec je imel Umek prvi slovenski javni govor, deloma v vezani besedi, na ljubljanski gimnaziji. In ko se je leta 1862 poslavljajal z ljubljanske gimnazije ravnatelj Jan Nečásek, po rodu Čeh, odhajajoč iz bele Ljubljane v zlato Prago, je osmošolec Umek zbral poslovilne in slavilne pesmičice dijakov od VIII. do III. razreda v snopič »Venec«, kjer stoji na prvem mestu Umkova pesem v proslavo in zahvalo poslavljajočemu se ravnatelju. V tej zbirki je še pet Umkovih pesmi, med njimi znani šaljivi spev iz dijaškega življenja »Zvon sile« in za tisto dobo značilna oda »Zlata Praga in bela Ljubljana«, ki ima tudi v sedanjem času prav isti pomen kakor pred 75 leti:

»Pošiljaj žarke, Praga zlata,
da nam posije lepši čas,
Ljubljana bela bo bogata,
Slovanom južnim dika, kras!«

Po smrti afriškega misijonarja Ignacija Knobleharja, ki se je rodil tam preko hribov v škocijanski fari in je na povratku iz Afrike umrl 13. aprila 1858

v Neaplju, je Zgodnja Danica že 29. aprila objavila Umkovo žalostnico v Knobleharjev spomin. V začetku leta 1862 je urednik Zgodnje Danice razpisal častno nagrado 100 do 200 gld. za najboljši slivospev v čast slovenskemu misijonarju. In že v božični številki istega leta piše urednik: »Še pred koncem leta smo že imeli v roki dokončani slivospev, ki upamo, da bode slava našemu rojaku in Slovencem, lepoticček našega mladega slovstva, veselje naše mladine, posebno primeren za slovenske šole ter pripraven v vsaki hiši za domače branje. — Poslal nam je pa slivospev z Dunaja naš mladi pesnik, znani g. Anton Umek Okiški. Da je kaj izvrstnega, nam je porok pesnikovo ime.« In res, Umek je dobil častno darilo 200 gld. in 50 gld. nagrade za Knobleharjev življenjepis. Knjigo je natisnil Blasnik v Ljubljani z okusnimi črkami na lep papir, tako da je bila to dotlej najlepše opremljena slovenska leposlovna knjiga.

Leto 1865 je bilo še v drugem pogledu pomembno za ves slovanski svet. Bilo je to jubilejno leto ob tisočletnici sv. bratov Cirila in Metoda. Že v prvi številki Zgodnje Danice za novo leto 1865 je objavil Umek daljši slivospev; v deseti kitici pravi:

»Zato pozdravljam leto novo,
veseli se, slovanski rod!
Koló prinese ti njegovo
Cirilov in Metodov god.
Kak svetijo se Dioskuri
na severno in južno stran;
pred tisoč leti v srečni uri
napočil nam je večni dan.«

In sredi istega leta je izdal Janežič v zbirki »Cvetje« Umkovo obsežno pesniško delo »Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod. Prigodba in povesti v devetih spevih«. Zamislimo se, kako neutrudno delaven je bil naš dunajski študent, star takrat 25 let, da je v enem letu objavil dve, razmeroma obsežni pesniški deli. In dve leti pozneje mu je Janežič objavil v »Cvetju« celotno pesniško zbirko pod naslovom »Pesmi«. Glasnik je v 7. številki letnika 1865 objavil oznanilo te nove slovenske pesniške zbirke z dokaj nepristransko označbo njih leposlovne vrednosti: »Kakor vsem poezijam tega mladega pesnika, predmet je tudi pričujočim pesmam ‚Bog in domovina‘; ta visoka predmeta prepeva z visoko navdušenostjo v raznih podobah...«

Da svojih domačih ni nikdar pozabil, priča marsikatera pesem, v kateri se spominja svojega rojstnega kraja in svojih ljudi. Tako je na cvetni petek 1865 obiskal očetov grob na boštanjskem pokopališču ter spesnil o tem tužno pesem »Na očetovem grobu«. In ko se je v predpustu leta 1869 možila sestra Mica, ji je v Besedniku objavil pesem, ki se pričinja:

»Od daljne koroške strani
naj pesem ti moja doni;
saj pela od nekdanj si rada,
ki danes nevesta si mlada.
Podal ti je ženin roko,
le zvesto se drži za njo,
ker trda življenja je cesta,
ki pelje do rajskega mesta.«

Umek je napisal več leposlovnih stvari tudi v nevezani besedi. Zlasti bi omenil zanimivi potopis »Potovanje za Savo« (Glasnik 1862), kjer na prijeten način in v prav domačem slogu opisuje svojo hojo iz Ljubljane na Vače in v savsko dolino, vožnjo z železnico od Save do Zidanega mosta in nato hojo za Savo od Radeč v Boštanj in Št. Janž. Prav po vzorcu klasičnega potopisa Frana Levstika »Popotovanje iz Litije do Čateža« (Glasnik 1858) omenja Umek v tem spisu tudi znamenite osebe teh krajev, tako v Boštanju veljaka Drmelja in na Brodu ob Savi staro korenino Planinca. Nekaj krajših povestic (n. pr. Zakleto mesto) je objavil v Glasniku, Koledarčku in Slovenskih Večernicah.

Tako smo le v bežnih potezah označili življenjsko pot in slovstveno delo našega rojaka slavljence. Res pesmi Okiškega ne dosegajo globine in topline Prešernovih poezij, res, Umek ni bil tak mojster visokotelečnih misli in blagglasnega jezika kakor Prešeren, res ga v genialni izvirnosti in duhovitem zanosu in leporečnem slogu nadkriljujejo njegovi sodobniki Fran Levstik, Simon Jenko in Josip Stritar. Ali kakor ni vsak vrh Triglav, tako tudi ne more biti vsak poet Prešeren. To pa moramo Umku brez pridržka priznati, da je bil za svojo dobo, čeprav je le kratko trajala, pomemben prosvetni delavec. »Bil je mož, čigar ljubezen do domovine je bila vedno čista ko zlato, čigar odlične zasluge za povzdigo domačega slovstva in narodne omike so pripoznane od vseh... Umka je prešnil Janežičev blagodejni duh. Duševno zmožen, kakor je bil, obdarjen, kakor jih je le malo, bi bil lahko povsod našel sijajno prihodnost. A njega srce je gorelo za blagor uboge slovenske domovine, slovenskemu narodu je daroval vse odlične svoje zmožnosti... Od prve mladosti do zadnjega trenutka je kakor pridna čebelica neprestano in neutrudljivo nabiral in nanašal, da bi svoj narod oskrboval s krepko, zdravo dušno hrano, ki bistri um in blaži srce.« S temi hvalnimi besedami so prijatelji označili delo in zasluge pesnika Okiškega, ko so pričeli v avgustu 1871 nabirati prispevke za kamniten spomenik pokojniku v Celovcu.

Kot takega smo hoteli tudi mi pesnika predočiti sedanjemu rodu, da bi zbudili v vas ponosno zavest, da je tudi ta krajina rodila moža, ki zavzema, če ne velepomembno, pa vsaj častno in vidno mesto v našem slovstvu in naši prosvetni zgodovini. V bližnjem Zassavju, tam doli v Krškem, se je rodil pred malo ne 400 leti Jurij Dalmatin, ki je prvi oskrbel prevod vsega sv. pisma na slovenski jezik (1584); v bližini nekje se je rodil njegov starejši sodobnik Adam Bohorič (saj poznate vsaj po imenu goro Bohor onstran Save), ki je prvi zabeležil pravila slovenskega jezika v svoji slovnici Arcticae horulae (1584). Tam onkraj hribov v škočijanski fari je bil doma drug veljaven slovenski slovnicar, France Metelko. In višje gori tam onkraj Lisce v fari sv. Marjete pri Rimskih toplicah se je rodil naš najpomembnejši pripovedni pesnik Anton Aškerc. A tudi boštanjaska občina in fara se lahko ponašata s takim odličnim rojakom, čigar stoletnico rojstva proslavljamo. Slava pesniku Antonu Umku Okiškemu!

TEMELJI FOTOGRAFIJE

Francè Bajd.

Zakaj fotografiramo?

Kako prazni bi bili časopisi, ki ne bi prinašali nobenih fotografskih slik, in kako puste bi bile knjige brez vsake slike. Včasih ti pride v roke knjiga, pisana v tujem jeziku, ki ga ne znaš. Takoj jo odložiš, če ni v njej nobene slike. Ako pa je opremljena z zanimivimi slikami, jo prelistaš in pregledaš slike. Te razumeš, čeprav ti je jezik knjige sicer tuj. Fotografija je torej vsem razumljiv svetovni jezik. Težko si mislimo današnje življenje brez fotografiranja.

Zanimivo in važno je fotografiranje tudi za posameznika. Danes ima že najpreprostejši človek fotografski aparat. Pri nas se do sedaj še ni pisalo o fotografiranju tako preprosto, kakor je preprosto fotografiranje samo. Fotografiranje je že samo po sebi večini njegovih ljubiteljev prijetna zabava in razvedrilo, za marsikoga pa je tudi resen šport ali celó umetnost. Toda kakor o vsaki stvari, moraš tudi o fotografiranju nekaj vedeti, sicer postaneš sam žrtev svojega razvedrila in več pokvariš kakor napraviš. Zato naj te seznanim z glavnimi pojmi o fotografiji.

Danes fotografiramo drugače, kakor smo pred dvajsetimi leti. Aparati so postali tako priročni, da jih nosimo lahko vedno s seboj. Z njimi lovimo slike iz življenja, ki je okrog nas. Fotografiranje je tako izredno poceni, razen tega pa, če le malo o njem veš, gotovo uspešno. S slikami si zbiramo dnevnik, poln lepih in zanimivih spominov.

Danes sta fotografski aparat in film tako popolna, da je škoda vsakega dinarja, ki ga vržeš proč, ako skvariš film ali sliko. Seveda pa moraš poznati, v čem je ta popolnost sodobnega fotografiranja.

Fotografski aparat.

Fotografski aparat je že za oko prijeten: če ga vzameš v roke, postaneš nehote podjeten. Seveda te v začetku zaskrbi, ko zagledaš toliko različnih gumbov in vzvodov. Toda vse ti postane jasno, če poznaš, kakšni so štirje glavni deli aparata: objektiv, zaklop zaslonka in film. Imamo najrazličnejše oblike in izvedbe fotografskih aparatov; v teh štirih glavnih delih pa so si vsi zelo podobni. Zato si jih bomo podrobneje ogledali. Kar se ti zdi potrebno, in tega je precej, napiši na listek in ga nosi s seboj; sicer človek vse takoj pozabi. Fotografski aparat je namreč kakor konj, ki takoj začuti slabega jezdeca in ga vrže raz sebe. Zato moraš aparat obvladati s tem, da poznaš najpreprostejša navodila. Malenkostna pozabljenost ti lahko vse pokvari. Trajno si človek lahko zelo malo zapomni, zlasti številke ne. Zato — zapiši! Potem ti je uspeh zagotovljen. S tem si boš prihranil najmanj sto dinarjev na leto, ker ne boš pokvaril nobenega filma.

Oko fotografskega aparata.

Oko fotografskega aparata je tako imenovani objektiv. Človeško oko, ta čudovita umetnina božja, zbira svetlobo, ki prihaja v najrazličnejših barvah od predmetov naše okolice vanje, in nam dá v trenutku sliko zunanjega sveta. Objektiv je samo skromen in slaboten posnetek človeškega očesa. Tudi ta zbira svetlobo, ki mu jo pošiljajo zunanji predmeti, in jo vrže vsakokrat

na občutljivo plast filma, ki pa ga je treba potem še na poseben način obdelati, da nam dá sliko na papirju. Ne moreš si predstavljati, koliko truda je treba, da sestavimo fotografski objektiv. Koliko je študiranja, preskušanja in računanja, preden se napravi iz več skrbno brušenih leč, ki je vsaka iz posebnega stekla, fotografsko oko.

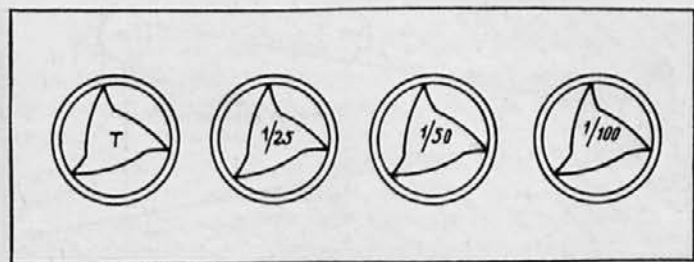
Na filmu v aparatu nastane svetla in ostra slika. Ako je predmet, ki ga slikam, zelo oddaljen od mene, nastane ostra slika v razdalji 5, 7,5 ali 10,5 cm za objektivom, kakršna je pač goriščna razdalja objektiv. Čim bližji je predmet zunanega sveta, tem bolj se oddaljuje njegova slika za objektivom. Kdor hoče torej ostro sliko, mora ujeti predmet v pravilni razdalji. Aparat mora pravilno nastaviti, kakor pravimo. So tudi aparati, pri katerih je nastavitvev zelo lahka. Imenujemo jih »gledajoče« aparate, ker imajo posebne vrste medlo stekleno ploščo, na kateri lahko točno opazujemo sliko in jo nastavimo do največje ostrine natančno. Dalje imamo tudi aparate, ki imajo vdeleno posebno napravo, razdaljemer, s katerim je mogoče točno in ostro posneti predmet, ki ga hočemo slikati.

Film.

Film ima izredno občutljivo kožo. Polt najnežnejšega otroka je v primeri z njim grobo usnje. Samo malo luči, le nekaj sončnih žarkov in že je film pokvarjen. Zato je vsak film tako skrbno zavrit v zavojčku, da ne more svetloba do njega. Šele v aparatu, ki je od vseh strani skrbno zaprt, ga raztegnemo in lovimo nanj slike, ki jih pošilja objektiv iz zunanjega sveta v notranjost aparata. Vsak film ima določeno občutljivost za svetlobo, ki jo merimo s posebnimi stopinjami. Na filmu imaš n. pr. napisano 18/10° DIN. Nočem te mučiti z vsemi temi številkami in znaki. Dosti je, če veš, da je film tem bolj občutljiv, čim večje je prvo število, torej števec ulomka. Film, ki ima prvo število 18, je dvakrat tako občutljiv kakor film, pri katerem je to število 15. Ako je prvo število 21, je to dvakrat bolj občutljiv film kakor film z občutljivostjo 18. Prirastek 3 pomeni torej podvojitve občutljivosti.

Najboljši je film, ki ga najbolj kupujejo, ker je vedno svež. Dalje je najboljši film, ki ga stalno uporabljaj, ker ga dobro poznaš, in pri katerem si ostal, ker ti je najbolj prikladen. Slab film je zavržen denar. Film moraš hraniti na suhem in na hladnem. Nikar ne skopari preveč s filmom. Ako se ti zdi kak posnetek posebno zanimiv, napravi več slik z različnimi odprtiniami in osvetlitvami. Nikar se tega ne sramuj; tako delajo tudi izkušeni fotografi.

Mnogi še danes uporabljajo plošče, ki pa jih je film skoraj čisto izpodrinil zaradi svoje malenkostne

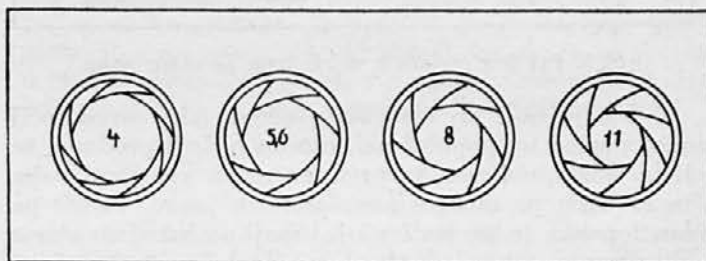


Sl. 1. Različne hitrosti zaklopa: T = poljubno, $\frac{1}{25}$, $\frac{1}{50}$, $\frac{1}{100}$ sekunde.

teže, gibljivosti in drugih prednosti. V zadnjem času smo dobili tudi film, ki nam kaže svet v naravnih barvah, ne samo v črnem in belem, kakor smo ga bili vajeni gledati do sedaj na fotografskih slikah. Film ali plošča, nobeden ne sme biti v aparatu ne preveč ne premalo dolgo izpostavljen svetlobi, sicer dobiš premalo ali preveč osvetljene posnetke.

Zaklop.

Zaklop (sl. 1) je večinoma vgrajen med leče objektiv. Od njega zavisi, ali ima svetloba prost vstop v notranjost aparata ali ne in koliko časa se lahko mudi v njej. Zaklop je torej hišni vratar fotografskega aparata. Zgrajen mora biti z največjo natančnostjo. Z njim lahko odpreš aparat samo za tristotinko ali celo le za tisočinko sekunde. Ako je potrebno, je odprt zaklop tudi več časa, lahko več minut, lahko celo uro. Ako je predmet, ki ga slikamo, svetel, potem odpremo zaklop samo za trenutek, ki že zadostuje, da se vtisne slika v občutljivo kožo filma. Ako pa delamo ob slabem vremenu ali če slikamo temen predmet, mora svetloba seveda učinkovati dlje časa, vrata aparata morajo biti zato tudi dalje časa odprta.

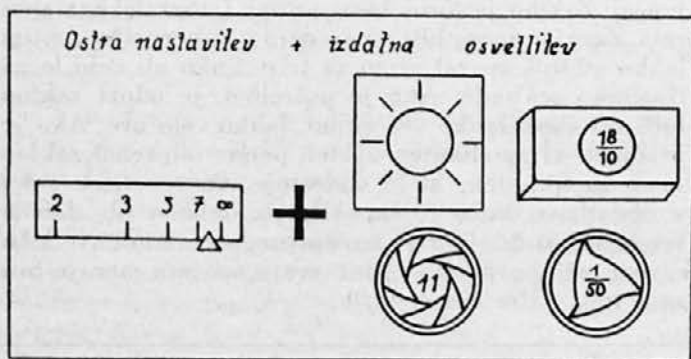


Sl. 2. Različne odprtine zaslonke.

Zaslonka.

Zaslonka (sl. 2) je iz tankih jeklenih ploščic, ki so umetno sklenjene v kovinski prstan. Ako premakneš določen vzvod na aparatu, se ploščice premaknejo, prosta odprtina sredi zaslonke postaja vedno manjša, dokler se končno skoraj popolnoma ne zapre. Ako pa premikaš vzvod v nasprotno smer, se ploščice razmaknejo in odprtina postane vedno večja. Zaslonka je vgrajena med leče objektiv, blizu zaklopa. Ako jo precej odpremo, more priti mnogo svetlobe v notranjost aparata, slika je zelo svetla. Ako pa se jeklene ploščice tesno sklenejo, more skozi majhno odprtino samo tanek snop svetlobnih žarkov. Velikost slike se sicer zato ne spremeni. Toda slika je temna, ker je bilo na razpolago samo malo svetlobnih žarkov. Zaslonka ureja množino vpadajoče svetlobe. Velikost njene odprtine izražamo z določenimi števili. Pri nekaterih aparatih so v rabi števila 4,5 — 6,3 — 9 — 12,5; danes pa se vedno bolj uporablja mednarodna razdelitev: 4 — 5,6 — 8 — 11. Ta števila zaslonke so razvrščena takole: čim manjše število, tem večja odprtina zaslonke, tem svetlejša torej slika v notranjosti aparata. Vsaka naslednja manjša zaslonka zahteva dvakratno osvetlitev. Ako smo na primer potrebovali za zaslonko 4,5 samo $\frac{1}{50}$ sekunde, potrebujemo za 6,3 še enkrat več, torej $\frac{1}{25}$ sekunde. Večinoma uporabljamo srednje odprtine 5,6 — 8 — 11, ali — po drugi razdelitvi — 6,3 — 9 — 12,5. Zaslonka 16 ali 18 nam dá zelo majhno odprtino in temno sliko.

Odprtina zaslonke pa ne vpliva samo na svetlost slike, temveč tudi na ostrino njenih posameznosti. Ako je odprtina majhna, dobimo bližnje in daljne stvari vse hkrati ostre. Ako pa odprtino večamo, je ostro zajeti prostor vedno manjši. Pri zelo velikih odprtinah in istočasni nastavitvi na 1 ali 2 m razdalje, more znašati »globina ostrine« samo nekaj centimetrov. Takrat težko dobiš hkrati oster nos in ušesa človeka, ki ga slikaš iz velike bližine, četudi nima predebele glave. Na srečo pa pri današnjih zelo občutljivih filmih lahko uporabljamo manjše odprtine in obvladamo z njimi sorazmerno velik prostor.



Sl. 3. Pri teh podatkih dobiš lepe in ostre slike.

Isto je tudi pri človeškem očesu. Ako osredotočiš svoj pogled na popolnoma določen bližnji predmet, se ti bo zdel predvsem ta predmet oster, vse pred njim in za njim pa mnogo manj ostro in jasno. Vzemi pa kos lepenke in prebodi v njej majhno luknjico z iglo ali drugim ostrim predmetom. Poglej potem na isti predmet skozi luknjico; videl boš, da je postalo vse pred njim in za njim izrazito ostro. To ostrino smo dosegli z majhno odprtino, skozi katero gledamo.

Vzajemno delo zaslonke in zaklopa.

Oba, zaslonka in zaklop, skrbita za to, da dobi film dovolj svetlobe, in delujeta pri tem složno. Ako hočeš dobiti sliko z veliko ostrino globine, moraš vzeti precej majhno odprtino zaslonke. Slika v aparatu je zato zelo temna. Takoj priskoči zaklop, ki omogoči, da učinkuje svetloba na film dalje časa in z daljšo osvetlitvijo izravna majhno jakost svetlobe. Zopet drugič lahko odpremo zaklop samo za prav kratek hip, da dobimo ostre predmete, ki se hitro gibljejo. Svetloba sme potem učinkovati na film samo kratek čas, na primer $\frac{1}{100}$ sekunde ali češče še manj. Tedaj pa poskrbi zaslonka, da se razmere izenačijo, s tem da je njena odprtina tem večja. Tako nastane na filmu svetla slika, ker pride tudi v kratkem času skozi veliko odprtino dovolj svetlobe. Hitrost zaklopa in odprtina zaslonke se tako med seboj podpirata in izpopolnjujeta. Ako je svetloba zelo slabotna, se oba skupaj potrudita, da premagata neugodne svetlobne razmere. Vzeti moramo zelo veliko odprtino, zaklop pa mora ostati dolgo odprt.

Nečesa pa ne smeš prezreti. Preden izbereš odprtino zaslonke in hitrost zaklopa, moraš dobro vedeti, koliko svetlobe je sploh potrebno, da dobimo dovolj svetlo sliko. Včasih imamo sončno, včasih oblačno vreme; pa tudi stvari, ki jih snemamo, so različno svetle. Svetloba, ki pride do objektiva, ima lahko kaj različno

jakost. Ljubitelji fotografije, ki mnogo slikajo, si nabavijo zato posebno pripravo, ki jo imenujemo svetlomer. Svetlomer nam natančneje od še tako izvežbanega očesa ugotovi svetlobne razmere in nam tako pomaga, da zanesljivo lahko izberemo zaslonko in osvetlitev. Najcenejši svetlomer je osvetlitvena tablica, ki stane samo nekaj dinarjev.

Preprosta osvetlitev...

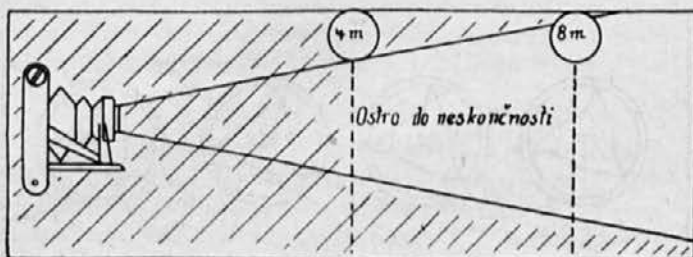
Ako je zunaj sonce, v aparatu film 18/10^o DIN, potem ne moreš pogrešiti. Vzemi zaslonko 11, ali — pri drugačnem aparatu — 12,5 in zaklop $\frac{1}{50}$ sekunde, in boš uspel brez svetlomera (sl. 3). Posrečili se ti bodo vsi običajni posnetki. Zelo preprosto, kajne? Večina slik, dobrih slik ob sončnem vremenu nastane s temi podatki. Nič ne dé, če imaš v aparatu tudi manj občutljiv film (16/10 ali 17/10). Če pa potrebuješ zaradi gibanja predmeta, ki ga slikaš, $\frac{1}{100}$ sekunde, vzemi večjo odprtino (8 ali 9). Moderni filmi so zelo strpni za preosvetlitev. Nič jim ne škoduje, ako vzameš $\frac{1}{50}$, čeprav bi zadoščevala že $\frac{1}{100}$ sekunde.

Sonce, zelo občutljiv film, srednja odprtina in srednja osvetlitev — to so povprečne okoliščine pri slikanju. Gotovo poznaš najpreprostejši aparat, ki ima obliko male omarice; morda si ga tudi kdaj imel. Tak aparat ima približno odprtino 11, zaklop pa hitrost $\frac{1}{50}$. Lepo vreme in občutljiv film sta pri takem aparatu kar sama ob sebi umljiva. Pri takih razmerah bo dobil tudi najbolj zeleni začetnik prav lepe slike.

Toda aparat dovoljuje še druge možnosti. Ni zgrajen samo za sonce, temveč lahko ga uporabljáš ob vsakem vremenu. Seveda bodo podatki potem drugačni. Najprej pa moraš obvladati fotografiranje pri lepem vremenu, če hočeš dobiti ostre in dobro osvetljene slike.

...in še ugodna nastavitvev.

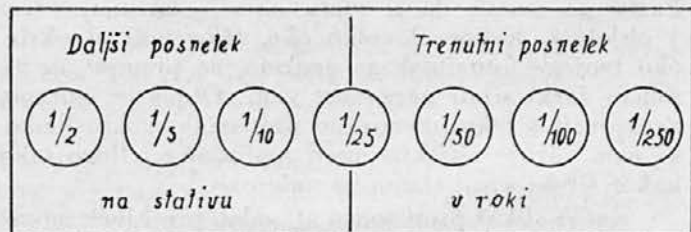
Naše slike morajo biti ostre. To je sploh najmanj, kar zahtevamo od njih. Zopet imamo praktično nastavitvev, pri kateri dobimo brez nadaljnega bližnje in prav tako najbolj oddaljene stvari ostre. Pogoj je srednja zaslonka, namreč 8 ali 9 ali še bolje 11 ali 12,5. Te zaslonke nam dajo veliko globinsko ostrino. Če nastavimo aparat še na razdaljo 8 m, se začne ostro zajeti prostor že 4 m pred aparatom in sega do obzorja ali do neskončnosti, kakor pravijo strokovnjaki (sl. 4). Dokler nam predmet ni bližji kakor 4 m, je oster. Taka nastavitvev je primerna zlasti za potovanje, ko hočeš dobiti ostro skupino izletnikov in še ostro ozadje, ki ga tvori navadno znamenita stavba ali kos lepe pokrajine.



Sl. 4. Če nastaviš na razdaljo 8 m, dobiš pri odprtini zaslonke 11 ostro od 4 m dalje.

Še ena ugodna nastavitvev.

Na obroču, na katerem so zaznamovane razdalje v metrih, najdemo tudi znak ∞ , ki pomeni »neskončno«. Ako nastavimo na ta znak, dobimo vse bolj oddaljene predmete ostre, medtem ko so bližnji predmeti brez jasnih obrisov. Za prej omenjeno nastavitvev potrebuješ srednjo ali skoraj že majhno zaslonko, zadostuje tu tudi že velika odprtina. Na znak ∞ nastavimo, kadar slikamo pokrajino brez ospredja, skupino letal, ki plovejo nad mestom in podobne predmete v večji razdalji. Tudi za posnetke z vrha gore ali visokega stolpa je ta nastavitvev priporočljiva, samo če so najbližje posameznosti (vrhovi dreves ali streh) dovolj oddaljene od objektiv.



Sl. 5. Daljše in trenutne osvetlitve.

Tudi začetek je brez težav.

Osvetlitev $1/50$ sekunde zadostuje pri navedeni nastavitvi na 8 m, torej pri predmetih, ki so oddaljeni vsaj 4 m od objektiv. To velja za vse predmete, ki niso preveč razgibani. Ako pa je predmet, ki se giblje (otroci pri igri, domače živali, vozila), primerno oddaljen od objektiv, je oster tudi pri $1/50$ sekunde. Petdesetinka torej zadostuje tudi za najbolj svežega začetnika. Sedaj že veš toliko, da ne boš pogrešil, če le upoštevaš, da moraš slikati pri soncu in se začne ostrina šele od 4 m dalje. Ta način je uporaben celó pri zmerni pooblačenosti. Takrat pa podaljšaj osvetlitev na $1/25$ sekunde.

Vse to velja za ugodne razmere pri slikanju. Kadar in kjer pa teh ni, moramo uporabiti v najskromnejšem primeru osvetlitveno tablico, kjer so navedene za različne predmete (pokrajina, arhitektura, oseba), za njihovo svetlost, vreme, mesec in uro posnetka ter občutljivost filma primerne osvetlitve, boljše hitrosti zaklopa. Tako dobimo za vsako odprtino primerno osvetlitev in obratno za vsako hitrost zaklopa primerno odprtino. To računanje zahteva nekaj časa in tudi zanesljivo ni vselej; je pa mnogo bolj in več kakor nič. Najboljši je seveda svetlomer, ki deluje z gotovostjo, ne potrebuje nobenega znanja in razmišljanja. Z njim lahko določiš osvetlitev kakor čas z žepno uro.

Večinoma trenutni posnetki.

Vse hitrosti zaklopa, ki jih imaš zaznamovane na čelu aparata, lahko razdelimo v dve skupini (sl. 5). K trenutnim osvetlitvam spadajo $1/50$, $1/100$ in še krajše osvetlitve. Ako pa uporabljaš daljše osvetlitve, kakor $1/10$, $1/5$ sekunde, ali če nastaviš na črko T ali B, pri katerih ostane aparat odprt, kolikor časa hočeš, govorimo o daljših osvetlitvah. Osvetlitev $1/25$ sekunde je nekako sredi med obema skupinama osvetlitev. Ako slikaš z aparatom v roki, moraš imeti za $1/25$ sekunde res mirno roko, da ti je $1/25$ še trenutna osvetlitev. Ako

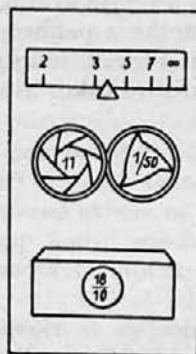
pa za $1/25$ pritrdiš aparat na stojalo ali ga postaviš na kako drugo podlago, da se ne strese, gotovo ne boš dobil slik, ki bi imele dvojne in še večkratne obrise. Če si nervozen, rajši uporabljaš $1/50$, za $1/25$ pa sezi po stojalu. Danes so filmi tako občutljivi, da celó pri oblačnem nebu, izrazitih sencah in pri majhnih zaslonkah zadostuje $1/50$ ali $1/100$ sekunde. Daljše osvetlitve na stojalu so nujno potrebne samo pri zelo oblačnem nebu, zgodaj zjutraj ali pozno zvečer in pri posnetkih v zaprtih prostorih. Sicer pa uporabljaš vedno samo trenutne posnetke v roki.

Kadar se predmet giblje v bližini.

Za zmerno gibanje nam zadostuje $1/50$, včasih celó $1/25$ sekunde (sl. 6). Pri teh osvetlitvah dobimo tudi hitro se premikajoče predmete, avtomobile in druga vozila na filmu ostre, ako so precej oddaljeni. Čim hitreje je premikanje in čim bližji je premikajoči se predmet aparatu, tem krajša mora biti osvetlitev. Pri športnih posnetkih včasih ne zadostuje niti $1/500$ sekunde. Kadar slikamo vozilo, tekača ali smučarja, shajamo tudi z daljšimi osvetlitvami, ako slikamo v ostrem kotu k smeri gibanja. Ako predmet niha (telovadec na drugo, gugalnica), moraš počakati na tako imenovano mrtvo točko gibanja. Ta je navadno v najvišji točki nihanja, kjer gibanje za trenutek obstane in se potem z rastočo hitrostjo pospeši v nasprotno smer. Pri kratkih osvetlitvah moramo seveda vzeti veliko odprtino.

Slike gibanja morajo biti res žive. Tu ne pomaga nobena šola. Treba je imeti nekaj sreče in dober čut za pravi trenutek. Takih slik ne moreš vnaprej pripraviti. Same ti pridejo na pot, danes ali jutri. Točno moraš zadeti trenutek, ko bo slika najbolj zanimiva. Poročevalci dnevnih časopisov — seveda pravi — imajo tako prisotnost duha, da ujamejo pravi trenutek. Podatki so zopet skoraj vsi isti, kakor jih že poznaš. Pri dobri svetlobi in občutljivem filmu uporabljaš zaslonko 11 (ali 8 pri neugodni svetlobi) in zaklop $1/50$. Ostane torej še nastavitvev pravilne razdalje. Nastavitvev na 8 m ni prikladna, ker omogoča ostrino šele od 4 m dalje in nam nič ne pomaga, čeprav sega do neskončnosti. Zato nastavimo na 4 m in dobimo ostro območje blizu kamere.

Ostrina sega potem pri aparatih, ki dajo velikost slike 6×6 cm: pri zaslonki 8 od 3 m do 5,8 m; pri zaslonki 11 od 2,9 m do 6,9 m. Ako pa imaš aparat, ki ti dá slike v velikosti 6×6 cm ali še manjše, potem sega globina ostrine: pri zaslonki 8 od 2,9 m do 6,5 m; pri zaslonki 11 od 2,6 m do 8,5 m. Ako nastavimo torej 4 m, je globina ostro zajetega prostora sorazmerno majhna, toda za ljudi, ki imajo majhno globinsko razsežnost, nam popolnoma zadostuje. Večjo globinsko ostrino dobiš, ako vzameš majhne zaslonke, 16, 18 ali celó 22 in 25. Paziti pa moraš, da boš shajal še s trenutno osvetlitvijo, sicer moraš pritrditi aparat na stojalo. Dobro se moraš vežbati v ocenjevanju pravilne razdalje. Pri bližnjih posnetkih je ostrina v ozadju nepomembna, paziti moraš predvsem na ostro ospredje.



Sl. 6. Podatki za snemanje v bližini.

Kakšen film?

Skrajna občutljivost filma še ni odločilna za njegovo uporabnost. Tudi dirkalni voz na dve kolesi ni za vsak dan. Najbolj občutljivi filmi, ki imajo občutljivost od $19/10^{\circ}$ do $21/10^{\circ}$ DIN, so potrebni za posnetke, pri katerih imamo opravka z zelo hitrimi gibanji (šport) ali z neugodnimi svetlobnimi razmerami (notranost poslopij) ali kadar uporabljamo zelo majhne odprtine.

Filmi srednje občutljivosti od $15/10^{\circ}$ do $18/10^{\circ}$ DIN so najbolj v rabi. Podajajo nam odlično barve in njihove odtenke. Taki posnetki so zelo primerni za povečanje. Filmi z občutljivostjo od $10/10^{\circ}$ do $15/10^{\circ}$ DIN so za strokovnjake.

Moderni filmi prenesejo precej svetlobe. Tudi če vzameš večkratno zadostno osvetlitev, boš dobil lepe slike. Toda prekratke osvetlitve ne izravna noben film. Rajši trikrat preveč osvetli kakor tretjino premalo.

Ortohromatski ali panhromatski film?

Ljubitelj fotografije ima na razpolago dve vrsti filmov, ortohromatske in panhromatske. Oboji nam slikajo svet, ki je v resnici barven, samo v črni in beli barvi. Med obema vrstama pa je razlika. Ortohromatski filmi nam barve ne pretvarjajo tako točno, kakor jih čuti naše oko. Predvsem nam podajajo rdeče stvari (rdečo obleko, cvetice itd.) pretemno, skoraj črno, medtem ko se zdi rdeča barva našemu očesu vendar svetla. Ti filmi so torej »slepi za rdečo barvo«. Tudi rumeno barvo nam podajajo pretemno. Modro barvo (n. pr. modrino neba), ki se nam v resnici zdi sorazmerno temna, pa nam dá ortohromatski film mnogo presvetlo, skoraj belo. Škoda.

Drugače pa panhromatski film. Ta nam podaja vse barve v skoraj pravilni svetlosti; rdečo srednje svetlo, rumeno zelo svetlo, modro temno. Posnetke s panhromatskim filmom spoznamo že na prvi pogled; imajo množico pisanih tonov in barvnih nasprotij, kakor jih čuti oko v resnici.

Izbira med obema vrstama ni težka. Splošno uporabljaj panhromatski film. Ortohromatski film te bo zadovoljil samo tam, kjer nimata rdeča in modra barva velike vloge. Nedostatke ortohromatskega filma pa lahko popraviš s tako imenovanim rumenim steklom ali rumenico, ki jo natakneš na objektiv.

Ko si slikal pokrajino brez rumenice, so te zlasti mikali lepi beli oblaki na temnem nebu. Kako razočaran si bil potem, ko si dobil na sliki namesto nebá in oblakov enakomerno, dolgočasno belino. Učinek rumenice je v tem, da slabi modro barvo in s tem poudari rumeno in zeleno. Modra barva nebá postane potem temnejša, beli oblaki na nebu pa vidni. Podoben občutek imaš tudi, kadar nosiš rumene ali zelene naočnike. Koliko lepši se ti tedaj zde oblaki na temnem nebu.

Pri panhromatskem filmu je tak pripomoček za povprečnega fotografa skoraj nepotreben, ker nam že sam od sebe poda barve zadovoljivo.

Rumenica torej svetlobo oslabi, ker zadrži modri del luči. Zato moraš, kadar jo uporabljaš, osvetlitev podvojiti. Namesto $1/100$ sekunde moraš na primer vzeti $1/50$ sekunde.

Kakšna svetloba?

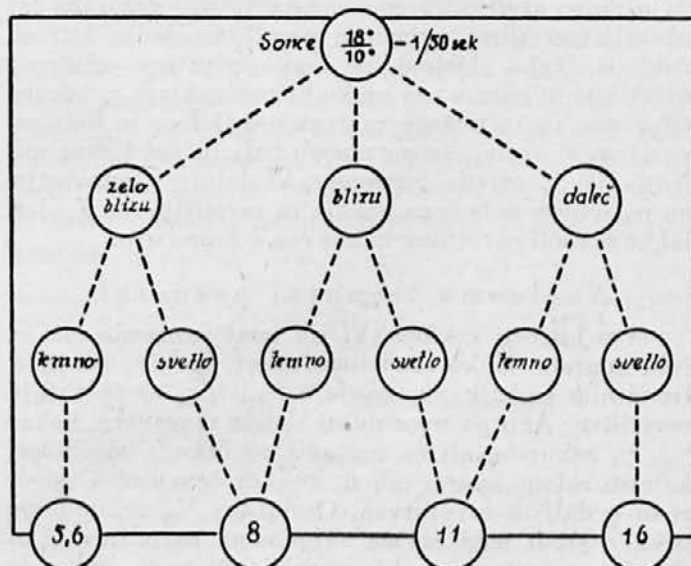
Zelo važna je pri slikanju lega sonca. Ako ti pri slikanju sije sonce v hrbet, je predmet razsvetljen samo od sprednje strani. Dobimo sliko brez senc; predmeti so videti, kakor da bi bili prilepljeni drug na drugega. Zopet si razočaran. Boljše slike dobimo, ako imamo pri posnetku sonce na levi ali na desni strani. Stvari dobijo močne sence, ki poživijo njihovo prostornost, zlasti globino, ospredje pa se jasno odraža od ozadja.

Najlepše slike dobiš, ako slikaš proti soncu; ako imaš torej sonce pred seboj. To so res najlepše, a najtežje slike. Celó predmeti, ki so sicer popolnoma nezanimivi, dobé poseben čar, ako jih slikaš proti luči. Paziti pa moraš, da ti sonce ne sije kar naravnost v objektiv. Kakor človeško oko, tako tudi objektiv, oko tvojega fotografskega aparata, ne prenese, da bi sončni žarki sijali naravnost vanj. Objektiv moramo zavarovati s tako imenovano protisvetlobno zaslonko, ki nam varuje objektiv pred nadležno svetlobo tako kakor široki kraji slavnika naše oko.

Kadar slikaš proti soncu ali sploh proti luči, moraš obilno osvetliti. Kajti pri takih posnetkih slikaš predmet z njegove senčne strani. Večinoma zadostuje $1/50$ ali $1/100$ sekunde pri zaslonki 5,6 ali 6,3 in občutljivosti filma $17/10^{\circ}$ DIN. Ako pa hočeš posebej poudariti temne sence, vzemi zaslonko 8 ali 9. (Prim. sl. 7.)

Koristni nasveti za najrazličnejše prilike.

Navadi se, da boš po vsakem snemanju zavrtel film takoj za eno številko dalje. Potem si vedno brez skrbi, da ne boš dobil dveh posnetkov na istem kosu filma. Premeteni fotografi pa zavrté film samo toliko dalje, da se naslednja številka komaj vidi. Šele neposredno pred naslednjim posnetkom ga zavrté še toliko, tako da je številka sredi okenca. Tako je film v aparatu vedno napet, kar je zelo važno za ostrino slike. Film pa smeš vrteti samo, kadar je aparat raztegnjen, ne pa sklopljen. Ako je aparat sklopljen, dobiš na filmu vrsto vzporednih črt, ki so podobne



Sl. 7. Slika, po kateri lahko izbiraš primerno odprtino zaslonke.

telegrafskim žicam in ti film popolnoma pokvarijo. Ako uporabljaš panhromatski film, moraš imeti rdeče okence s številkami zakrito s kosom črnega obliža, ki je navadno filmu v ta namen priložen. Novejši aparati pa imajo posebno ploščico, s katero okence lahko zapreš in ga odpreš samo med vrtenjem, da vidiš naslednjo številko.

Kdor ima še staro, dobro 9×12 kamero na plošče, naj ne misli, da je zastarela in da je za muzej. Čeprav je v primeri z majhnimi modernimi aparati videti težka in nepriložna in čeprav so plošče sorazmerno drage, je vendar še vedno najbolj prikladna za slikanje portretov in pokrajine ali za posnetke v notranjosti stavb. Dá nam lepe, velike slike, ki jih ni treba povečati. Lahko pa tak aparat pomladiš s posebno napravo za film.

Samosprožilec je pametna priprava. Kolikokrat želi biti fotograf tudi sam na sliki, zlasti na izletih, v gorah ali pred lepo pokrajino. —

Za zanimiv, razgiban prizor žrtvuj več posnetkov. Več prizorov istega dogodka učinkuje podobno kakor kino v posameznih slikah. Seveda mora biti dogodek res živ in mora imeti mnogo sprememb v kretnjah.

Posamezne osebe, stolpe, drevesa, sploh predmete, ki se raztezajo navpično, slikaj v pokončnem pravokotniku, skupine ali pokrajine v ležečem pravokotniku.

Ako hočemo predmet posebno poudariti, ga slikamo od spodaj navzgor. Tako snemamo spomenike, posamezne osebe, telovadca v stoji na drogu.

Množico ljudi ali stvari slikamo najlepše z višine. Tako postane slika pregledna. Tako slikamo vrvenje na mestnem trgu, množice na shodih ali večjih prireditvah, čredo na paši itd. Najlaže slikamo s cerkvenega stolpa, griča ali okna, včasih zadostuje, če stopimo na stopnice ali klop.

Tudi kadar ni sonca, slikaš lahko uspešno. Vzemi film $18/10^{\circ}$ DIN, zaslonko $5,6$ in $\frac{1}{50}$ sekunde. Celó slabo vreme, sneg ali dež, naj te ne ovira. Ako slikaš dež ali snežinke, vzemi daljše osvetlitve, $\frac{1}{25}$ ali $\frac{1}{10}$ sekunde.

Mnogi ljubitelji fotografije vzamejo aparat s seboj samo ob najhujšem soncu, najrajši med 11. in 2. uro popoldne. Tako so slikali ljudje leta 1900. Danes pa ima fotograf od 11 do 2 svoj odmor. Najlepše slike nastanejo zgodaj dopoldne ali pozno popoldne.

V normalni svetli sobi je približno 300krat manj svetlo kakor ob istem času zunaj, čeprav se nam zdi v sobi zelo svetlo. Naše oko se pač lahko prilagodi različnim svetlobnim okoliščinam. Tik ob oknu pa je svetloba bistveno močnejša, 8 do 10krat tako močna kakor sredi sobe. Zato slikamo osebe v sobi blizu okna in vzamemo lahko osvetlitve od $\frac{1}{25}$ do $\frac{1}{2}$ sekunde pri veliki odprtini zaslonke. Najbolje je slikati med dvema oknom. Ako pa imamo samo eno okno na razpolago, ima oseba, ki jo slikamo, na eni strani obraza pretemne sence. Sence razsvetlimo tako, da držimo med snemanjem blizu temne strani obraza bel prt ali kos belega papirja.

V temnih prostorih ali ponoči slikaš z bliskovno lučjo. Blisk na mah vzplamti z močnim plamenom in razsvetli vso sobo. Vzeti moraš običajno majhno zaslonko. Najnovejši pa je električni blisk, ki ima obliko žarnice, ki tudi zagori samo za trenutek in daje lepo močno luč. Pri slikanju z bliskom najprej odpreš

zaklop pri nastavitvi na T ali B, potem zažgeš blisk in takoj nato zaklop zapreš. Blisk je najboljše zažgati $1,70$ m visoko ob strani fotografskega aparata. Ravnaj se po navodilu, ki je priloženo vsakemu zavitku.

Kjer imamo na razpolago električno luč, slikamo lahko pri tej svetlobi. Navadne žarnice so seveda za fotografiranje slabotne in zahtevajo dolge osvetlitve. Zato uporabljamo za slikanje posebne žarnice, ki dajo zelo močno in izdatno svetlobo, pri kateri lahko napravimo tudi trenutni posnetek. Ako slikaš ponoči, uporabljaj na vsak način panhromatski film.

Nikoli nas ne zadovoljé nemirne slike, na katerih tako rekoč vse mrgoli, na katerih je vsega preveč. Ugajajo nam slike, ki so mirne in zbrane, na katerih je vidna samo glavna stvar, ugajajo nam bližnji, veliki posnetki. Ti so vedno lepi in mirni. Čim manj je na sliki, tem lepša je.

Ako slikaš vesele prizore, naj bodo res veseli, ne pa šele narejeni in postavljeni. Ako pa moraš že postaviti skupino ljudi pred aparat, naj ne gledajo vanj obupano kakor desetina vojakov, ki jim kaplar pregleduje čevlje. Kadar slikaš človeka, zlasti otroka, pazi, da bo slika naravna, neprisiljena.

Končno še nekaj. Aparat ti bo zelo hvaležen, če ga boš negoval in včasih z mehkim čopičem zunaj in znotraj očistil prahu.

FATA MORGANA IN TEČAJNI SIJ

Marija Ahačič

Fata morgana! Zvok teh dveh besed nam pričara najčudovitejše pravljice iz otroških dni pred oči: neskončna, neusmiljeno žgoča peščena ravan. Do smrti izčrpana karavana se trudoma, z zadnjimi silami vleče po njej. Ko trska so suha usta ljudem in živalim. »Kapljico vode! Le kapljico vode,« to je zadnja misel, ki jo morejo zbrati otopeli možgani. Tedaj pa glej, čudo! Sredi puščave se nepričakovano pokaže zelenica: sveže-zelen palmov gozdič, vmes blesteče bele palače in trume razigranega ljudstva in — voda, voda, voda! ‚Schrab‘, t. j. skrivnostna voda, tako imenujejo Arabci fato morgano. Karavana napne zadnje sile. A glej! Naj popotniki še tako hité, voda ostane vedno enako daleč in končno zmeğleni in zgine, prepuščajoč prevarane njih usodi.

Tako smo brali kot otroci v potopisih in nek skrivnosten dojem se nam proti volji še vedno vsiljuje ob misli na fato morgano.

Prikazni, ki jih imenujemo fata morgana, niso nikdar tako jasne, kakor nam poročajo razni fantastični podatki, marveč presenečajo najbolj po tem, da se prikažejo tam in tedaj, kjer in kadar bi jih človek ne pričakoval.

Kljub svoji nejasnosti so pa seveda lahko usodne, če nagnejo izčrpanega človeka do tega, da presili svoje moči in ga potem zadene tem večje nasprotje. Tako n. pr. niso mogli bežečih Napoleonovih vojakov z ničimer spraviti na noge, ko so v deželi faraonov spoznali, da jim je prej obetala okrepcila le fata morgana.

Zanimivo opisuje fato morgano sloveči nemški pisatelj Albert Chamisso. Potujoč s svojimi prijatelji po prerijah Severne Amerike je nenadoma zagledal pred seboj jezero, v katerem se je zrcalil grič, ki ga

je videl jasno in razločno v jezeru. Družba je sedla, on pa jo je zapustil in se napotil k jezeru. Prijatelji so gledali za njim in videli: Chamisso je došel do vode, jo na skrivnostni način prebrodil, došel do drugega brega in se začel vzpenjati po hribu. Tedaj se je tudi sam začel zrcaliti v jezeru. Nato se je obrnil in se vrnil po isti poti. Chamisso pa je, vrnivši se, začudenim prijateljem povedal, da sploh ni došel do vode, ker se mu je stalno umikala in ostajala v isti daljavi; iz tega je spoznal, da je bila le fata morgana.

Podobno piše Aleksander Humboldt, da je v tropskih krajih često videl v zraku bežeče živali in nad zemljo rastoča drevesa.

V polarnih krajih so fate morgane še bolj presenetljive, ker so slike kaj rade obrnjene. Prav zanimivo nebesno prikazen v teh krajih nam opisuje polarni raziskovalec Skoresby: Po nebu je priplula ladja, plavajoč v oblakih sredi zibajočih se valov, tako kakor smo mi jadrani po morju, le da je visela navzdol. Segel sem po daljnogled in v svoje nemalo začudenje ugotovil, da je bila to ladja mojega očeta. Pri kasnejšem primerjanju ladijskih zapiskov se je izkazalo, da je tačas očetova ladja plula za obzorjem, in sicer oddaljena trideset nemških milj.

Take so torej fate morgane. In kaj so? Fata morgana je brezizjemno delček neba, ki se zaradi različno debelih zračnih plasti zrcali navzdol.

Najrajši se pokaže fata morgana na širnih ravninah (v puščavah, na prerijah, na morju), kjer nemoteno leže goste in redke, t. j. mrzle in tople zračne plasti druga nad drugo in obratno. Kar se tiče časa, jih vidimo najlaže zjutraj ali zvečer, ko stoji sonce nizko in padajo njegovi žarki poševno na zemljo. Iz tega vzroka vidimo fato morgano najčešče in ob vsakem dnevnem času v polarnih krajih.

V času torej, v katerem se tik nad zemljo menjava gostota zračnih plasti in na mejno ploskev dveh plasti padajo poševni sončni žarki, se žarki na tej mejnici odbijajo in lomijo tako, da na svoji nadaljnji poti lahko doseže oko na zemlji stoječega človeka. Ta mejna ploskev različno gostih zračnih plasti deluje torej kot zrcalo, ki nam kaže daljne, vedno resnično obstajajoče predmete. Včasih vidimo te predmete same, včasih pa so skriti za obzorjem in tedaj je fata morgana po svoji skrivnostnosti še bolj učinkovita.

Za boljše razumevanje naredimo poskus. Vzemimo n. pr. skledo ali umivalnik in položimo vanjo ob robu na dno novce ali gumb. Nato se oddaljimo od sklede toliko daleč, da novca ne vidimo več, ker ga zakriva rob sklede. Nato prosimo prijatelja, naj previdno dolije v skledo vode. Čudno! Zagledamo novce, ki se nam zdi močno dvignjen. Ta novce pa ni novce! Saj tega vendar zakriva rob sklede! Ta novce je le novčeva fata morgana, njegova zrcalna slika. Mejnico med dvema zračnima plastema nadomešča tu mejnica med zrakom in vodo.

Fate morgane so v naravi tem obsežnejše, bližje in jasnejše, čim večja je razlika v gostoti, t. j. v temperaturi zračnih plasti. Če leže tik nad zemljo toplejše zračne plasti, vidimo fato morgano v normalni legi. Pod seboj pa ima večinoma svojo manj jasno zrcalno sliko, zaradi česar človek domneva, da stoji prikazen ob vodi ali v njej. Kadar so pa tik nad zemljo mrzlejšje zračne plasti, vidimo zrcalne slike narobe, postavljene

»na glavo«. Slednje se posebno rado dogaja, kakor že rečeno, v polarnih krajih.

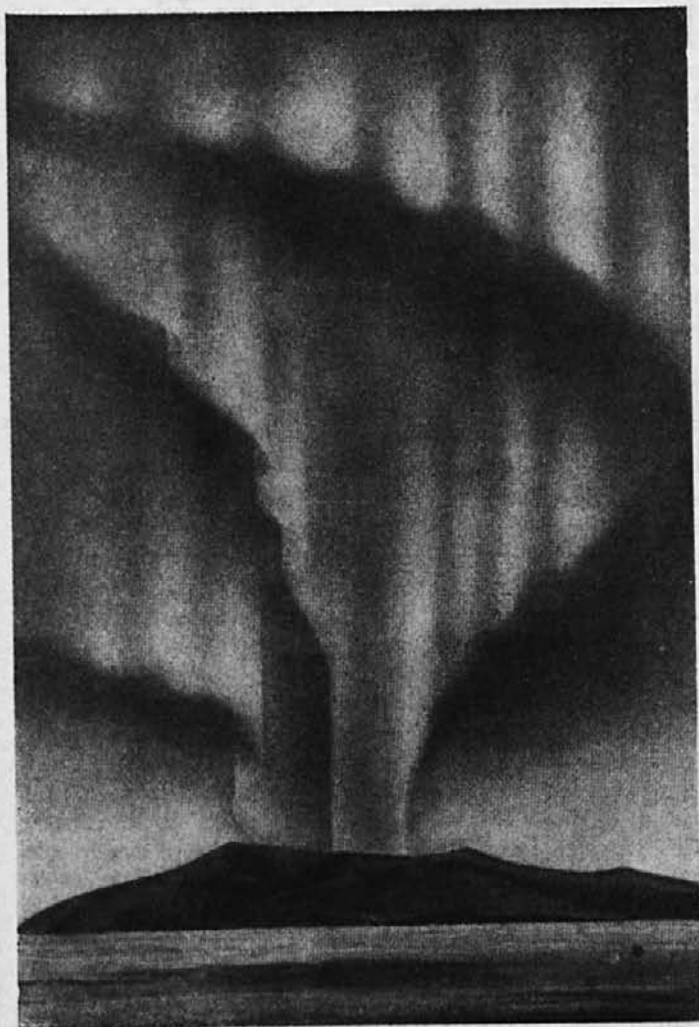
Pravijo, da je vtis zelo mučen, če ti v medli polarni razsvetljavi nenadoma neslišno priplava velika jadrnica, ledena gora ali kaj podobnega. Sreča je le to, da teh prikazni z ničimer ne moreš privabiti v svojo bližino. Tako se ti vsaj ni treba bati, da bi se zrušile nate. Menda so prav te zelo pogostne severne fate morgane, tam imenovane »Seegesicht« (morske prikazni), podlaga neštetim pripovedkam o letečih mornarjih, s katerimi je prepleteno narodno blago severnih dežel.

Včasih vidimo dvojno, trojno ali celo četverno fato morgano. Vendar so slednje zelo redke, saj je pogoj zanje to, da je oko v taki višini, od katere se navzdol in navzgor večja zračna gostota. — Odboj in istočasni lom svetlobe povzroča fantastično zverženje zrcaljenih slik. Daljno mesto se ti n. pr. prikaže kot žalostna razvalina ali kot čarobna palača. To zverženje postane živo in strahotno, če zračne plasti vzvalové. Taka fata morgana se razburjenim gledalcem posebno rada pojavlja v mesinski ožini.

Večinoma pa fata morgana ni tako mogočna in čudovita, temveč prav neznatna, tako da je naravoslovno neizvežbano oko niti ne opazi. Posebno lahko jo prezre človek, če se pokaže na vodi, ker ga zrcalna slika fate morgane (t. j. obrnjena slika pod pravo sliko) ne opozarja nase, ker pač misli, da je zgornji del fate morgane resničen predmet (n. pr. otok), spodnji del pa njegova slika v vodi. Take vsakdanje fate morgane so na splošno pojav ob nemških morskih obalah in celo na jezerih in na rekah v Nemčiji. Naglašam v »Nemčiji«, ker imamo pač tozadevne podatke nemških naravoslovcev. Pri nas ob Jadranu, v vojvodinski ravnini itd. so vsekakor mnogo boljši pogoji za fato morgano, a je morda še nihče ni videl, ker je sploh nihče ne pozna. Znani naravoslovec Donath n. pr. nemških primorcev v začetku sploh ni mogel prepričati, da je na obzorju viseči otok s cerkvico fate morgana. Videla se je takole: košček modrega neba, nato otok s cerkvico, pod to sliko njena zrcalna slika, ki je bila pa zaradi tedaj valovitega morja preveč nejasna. Na to fato morgano opozorjeni domačini so se Donathu smejali, češ nebo je svetel košček morja, a prikazen resničen, dobro znani otok, ki se pač včasih vidi, včasih pa ne. Nato jih je Donath poprosil, naj ga spremijo na bližnji grič. Zrcalna slika, domnevno v vodi, se ni večala, kakor bi se zaradi večje preglednosti morala, temveč je ostala neizpremenjena. Končno sta »otok« in njegova slika v »vodi« sploh izginila. Oko je pač prišlo v tako lego do mejnice obeh zračnih plasti, da ga tam odklonjeni žarki niso več dosegli. Šele tedaj so mu domačini verjeli.

Sredozemsko morje ima tako lego, da slovi po svojih fatah morgana. Če po vroči poletni noči nastopi hladna zora, tedaj budno pázi, če si ob Jadranu: morda se ti prikaže na sinjem nebesnem traku jahajoč otoček, ki se zrcali pod seboj, ali pa ladja ali mesto.

In končno še: Kaj pomeni beseda fata morgana? V kristalnih morskih globinah prebiva po poli sestra bajeslovnega kralja Arturja, zlohota in spletkarska vila — fata morgana (famurgan = vila morgana). Fata morgana ljudi zaničuje in sovraži, zato se zvečer s svojimi družicami dvigne na morsko površino in jih trapi s svojimi varljivimi, mamečimi slikami.



Tečajni sij.

Tečajni sij, ki se v najčudovitejših, pestro barvanih oblikah pokaže predvsem v polarnih krajih okrog severnega in južnega tečaja, vidimo kot loke, nitke, žarke, meglo, trakove, zavese. Medtem ko v polarnih krajih lahko opazimo vse te oblike sija, se v zmernejših pasovih pojavljajo le prve tri njegove oblike: mavrici podobni beli loki, navzgor obrnjene nitke, ki sekajo te loke, in žarki, ki prepletajo lok in ustvarjajo nad njim nekakšno krono. Vse bolj zanimiv pa je sij okrog tečajnikov: blesteči trakovi, obroči, spirale in kače, iz katerih se često razvije mogočna zavesa, ki v zelenkastih gubah visi od neba, spodaj je ostro obrobljena, zgoraj visoko nekje se pa polagoma zgublja.

Če so ti siji izredno močni, slišimo včasih njih električno prasketanje. Taki siji nastopajo istočasno ob severnem in južnem polu. Včasih so daleč vidni, tako da jih ne občudujejo le prebivalci zmernega, temveč tudi toplega pasu. Spomnimo se silnega »požara«
onstran Karavank, ki smo ga videli pozimi in ki je bil, kakor znano, le izredno močan severni sij. Vendar so tako močni siji zelo redki.

Kaj so tečajni siji?

Kakor so nevihte nenadno razelektrenje zraka, tako so polarni siji stalno, kronično razelektrenje zemeljskega ozračja.

Iz sonca izhajajo električni žarki, prepletejo svetovni prostor in pridejo tudi v magnetno polje majhne zvezde, naše zemlje. Okrog magnetnih polov, t. j. tečajnikov naše zemlje se ti sončni električni žarki v redkejših zračnih plasteh, razmeroma visoko, združijo v gostejše žarkovne skupine, ki zopet na vse strani izžarevajo stranske žarke. V teh električnih žarkih zažaré zračni plini in ustvarjajo lep polarni sij.

S čim so dokazali, da povzročajo tečajni sij električni sončni žarki? Prvič: Natančna fizikalna (spektroskopska) preiskava v tem razelektrenju žarečih zračnih plinov je pokazala, da žaré ti plini tako, kakor morejo žareti le v določenih električnih žarkih. Drugič: Na nekem hribu na severnem Finskem so z elektriko vzbudili umeten tečajni sij, ki se je v vseh podrobnostih ujema z naravnim. Tretjič: Da izhaja ta elektrika sija od sonca, ne sledi le iz tega, da zavisi njihova jakost od sončne lege, temveč tudi perioda sončnih peg se točno ujema s periodo tečajnih sijev. Približno vsakih enajst let se porajajo na soncu silne erupcije, pege, ki jim točno sledi kar največ pojavov tečajnega sija na zemlji. Ne samo to! Ta brezžični električni vpliv sonca na našo zemljo nam tudi naznačuje približno 26 dnevno rotacijsko dobo sonca. Polarne postaje so namreč zaznale v variacijah teh pojavov jasno 26 dnevno dobo.

V kakšni višini nastopa severni sij, je prvi določil profesor Störmer s pomočjo dveh fotografskih aparatov, ki sta stala v odmerjeni razdalji in bila z določenim kotom usmerjena na isti del sija. Izkazalo se je, da se kaže sij lahko zelo nizko, tako n. pr. v Grönlandiji tik nad zemljo, včasih približno 1000 m. Večinoma pa je mnogo višji, 250, celo 450 km nad zemljo. To je višina naše skrajne zračne plasti, morda celo tiste plinske plasti, ki že meji na planetarni prostor.

N A Š E S L I K E

K SEDEJEVIM DRUŽINSKIM SLIKAM

Od mlajših slovenskih slikarjev, ki so se izšolali na zagrebški umetnostni akademiji, se je povzpел na prav zavirljivo višino Maksim Sedej. Bralcem Mladike smo ga prvokrat predstavili pred petimi leti, in sicer z zbirko reprodukcij po grafičnih listih in risbah. S svojimi linorezi, ujedenkami in litografijami je pokazal že precej ob nastopu osebnost in resnobo. Večinoma so ti Sedejevi prvenci bili posvečeni izrazito socialnim motivom. Prikazovali so težko življenje industrijskega delavca, revščino velikega mesta in posamezne prizore iz kmečkega življenja. Ti listi so bili zato tako prepričevalni, ker so bili motivi res doživeti, ker je tvorec sam izkusil dovolj gorja kot reven študent v velikem mestu. Zdelo se je, da se bo Sedej popolnoma posvetil tej panogi umetniškega ustvarjanja, ker je tudi v sledečih letih nadaljeval to smer. Mimo tega je ilustriral več mladinskih spisov in knjig, tudi v Mladiki ga srečamo kot ilustratorja. Šele nekaj kasneje se je začel dosledneje baviti s slikarstvom, ki ga je zadnje čase docela priklenilo.

Dasi je še razmeroma zelo mlad, se je Sedej za svoja leta že dobro uveljavil. Ima prirojen talent, je priden in se neprestano uči in izpopolnjuje. Resen študij stare umetnosti in preučevanje sodobnega sli-

karstva sta mu ustvarila podlago, na kateri razvija svoje zmožnosti.

Objavljamo več njegovih oljnih slik iz zadnjega časa. Kažejo vse značilnosti njegovega ustvarjanja, smisel za trdno kompozicijo, tanek čut za barvno skladnost in dosledno iskrenost izraza. Sedej najrajše slika ljudi, če le mogoče v skupinah, doma v sobi ali na prostem; posebno rad pa slika otroke. Pri tem upodabljanju ljudi je Sedej vselej samó človek, ki skuša podati zlasti to, kar je najgloblje človeškega na modelu, njegovo notranjost, njegov duševni obraz, in to kar najbolj iskreno in naravnost.

Ena njegovih najbolj dovršenih slik poslednje dobe, ki kar diha lepoto in tišino družinskega življenja, je »Zajtrk«. To je podoba mlade matere z otrokoma. Mlajšemu, ki ji sedi na kolenih, podaja skodelico, medtem ko večji že možko sam sedi za mizo. Enobarvna reprodukcija na žalost ne more niti od daleč nuditi vtiska svežine, ki ga izžareva soba s svetlimi barvami namiznega prta in zaves, skozi katere lije jutranja bleščava v sobo. Globoko v ozadju je videti skozi okno predčelje starinskega poslopja z drevjem pred njim. To je lepa Virantova hiša na ljubljanskem Šentjakobskem trgu. Kakor da je po vsej sliki razlit prijetni hlad ranega jutra, ki se tako lepo druží s toplino prijaznega družinskega prizora. — V neki meri sorodna je podoba »V ateljeju«, kjer je slikar pokazal samega sebe, ko v delavnici slika svojo družinico. Tudi ta skupina je vsa prežeta notranje harmonije in pravega poetskega nastrojenja. — Spet ves samsvoj je slikar »V otroški sobi«, kjer sedi mati z ročnim delom za mizo in gleda starejšega sinčka, ki se igra na tleh, mlajši pa leze na mizo in ji hoče nekaj važnega povedati. Zada spí v vozičku najmlajši. Tudi tod čuti gledalec obilje čustvene miline in npravstvene resnobe, ki je razlita preko prizora.

Drugačna je podoba »Južina na travniku«. Medtem ko zanima pri navedenih družinskih slikah tvorca le notranja lepota tihega življenja in barvna harmonija, ga je tod bolj privlačevala oblikovna stran, zlasti gradnja skupine in razvrstitev oseb. Vendar tudi tu ni barva nepomembna: veže sestavine slike v celoto in ji daje skupnega izraza. Je pa to delo — in še vrsta drugih z njim — nastalo pod vplivom sodobne klasičistične smeri, ki jo z veliko vnemo gojí zlasti nekateri sodobni italijanski slikarji. — Lepo je rešena naloga, ki si jo je zadal slikar, ko je hotel naslikati »Počitek«. Seveda je v tem primeru barva še prav posebne važnosti, tako da je treba videti izvornik, če hoče človek pravilno oceniti to lepo delo. — Kot primer Sedejevega pokrajinarstva naj bo slika »Na sprehodu«, ki kaže slikarjevo družino v parku. Tudi ta sočna in barvno bogata slika izgubi v reprodukciji mnogo svoje veljave.

Že teh nekaj objavljenih del dokazuje, da je s Sedejem že danes treba resno računati kot z enim bližnjih viškov našega slikarstva. S svojimi zadnjimi deli se je uvrstil med prve slovenske slikarje. Če bo vzdržal na tej težavni poti, mu je uspeh zagotovljen. Treba mu je pa mimo lastnega prizadevanja in neutrudljivega dela tudi tvarne podpore naše javnosti. Ni dvoma, da si bodo razumni ljubitelji umetnosti želeli nabaviti njegove prirsčne družinske prizore v okras svojih domov.

K. D.

DOM IN DRUŽINA

SADNA JED

Štefanija Humek

To jed poznajo ljudje, ki se količkaj zanimajo za pravilno zdravo prehrano, skoraj po vsem svetu. Tudi pri nas je ta imenitna sadna jed nekaterim že znana, po naših gospodinjskih šolah se o njej učé in tudi pisali so že o njej. Vendar je še mnogo gospodinj, ki še danes zanjo ne vedó.

Ta sadna jed se imenuje po slavnem švicarskem zdravniku, dr. Bircher-Bennerju, ki se vse življenje bavi z vprašanji zdrave prehrane, tudi »Bircherjeva mezga« (nemško »Bircher-Müesli«). Po brezštevilnih skušnjah iz svoje mnogoletne zdravniške prakse je ta zdravnik to jed sestavil in uvedel najprej v svojem zdravilišču v Zürichu, kjer že nad 35 let zdravi najrazličnejše bolezni večinoma s presno rastlinsko hrano, katere glavna zastopnica je omenjena jed. Od ondog se je razširila po vsej Švici, pa tudi drugod, koder so imele gospodinje priliko, da so se poučile o novih dognanjih človeške prehrane.

Sadna jed ima poleg zdravilnih še druge dobre lastnosti. Nič ni treba kuhati, hitro je pripravljena, pa vendar je izredno okusna. Pripravna je tudi zato, ker jo napravimo lahko iz vsakega sadja: iz vseh vrst jagod in jagodičja, divjega in vrtnega, iz vseh vrst koščičatnega in pečkatega sadja. Seveda je cenejša iz borovnic ali jabolk kakor iz breskev ali boljše vrste hruške, dobra pa je vsaka enako.

Sedaj v rani jeseni imamo sadja na izbiro. Prav posebno prikladne za ta letni čas so jabolka in hruške. Ker pa so dobre zimske hruške pri nas bolj redke in zato drage, izrabimo jesenke, dokler je čas. Pozneje pa delamo sadno jed največ iz jabolk, ki je v naših razmerah najprikladnejši sad v ta namen.

Razen sadja potrebujemo za zdravilno sadno jed še tele sestavine: 1. valjani oves, tudi ovseni kosmiči imenovan, ki je naprodaj že domač in je tako obdelan, da ga lahko jemo tudi presnega, to je nekuhanega; v njem so ohranjene vse hranilne snovi, zato je redilnejši od našega običajnega kruha in drugih žitnih izdelkov; 2. citronov sok; 3. sveže mleko, smetana ali kondenzirano (zgoščeno) mleko. Kondenzirano mleko je mleko, ki mu v razredčenem zraku odtegnejo vodo in ga s tem zgosté na tretjino prejšnjega obsega. Pridenejo mu 30—40% sladkorja (da se laže ohrani in je redilnejše) ter ga neprodušno zapró v pločevinaste škatle, da se ohrani neomejeno dobo. Kondenzirano mleko naredi sadno jed gostejšo, izdatnejšo in redilnejšo. Pri nas dobimo v manjših škatlah le švicarsko kondenzirano mleko, ki je razmeroma drago. Ako ne gre drugače, nadomestimo to zgoščeno in sladkano mleko z navadnim mlekom ali smetano. Da jed ni prekisla, pridenemo po potrebi medu ali naravnega, neobeljenega sladkorja.

Končno dodamo jedi še zmlete orehe, lešnike ali mandeljne. Nameljemo, kar pač imamo, za večkrat skupaj in shranimo v zaprtem steklenem kozarcu.

Za pripravo zdravilne sadne jedi ne potrebujemo posebnega orodja. Če uporabljamo jabolka ali hruške,

jih nastrgamo na strgalniku. Dobiti moramo drobno, rahlo kašo. Zelo pripraven je steklen strgalnik, ki je vdelan v nekaki skledici. Dobimo ga naprodaj nalašč za sadno jed, in sicer v dveh velikostih. V tej posodici jed lahko kar skončamo in tudi iz nje pojemo. Ako hočemo napraviti jed iz borovnic, malin, robidnic ali drugih jagod, jih v skledici stlačimo z žlico ali betom. Za več oseb je primerneje, ako jagode zmeljemo na stroju. Banane nastrgamo, vse drugo mehko sadje pa tudi zmeljemo na stroju.

Sadno jed napravimo takole: Najprej si odmerimo vse sestavine: 1. eno debelo ali dve drobnejši čisti namizni jabolki, ki jih s suhim prtom obrišemo, a nič ne olupimo; 2. žlico valjanega ovs (ovsenih kosmičev), ki ga moramo prej namakati v treh žlicah vode dvanajst ur; 3. sok polovice limone; 4. žlico osladkanega kondenziranega mleka ali smetane; 5. žlico nastrganih orehov ali lešnikov ali pa mandeljnov.

Namočenemu valjanemu ovsu primešamo citronov sok in mleko ter gladko razmešamo. Potem jabolko na strgalniku nastrgamo (zribamo) s kožo in peščičem (pečkami) vred, odstranimo torej samo pecelj in muho. Na ta način dobljeno kašo takoj sproti pridevamo in vmešavamo med pripravljeno zmes mleka (ali smetane), citronovega soka in valjanega ovs. Nazadnje potresemo jed z zmljetimi orehi.

Jed pripravimo tik, preden jo hočemo dati na mizo, ker sadna kaša porjavi, ako bi stala v odprti posodi. Ako jo pa hočemo vzeti s seboj na pot, jo moramo zdevati v steklen kozarec, ki ga zapremo ali zavežemo.

Ta jed je posebno primeren zajtrk in ljuba večerja za otroke od drugega leta dalje, za bolnike, ki trpé zaradi slabe prebave ter tudi za zdrave, zlasti če hočejo olajšati prebavilom delo ter jim privoščiti počitka. Ako použijemo po tej jedi še košček črnega kruha z maslom in spijemo malo mleka ali čaj iz domačih rož, n. pr. šipkov, lipov, jagodov ali robidov čaj, imamo dovolj za zajtrk ali večerjo in prebavila imajo silno lahko delo. Tudi kot jed pred obedom je priporočljiva. Nikakor pa ni primerna po jedi.

Kadar ni mogoče dobiti svežega sadja, se dá narediti sadna jed tudi iz suhega. Zlasti primerne so suhe češplje, marelice in jabolka (krhlji). Suhega sadja zadostuje za en odmerek le 100 gramov. Tega moramo najprej temeljito oprati v vroči vodi, potem ga namakamo v mrzli 12 ur, nato ga pa seseklamo ali zmeljemo ter primešamo k drugim sestavinam.

Glede teže so si sestavine v tej sadni jedi približno v temle razmerju: jabolka ali drugega sadja 150 g, valjanega ovs (ali pšenice) 10 g, zgoščenega mleka (ali smetane) in medu 25 g, soka polovice limone 10 g, orehovih ali lešnikovih jedrc 10 g, vode 40 g, skupaj 245 g ali približno četrt kilograma. Držati se je množine sestavin; svojevoljno spreminjanje bi bilo v škodo.

Še enkrat naj poudarimo, da moramo uporabljati jabolka neolupljena. Preden jih na strgalniku nastrgamo, plitvo izvrtamo z ošiljenim nožem samo muho in pecelj. V jabolčnem mesu (torej v jabolku brez kože in brez peščiča) ni natrona, železa, žveplene in kremenčeve kisline; vse te snovi pa so v obilni meri v koži in peščiču. Važno je tudi, da sadno jed dobro prežvečimo, četudi se čuti mehka. To je posebno važno za orehe, ki jih slabo prebavimo, ako jih prav na drobno ne zgrizemo in ne oslinimo.

Če dá gospodinja opisano sadno jed s prdatki (kruhom, čajem ali mlekom) za večerjo, ima na ta način kaj malo opraviti. Tiste, ki kuhajo s plinom ali elektriko, prihranijo tudi nekaj kuriva. Tudi pomivanje je hitro končano, saj se dá vsa posoda do čistega oplakniti z mrzlo vodo. Gospodinjo, posebno tisto, ki je brez pomočnice, uvedba sadne jedi znatno razbremeni, da se lahko z večjim veseljem in bolj spočita posveti drugemu delu za svojo družino.

OKRASJE ZA OBLEKE

Eliza Skalický

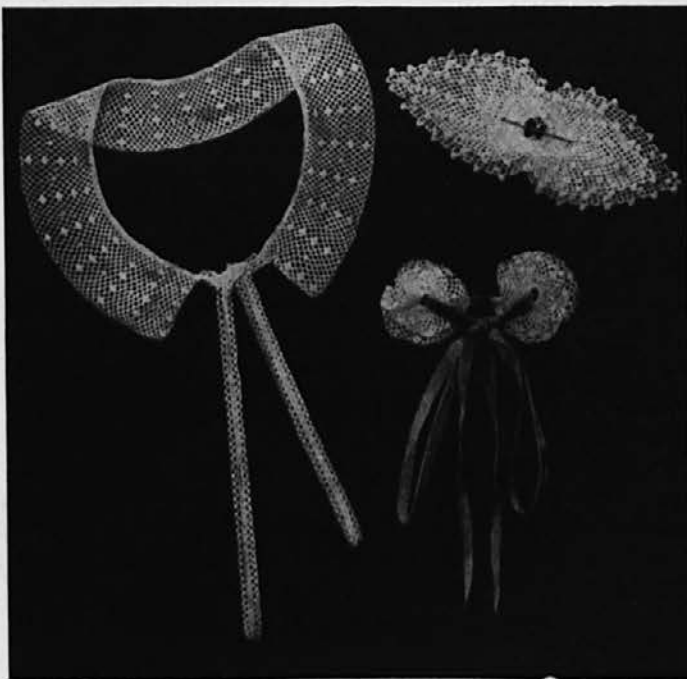
Okrasje pri oblekah nam dela dostikrat skrbi in stroške. Iz prejice si pa lahko nakvačkamo ovratnike, pentlje in drugo okrasje. Zlasti za obleke, ki jih nosimo že dalje časa, si pri vratu često želimo nekoliko spremembe in že je obleka videti druga.

Na sliki imamo tri različice kvačkanih okrasij. Vse so delane z belim kvačkancem DMC štev. 80.

Ovratniku nasujemo 369 verižnih petelj, v vsako vkvačkamo eno šibično petljo. Vse naslednje vrste so delane z loki, ki imajo pet verižnih petelj. Vse ovratnik ima 125 lokov. V vsaki drugi vrsti lokov delamo med desetim in enajstim pet šibičnih petelj. V enajsti vrsti dojemamo. Vse ovratnik ima 19 vrst lokov. Vzorec je narisana na poli v tej številki.

Pentlje pri ovratniku delamo zase in jih potem prišijemo. Za pentlje nasujemo 160 verižnih petelj in v vsako verižno delamo eno šibično petljo, nato kvačkamo dve vrsti lokov, enakih kot pri ovratniku.

Za kolobarčke s pentljo nasujemo 20 verižnih petelj, ki jih sklenemo v zanko. Vanjo napravimo 36 dvojnošibičnih petelj (ovijemo dvakrat), vmes pa vselej dve verižni petlji. V drugi vrsti kvačkamo 36 lokov, vsak lok ima pet verižnih petelj. Spodnji kolobarji imajo osem vrst lokov, zgornji so manjši in imajo samo pet vrst. Nasutek je tak kakor pri spodnjih. Vzorec je narisana na poli v tej številki.



Za metuljčka delamo spodnje in gornje liste; za spodnje nasnujemo 50 verižnih petelj, ki jih sklenemo v zanko. Vanjo kvačkamo 36 dvojnošibičnih petelj, vmes pa dve verižni petlji. Nato delamo loke, ki imajo po pet verižnih petelj. V vsaki drugi vrsti lokov delamo med šestim in sedmim lokom pet šibičnih petelj. Pri vsaki vrsti krajni lok izpuščamo toliko časa, da nam nič ne ostane.

Za zgornje liste nasnujemo 30 verižnih petelj, ki jih sklenemo v zanko. Vanjo napravimo 30 dvojnošibičnih petelj, nato nadaljujemo kot pri spodnjih listih. Vse je narisano na poli v tej številki.

KUHARICA

Drobnjakova juha.

Razgrej v kozi 4 dkg surovega masla, prideni 5 dkg moke in pusti, da prav malo zarumeni. Zalij z 2 l kostne ali zelenjavne juhe in kuhaj četrt ure. Posebej zmešaj $\frac{1}{4}$ l kisle smetane in veliko žlico drobno zrezanega drobnjaka. To vlij v vrelo juho, osoli in, ko prevre, stresi na opečene žemeljne rezine. — Prav tako pripraviš peteršiljevo juho: namesto drobnjaka vzemi peteršilj.

Gnjatin narastek.

Skuhaj $\frac{1}{2}$ kg krompirja, kuhanega olupki, zreži na listke, stresi polovico v dobro pomazano kožo, na vrh dve kuhani in na listke zrezani jajci, prav tako dve žlici gnjati, eno žlico v masti precvrte čebule, sol in preostali krompir. Vse skupaj polij z $\frac{1}{10}$ l kisle smetane, ki si jo razmotala z enim jajcem. Postavi v srednje vročo pečico in peci 25 do 30 minut. Narastek postavi s solato na mizo.

Solata iz klobase.

Pol kilograma kuhanega in olupljenega krompirja zreži na listke, prideni prav tanke liste klobase, nekoliko na listke zrezane čebule, sol, ščep popra, nekaj žlic olja in limonov sok. Rahlo zmešaj in daj na mizo.

Palačinke z gobami.

Mešaj v skledi 10 minut 2 dkg surovega masla, en rumenjaka, žlico mrzlega mleka in nekaj zrn soli. Primešaj sneg beljaka in polno žlico moke. Vse narahlo premešaj, stresi v dobro pomazano plitvo ponev in peci četrt ure v srednje vroči pečici. Pečeno nadevaj s praženimi gobami, zapogni čez polovico in postavi kot samostojno jed z grahom ali solato na mizo.

Obloženi kruhki z domačim sirom (mohand).

Mešaj 10 dkg surovega masla in 20 dkg sira (mohanda), primešaj žlico nastrganega hrena, nekoliko soli in nekaj kapljic limonovega soka. Namaži s tem prst debele krušne rezine in potresi po vrhu z drobno zrezanim zelenim peteršiljem.

Ponarejena karfijola.

Srednje veliko glavo zelja grobo zreži, skuhaj in odcedi. Zmešaj dve jajci, pet žlic moke, dve žlici raztopljenega surovega masla, nekoliko soli in zelje. Vse zmešaj in kuhaj v prtiču v slani vodi 40 minut. Kuhano zreži, potresi z drobtinami in zabeli s surovim maslom.

Obloženi kruhki z mesnim nadevom.

Mešaj 5 dkg surovega masla in primešaj majhen krožnik kuhanega, drobno zrezanega govejega mesa,

ščep paprike, sol, žlico gorčice in kuhano, drobno se-sekljano jajce. Vse dobro premešaj in napravi iz tega mešanja klobaso, ki jo zavij v papir in postavi na hladno, da se nekoliko strdi.

Korenje s peteršiljem.

Osnaži korenje, zreži, nastrgaj kakor kislo repo in ga stresi v kožo, ki si v njej razgrela dve žlici olja — za en krožnik korenja. Pokrij in duši, da se zmehča, zdaj in zdaj prilij žlico vode, osoli, potresi z žlico moke, dodaj ščep sladkorja in prilij zopet nekoliko vode; ko še nekaj minut vre, je dobro.

Karfijolna plošča.

Skuhaj karfijolo, jo osoli, kuhano odcedi, potresi z drobtinami in zabeli s surovim maslom. Posebej skuhaj 1 l graha, kuhanega odcedi, prideni za jajce surovega masla in pest drobtin; narahlo premešaj in postavi za nekaj minut v stran. Naloži grah v sredo velikega krožnika, okrog graha naloži karfijolo in okrog te krompirjeve rogljiče. Napravi iz treh jajc, nekaj soli, dveh žlic surovega masla in šest žlic mrzlega mleka mešanje in ga polij po grahu. Zelo dobra prva jed ali večerja.

Kakaova torta z mezgo.

Mešaj četrt ure 6 dkg masti, en rumenjaka, 10 dkg sladkorja, žličico limonovega olupka, dve polni žlici mezge in dve kavni žlici kakaa. Nato primešaj 10 dkg moke, $\frac{1}{4}$ l mrzlega mleka, 4 dkg nastrganih orehov, sneg enega beljaka, še 12 dkg moke in cel pecilni prašek. Vse dobro premešaj in stresi v dobro pomazano tortni model in peci v srednje vroči pečici tri četrti ure. Pečeno potresi po vrhu s sladkorjem in postavi toplo ali mrzlo na mizo.

Češpljeva torta.

Mešaj 12 dkg surovega masla, 12 dkg sladkorja in šest rumenjakov. Nato primešaj sneg šestih beljakov, nekoliko drobno zrezane limonove lupine in 18 dkg moke. Naloži po vrhu čez pol preklane češplje, jih potresi s sladkorjem in speci v velikem tortnem modelu. Nato postavi toplo ali mrzlo na mizo.

Liker iz breskovih koščic.

Stresi v kozarec 60 celih in 40 stolčenih breskovih koščic, prilij 1 l dobrega špirta in $\frac{1}{2}$ kg sladkorja v kockah. Postavi za tri tedne na sonce ter kozarec večkrat pretresi. Nato prilij $\frac{1}{4}$ l zavrelega mleka in pusti še štirinajst dni. Nato precedi in vlij v steklenice.

Sirova pogača.

Napravi vzišlo testo iz $\frac{1}{4}$ l mleka, enega jajca, žlice sladkorja, 2 dkg droži, 55 dkg moke, 10 dkg surovega masla (ne pozabi na sol; za drože vzemi tri žlice mleka). Vse prav dobro stepaj in pusti, da vzide. Potem tretjino odreži in drugo razvaljaj mezinec debelo in nadevaj s surovim nadevom. Pokrij s tretjino prav tanko razvaljanega testa tako, da se nadev nič ne vidi, potlači testo z roko in ga nekajkrat prebodi z nožem. Postavi ga na toplo, da vzide. Nato pomaži z raztepenim jajcem in speci. Postavi toplo ali mrzlo na mizo.

Sirov nadev.

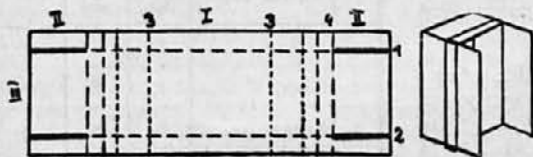
Mešaj 10 minut dve žlici sladkorja in dva rumenjaka, primešaj 25 dkg sira (mohanda), žličico drobno zrezane limonove lupine, sneg dveh beljakov ter pest krušnih drobtin in rozin.

ZABAVA IN ŠALA

IZDELKI IZ PAPIRJA

Viseča omarica.

Iz priložene podobe lahko sprevidiš, približno kakšno obliko mora imeti papir, ki je potreben za tako omarico. Najprej ga pregani po obeh podolžnih črtah, ki sta na naši risbi zaznamovani s številka 1 in 2. Oba robova pa spet odvihaj in prepogni papir po obeh črtah, zaznamovanih s številko 3. Nadaljuj na isti način kot pri vseh dosedanjih škatlah. Najprej torej zapogni vse štiri ogle in čeznje zavijaj oba končna dela. Vendar pusti le ozek rob, zavijan proti dnu škatle, ves ostali del pa zapogni nazaj proti odprtini, da na ta način dobiš papir za vrata. Če zdaj



prestrižeš papir po obeh podolžnih črtah, ki sta na priloženi podobi debelo začrtani, dobiš z vsake strani polovico vrat, ki se zapirajo proti sredi. Ozke spodnje in zgornje trakove, ki ti pri tem ostanejo, lahko zapogneš v notranjost omarice. Pri vsem tem delu pa boš moral seveda precej natančno preračunati vse mere in razdalje, da bo omarica vsaj kolikor toliko lepe oblike in obenem primerne trdnosti. Na naši podobi je z I zaznamovana širina omarice, z II polovica širine ali polovica vrat, s III višina. Tudi vse druge razdalje so natančno predpisane in jih boš najlažje spoznal s poskušanjem.

Predalčnik.

Omarico s predali narediš iz treh ali štirih pravokotnih, zelo plitvih škatel, kakršne smo opisali v letošnji majski številki. Seveda morajo biti vse te škatle enako visoke, globoke in široke, ker nadomestujejo predale. Če jih postaviš drugo vrh druge, ti povedo približno višino tvojega predalčnika ali zunanje škatle, katero narediš po istem vzorcu kakor posamezne predale. Sam boš sprevidel, da bodo tudi nekatere mere približno iste kakor pri predalih, le na to boš moral paziti, da bo zunanja, velika škatla toliko večja, da boš zlahka potegoval predale ven in jih spet porival noter.

ANEKNOTE IN SMEŠNICE

Chopinov odgovor.

Ko se je genialni glasbenik Friderik Chopin mudil v Parizu skupno z že takrat znamenitim pianistom in ogrskim skladateljem Frančiškom Lisztom, se je primerilo, da sta bila oba glasbenika povabljeni v neko aristokratsko hišo na večerjo. Ker hišna gospodarja nista slovela kot posebna ljubitelja in poznavalca glasbe, je Chopin dobro vedel, da je bil povod tega povabila prej ohola domišljija ali pa kvečjemu želja, da bi si z njunim prihodom pripravila prijeten večer. In ni se motil. Po končani večerji je hišna gospodinja prišla k njemu s prošnjo, naj jim kaj zaigra na pianinu.

»Toda, gospa,« je odgovoril na to Chopin, »tako malo sem večerjal, naj gre gospa z isto prošnjo rajši k Lisztu.«

Težko je z otroki.

Francoski kralj Karel II. je nekoč obiskal neko vaško šolo. Učitelj pa je ves čas s klobukom na glavi hodil po razredu. Ko se je kralj poslovil, je učitelj, ki je kralja pospremil do vrat, vdano rekel:

»Naj mi Vaše Veličanstvo oprostite moje nevljudno vedenje; toda če bi moji dečki videli, da je v Franciji še kak višji gospod kakor jaz, bi jih ne mogel več krotiti.«

Vojaška bistroumnost.

Rimski državniki in vojskovodje Scipioni so bili vsi znani po svoji bistrosti. Ko je Hanibal enega od njih premagal in ga vprašal, kakšno je njegovo mnenje o vojskovodjih in komu bi prisodil prvo mesto, mu je ta brez dolgega premišljanja začel naštevati imena: »Aleksander Veliki, Pir,« potem pa je imenoval takoj samega sebe.

»Kako?« se je začudil Hanibal, ki je pričakoval, da bo imenoval njegovo ime prej. »Kaj pa, če bi zmagal ti in ne jaz?«

»O! Potem bi seveda sebe proglasil za največjega vojskovodjo.«

Ta Scipio je izrekel tudi misel, da mora vojskovodja prav tako kakor dober zdravnik vedeti, kdaj je treba rabiti nož.

Neznaten razloček.

Kadar je pomočnik bolan, pravijo, da je pijan; če je pa mojster pijan, pa pravijo, da je bolan!

Najboljša iznajdba.

»Zares čudovito je, kaj vse so v zadnjem času iznašli. Brzjav brez žice, vozila brez konj, smodnik brez dima. Zdaj je samo še enega treba!«

»In kaj naj bi to bilo?«

»Dota brez žene!«

Šepav zagovor.

»Vlomili ste v davčno upravo in odnesli precejšno vsoto denarja. S čim se zagovarjate?«

»Gospod sodnik, saj sem ga že takoj drugi dan prinesel nazaj, ko sem prišel plačevati dolgove.«

Z dobrodelne akademije.

Gospa nabira za reveže. Ko pride do znanega skopuha, ji ta potoži, da sam nima nič in da ji zato, žal, ne more nič dati.

»Potem si pa s krožnika vzemite,« odgovori gospa, »saj prav za take nabiram, ki nič nimajo!«

Dobri posli.

Gospodinja toži svoji sosedi: »Dve služkinji imam, pa je majhna razlika med njima. Prva nobene reči prav ne naredi, druga pa prav nobene reči ne naredi.«

Pomirjenje.

»Gospod zdravnik! Tako strašno sem razdražljiva in ne vzdržim nobene bolečine. Zato vas prosim, da me pred ruvanjem zoba omotite.«

»To je nepotrebno, gospa! Moji pacientje navadno zgubijo zavest brez omotenja.«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

Črke.

(Stanko Kapš, Ljubljana. — 16 pik.)

Ž T Ž G R Ž J

Srečke.

(Tek, Ljubljana. — 15 pik.)

Pri zadnjem žrebanju so zadele tele srečke:

Št. srečke:	Dobitek:
0019-45	din 125.000—
0604-11	din 50.000—
1106-41	din 40.000—
0017-41	din 30.000—
2106-14	din 25.000—
0001-00	din 10.000—

Posoda.

(Jakob Šešerko, Sv. Jurij ob Ščavn. — 9 pik.)



T U D A S L E P A A R E S
O D I E S T P O .

Skrit rek.

(France, Ljubljana. — 6 pik.)

Bodi zima, bodi kres, kadar zebe, neti les.

Majhen mož, velika senca.
Beseda ni konj.

Poročno naznanilo.

(Pirnat, Ljubljana. — 22 pik.)

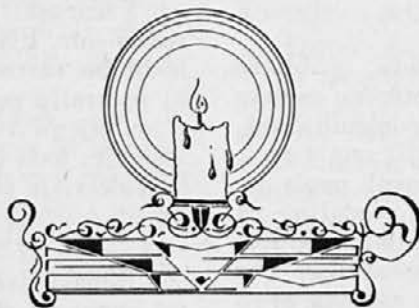
Janže Knific,
pis. sluga pri žla.
ravnat. P. F.

Nežica Stapfl,
služkinja pri fin.
ravn. G. P.

Kdo ju bo poročil?

Svečnik.

(France, Mnošnje. — 12 pik.)



Borzno poročilo.

(France, Središče. — 8 pik.)

A-Ž 18. avgusta 1938

Kraj	Tečaji
	Stabil. parit. Fakt. tečaj
Amsterdam	25.61—250.95 296.42—298.85
Berlin	156.62—137.41 175.64—176.41
Bruselj	797.83—801.85 102.84—102.74
Curih	110.81—111.31 142.83—143.33
London	167.04—168.63 214.82—216.41
Newyork	340.34—343.51 458.54—441.72
Pariz	225.31—226.44 289.72—290.85

Jecljavčeva podobnica.

(Janko Moder, Dol. — 17 pik.)

Žžžžejjjjjjjjeeee!

S šahovskega turnirja.

(Feliks Senica, Sv. Daniel. — 10 pik.)

Castaldi - Stahlberg 4 : 5, Aljehin - Fine 5 : 1, Reshewsky - Spielmann 6 : 7, Preinfalk - Šorli 5 : 1, Vidmar - Tartakower 6 : 2, Kostič - Thomas 3 : 4, Bogoljubov - Kashdan 1 : 1, Menšikova - Pirc 5 : 4, Keres - Petrov 3 : 1, Dake - Eliskases 3 : 5.

Vremenska.

(Tratar Ivan, Javorje. — 11 pik.)

$$\frac{7}{16} + 15 + \frac{23}{6} + \frac{21}{6} + \frac{1}{23} + \frac{20}{21} + \frac{20}{18}$$

$$+ \frac{7}{22} + \frac{17}{16} + \frac{14}{14} + \frac{20}{21} + \frac{4}{13} + \frac{16}{22}$$

$$+ \frac{24}{16} + \frac{22}{6} + \frac{24}{16} + \frac{13}{6} + \frac{9}{16}$$

Sestavljavnica.

(Nartnik Marija, Rožni dol. — 14 pik.)

1. z, p, g, l, e, k, o, m.
2. u, j.
3. a.

I. III. II. I. III. II. III. I. I. I. II. I. I. I. II.
1, 1, 1, 2, 1, 2, 1, 3, 4, 5, 2, 6, 7, 8, 1.

Skrit pregovor.

(Julij Tittl, Sv. Venčesl. — 7 pik.)

Krkonosi, kopališče, hitrost, sošolec, republika, modifikacija.

Vremenska opazovalnica.

(M. Mihelič, Sodevci. — 19 pik.)

Št.	Sedež opazovanja	Smer vetra		Hitrost na 1"	
		dop.	pop.	dop.	pop.
1	Celje	N	S	0	4
2	Kranj	E	E	0	4
3	Kropa	S	S	0	2
4	Polhov Gradec	S	N	2	0
5	Tržič	W	N	3	1
6	Kamnik	N	W	0	4
7	Kranjska gora	N	N	1	1

Kvadrat.

(Svitko, Ljubljana. — 21 pik.)

i	h	m	d	j
z	i	h	k	m
c	č	z	i	h
m	d	p	o	z
p	v	s	f	k

Številnica.

(J-ša, Rožna dolina. — 15 pik.)

9, 18, 5, 6 — 4, 10, 19, 16 — 8, 18, 1, 21
5, 12, 16, 17 — 1, 12, 5, 16 — 10, 15, 23, 8
12, 10, 2, 10 — 6, 18, 10, 21 — 2, 18, 9, 16
11, 13, 1, 23 — 3, 4, 6, 23 — 13, 21, 10
7, 10, 14, 16

Rešitev ugank v avgustovski številki.

Številnica. Sodnija, pogreb, šlem, tuš. Najprej sodi sam sebe, potem šele druge.

Želja. Številke v ključu povedo črko iz abecede. Izmenjaje jemlji po eno črko iz ključa in po eno iz vrat, da dobiš:

Tako lepo je imeti hram,
samo od enih duri ključ,
zaprt, skrito v njem sladkost —
in biti nje edini gost. Ocvirk Z.

Črkovna podobnica. M iz a — Miza.

Besedna uganka. Križ — Anka. Križanka.

Fiziognomična uganka. Melanholik.

Izrek. Ključ je v naslovu: I je 10. črka v abecedi, z je 24. črka itd. Vzemi v prvi skupini črk vsako 10. črko naprej, v drugi skupini vsako 24. črko itd. Dobiš: Najboljša je vzgoja z vzgledi.

Tarča. Prični v zunanem kolo-barju in nadaljuj v notranjem. Dobiš: Kozla brž ustreliš.

Besednica. Rana ura, zlata ura. Konjiček.

Kuj me, življenje, kuj!
Če sem kremen, se raziskrim,
če jeklo, bom pel,
če steklo, naj se zdrobim!

Župančič.

Posetnica. Novomašnik.

Brzobjav. Število črt v vsaki vodovodni vrsti pove, katero črko vzameš v abecedi, naprej ali nazaj; dobiš: Uganke rešujte!

Računska skrivalnica.

$$392751 : 867 = 453$$

$$\underline{3468}$$

$$4595$$

$$\underline{4335}$$

$$2601$$

$$\underline{2601}$$

$$0000$$

Ključ: Savinšek Slavko.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljalci ugank naj pošiljajo tudi vse rokopise na isti naslov.

LISTNICA UREDNIŠTVA

V Likovičevi črtici v tej številki je nekaj lepih slovenskih izrazov, ki jih pisatelj zajema iz bogatega zaklada našega Barja. Ker pa jih ne bodo vsi bralci razumeli, naj nekatera pojasnimo: razstejniki = ograbej (sena); korača = lubje; jašek = rupa; tuliti se = ginevati; rakita = iva (vrsta vrbe); zvinjek = vrbovec (isto); repiti = hoditi za kom.

Stražnjev, V. A., Škofja Loka. Dobili smo Vašo prvo pošiljko in tudi pripravili kratko opozorilo za Listnico, namreč da brezimenim ne odgovarjamo, a zaradi pomanjkanja prostora ta kratek odgovor v avgustovski številki ni prišel na vrsto. O pesmih Vam bom skušal dati podrobno »objektivno« oceno. »V kamnolomu« je strogo zgrajena v ritmu in kitično. Ritem prav dobro odgovarja udarjanju kladiva. Posrečeno je tudi menjavanje ritma v vsaki drugi in peti vrstici. Moška rima je dobra, ženska pa je povsod ista — ali ste hoteli s tem poudariti monotonost? Vpliva namreč preveč dolgočasno. Zunanja zgradba je potemtakem dobra. Slabša je notranja zgrajenost (oboje sem opazil prav za prav pri vseh Vaših pesmih). Pod notranjo obliko razumem razdelitev misli, stopnjevanje čustev, sem štejem celó iskanje novih in lepih prispodob itd. Vaš pesniški jezik je sploh zelo suh, prozaičen, izražanje nedoživeto, čuti se toga zunanja oblika, na katero ste natezali svoj motiv. Motiv sam pa je preveč soroden župančičevi »Želbljarski«, saj ji je pesem celó oblikovno sorodna (isti ritem!). — Ko sem prvič prebral »Begunec«, nisem dobil nič kaj jasne podobe. Potem sem uvidel, da izraza »begunec« niste uporabili v njegovem prvotnem pomenu (= oni, ki je pobegnil, ki brez miru bega). V slogu me moti stereotipno izražanje; tako so pesnili pri nas pred več desetletji! Tudi motiv ni vabljiv: kaj pomeni opevati človeka, ki se je skrtil v samoto in uživa mir, namesto da bi se boril na strani ljudi! »Senca« je silno osebna izpoved; ne izražate se naravnost, temveč zavito. Pri »Vnebovzetju« bi si želel vse nežnejšega jezika. »Na božji poti« vsebuje dober motiv, obdelan prozaično in prisiljeno. Pesem je brez konca. Mogoče nimate poslušala, da so v moderni lirski poeziji nemogoči izrazi kot »svirati«, »mili kras«, kar najdem v »Ajdi«, ki se zaključuje z nedognanostjo: katero žito pa zori v žitnici? »Rabbi«: nepesniški jezik. Polno stavkov, ki so samo zato tu, da dopolnijo stih, ne da bi kaj povedali. »Jutro« bi bila pred petdesetimi leti morda žela uspeh. »Zvonar«: pesem, ki naj bo izraz lepote, pač ne prenese tako banalnih motivov. Tudi sonet »Pogrebna« je povsem izmalichen. Videti je, da Vam manjka poslušal za nežne stvari. Najslabša je »Skušnjavec«. — Če bi vse to strnil v skupno oceno, bi dejal, da oblikovno pesem poznate, motivno in slogovno pa nimate poslušala, za kar je potreben talent in umetniško šolanje.

B. R., Ježica. Vaš »članek« »Iz teme k luči« sem prebral. Prav za prav ste sami nehoti pravilno označili svoje delo. Pisano je namreč v prav časnikarskem, podlistkarskem slogu z vsemi začetniškimi napakami. Ker pa ste delo poslali Mladiki, sodim, da ste imeli pri svojem »ustvarjanju«

umetniške težnje. Prosim, preberite še enkrat stvari v Mladiki in jih primerjajte s svojim »člankom«. Problem sam, ki ga obdelavate, je nad vse zanimiv in vedno pereč, le povsem neumetniško obdelan, kajti popisovanje doživete zgodbe še ni umetnost. Načelno spada Vaše delo v strokovni, pedagoški list, le skrajšati in temeljito opoliti ga bo treba. Končno: učiteljica ste in morate vedeti, da rokopisi v obupni materinščini, s slabo popravljenim strojepisom in pisani na obe strani ne smejo prihajati v uredništva.

UGANKARJEM

REŠILCI UGANK V AVGUSTOVSKI ŠTEVILKI

Aleš France (115), Trebše Alojzij (105), Lukovšek Ivanka (185), Kocmur Pavla (185), Kalan Minka (168), Demšar Viktor (185), Jeraša Janez (185), Cesar Anton (115), Sodja Franc (115), Modrinjak France (185), Jeglič Stanko (185), Kalan Luka (185), Zajec Lojze (185), Kržišnik Helena (185), Petelin Francka (185), Petelin Mimica (185), Lipoglavšek Slava (185), Rakovec Josip (185), Mlakar Jožef (115), Kržišnik Angela (185), Jandejsek Mira (185), Grčman Stanislav (158), Zorec Alojzij (185), Samostan Stična (185).

Regali Ivanka (68), Videnšek Ana (68), Kosmač France (67), dr. Milka Rožič (67).

Izžrebani so bili: Za prvo nagrado: Jandejsek Mira, Ljubljana, Staničeva ulica 5. Za drugo nagrado: Samostan Stična; Zorec Alojzij, trgovec, Stična. Za tretjo nagrado: Lipoglavšek Slava, Ljubljana, Sv. Petra nasip 71/I; Grčman Stanislav, žel. uradnik, Zidani most 1; dr. Rožič Milka, Ljubljana, Gorupova 18.

Tekmovanje zastavljalcev: France, Mošnje (4), Danica, Brusnice (4), Tratar Ivan, Javorje (5), France, Središče (5), J-ša, Rožna dolina (5), Janko Moder, Dol (1).

RAZPIS NAGRAD ZA SEPTEMBER

Za prvo nagrado: potni kovčeg v vrednosti 100 din. Za drugo nagrado: dve knjižni nagradi iz Mohorjeve založbe v vrednosti po 30 dinarjev. Za tretjo nagrado: tri knjižne nagrade iz Mohorjeve založbe v vrednosti po 20 dinarjev.

POMENKI

Kozma, Ljubljana: Tvoja pošiljka mi sicer pripoveduje, o tvojem velikem zanimanju za uganke; pogrešam pa prepotrebne iznajdljivosti, ki naj bo glavna lastnost dobrega ugankarja.

Pirnat, Ljubljana: Zdaj si mi res ustregel in že nestropno pričakujem tvojih nadaljnjih pošiljk. Pozdravljen!

L. L., Ljubljana: Pismo s tvojimi juljskimi rešitvami mi je — žal — prepozno prišlo v roke.

J-ša, Rožna dolina: Poslano podobnico bom na vsak način priobčil. Za prihodnjic te pa prosim, da risanim ugankam privoščiš malo trši papir brez črt, da ne bo treba nepotrebnega popravljanja in prerisovanja. Pozdravljen!

Opozorjamo na zbirko domačih in tujih pisateljev in pesnikov

Cvetje iz domačih in tujih logov

ki obsega dosedaj tele zvezke:

	Cene za ude		Cene za neude	
	broš.	vez.	broš.	vez.
Dr. Ivan Pregelj:				
1. Simon Gregorčič, Izbrane pesmi	9—	18—	12—	24—
Dr. A. Slodnjak:				
2. Fran Levstik, Martin Krpan	—	9—	—	12—
Prof. A. Sovrè:				
3. Horacij, Pismo o pesništvu	7-50	13-50	10—	18—
Dr. M. Rupel:				
4. Josip Jurčič, Jurij Kozjak	9—	18—	12—	24—
Dr. I. Grafenauer:				
5. Valentin Vodnik, Izbrano delo	9—	18—	12—	24—
Dr. A. Pirjevec:				
6. Matija Čop, Izbrana dela	9—	15—	12—	20—
Dr. Ivan Pregelj:				
7. Simon Jenko, Izbrano delo	9—	18—	12—	24—
Dr. Franc Grivec:				
8. Žitja Konstantina in Metodija	9—	18—	12—	24—
Prof. V. Novak:				
9. Izbor prekmurske književnosti	9—	18—	12—	24—
Prof. Fr. Koblar:				
10. Josip Jurčič, Deseti brat	18—	27—	24—	36—
Dr. R. Kolarič:				
11. Cigler Janez, Sreča v nesreči	9—	18—	12—	24—
Prof. J. Šolar:				
12. F. S. Finžgar, študent naj bo	9—	18—	12—	24—
Dr. S. Trdina:				
13. N. V. Gogolj, Revizor	9—	18—	12—	24—

Naročila izvršuje

Družba sv. Mohorja v Celju

Šolske knjige za osnovne, meščanske, srednje, strokovne in višje šole, dobre pomožne učne knjige za vse predmete v veliki izbiri
Šolske potrebščine kakor svinčnike, peresa, radirke, ravnila, risarske potrebščine, razne zvezke, aktovke itd. Vam nudi po nizkih cenah
KNJIGARNA MOHORJEVE TISKARNE

Celje, Prešernova ulica 17
 Ljubljana, Miklošičeva c. 19



"Tončka, zakaj ne pazite bolj pri pranju, glejte, kako se raztrga perilo!"
 "Gospa, stara sem postala ob delu... ker kupujete slabo milo... Terpentinovo milo Zlatorog je komaj dražje, toda koliko izdatnejše je! Njegova gostā bela pena pere prizanesljivo in perilo traja na leta. Lepo duhti, mehko voljno je... čisto belo."

TERPENTINOVNO MILO
Zlatorog

NAJVEČJI SLOVENSKI
 DENARNI ZAVOD



**MESTNA
 HRANILNICA
 LJUBLJANSKA**

Lastne rezerve nad din 26,000.000
 Prirastek novih vlog od 1. januarja
 do 31. julija 1938 din 55,066.000

Vse vloge izplačljive brez
 omejitve ♦ Dovoljuje posojila
 proti vknjižbi po 7%

Za vse obveze hranilnice jamči
MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Ljudska samopomoč * Maribor, Aleksandrova c. 47

registrovana
 pomožna blagajna

• v lastni palači

sprejme vse zdrave osebe za pogrebno in doto - Na pogrebninah
 in doti je izplačanih že nad 30 milijonov din - Zahtevajte brezplačno pristopne izjave

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

CELJE ♦ LJUBLJANA ♦ MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina
 z vsem premoženjem in vso davčno močjo!